

Open
Monumentendag
Vlaanderen

DMS

IMPORT

EXPORT

zaterdag 9 september 2006
zondag 10 september 2006

**IMPORT
EXPORT**

OMD 2006

*illustratie kaft: Komvest 43, kapel in de voormalige
Sint-Jozefskliniek*

Inleiding

Het thema van de 18de Open Monumentendag(en) van 9 en 10 september 2006 is 'Import-Export'.

Binnen de context van dit culturele gebeuren wordt met 'Import-Export' de in- en uitvoer van architectuurstijlen, modes, materialen en technieken bedoeld. Het is echter vooral boeiend om te onderzoeken wat het juiste verhaal is achter die invloeden. Brugge assimileert heel vroeg in haar geschiedenis 'vreemde' invloeden. We hebben immers een bijzonder belangrijk 'internationaal' verleden en daar zijn overvloedig sporen van te zien in zowel het roerende als onroerende erfgoed. We hebben ook zelf geëxporteerd en niet alleen onze baksteenarchitectuur of onze 'trapgevel', maar ook (indirect) Simon Stevin en wereldwijd het 'beursconcept' van de familie 'Van der Beurse' (zie nr. 20 van deze brochure).

De Open Monumentendag van 2006 gaat vooral over het 'avontuur' van interactie en over de culturele, sociale, economische, ideologische en andere achtergronden waartegen die import en export zich hebben afgetekend. Vreemd is enkel 'vreemd' zolang we het 'vreemd' noemen. De voorbije twee millennia zijn we immers deel geweest van onder meer het Romeinse rijk, het Frankische rijk, Bourgondië, Spanje, Oostenrijk, Frankrijk, Nederland,...en in dit perspectief lijken grenzen soms wel erg wazig.

Niettemin blijven we tot op het einde van de 18de eeuw met heel robuuste stadsgrenzen 'ons' eigen stadsterritorium afbakenen en mogelijk verdedigen tegen vreemde invallen. In Brugge spreekt men nog over intra muros en extra muros bewoners. Binnen dit 'intra muros Brugge' zijn bovendien nogmaals grenzen terug te vinden (zie nr. 6 van deze brochure en de lezing 'Geen Grenzen Kennen').

De Open Monumentendag wil zoals steeds het publiek van heel dichtbij laten kennismaken met minder gekende aspecten van onroerend erfgoed. In 2006 gebeurt dat vanuit deze boeiende 'Import-Export' invalshoek.

We zijn er hopelijk in geslaagd om het thema creatief vorm te geven en dit was uitsluitend mogelijk dankzij de medewerking van tal van eigenaars en erfgoedpartners. Waarvoor oprechte dank. Niet minder dan vierentwintig monumenten of landschappen staan op het programma, waarvan twintig in de binnenstad.

Een belangrijke blikvanger wordt ongetwijfeld de tentoonstelling 'Veelvuldige Chineesche Gezichten. Brugge in de ban van China in de 18de en 19de eeuw' in het Stadsarchief waarin de relatie tussen Brugge en China economisch en cultureel wordt geïllustreerd. De tentoonstelling zal wellicht een aanzet zijn tot diepgaander onderzoek. De tentoonstelling en de bijhorende publicatie zijn een bijzonder mooi voorbeeld van samenwerking tussen de verschillende Brugse erfgoedpartners (en dit zowel roerende als onroerende!).

In Brugge worden ook getuigenissen van uitheemse invloeden opgegraven. Archeologie is zoals steeds van de partij op OMD. Dit jaar focust 'Raakvlak' (de Intergemeentelijke Archeologische Dienst), samen met omliggende gemeenten, op de 'Romeinen' en de vondsten langs de heerwegen. In de pakhuizen aan de Komvest wordt een tentoonstelling 'Handel en wandel. Romeinse invloeden in onze gewesten' speciaal voor OMD opgebouwd (zie nr. 13 van deze brochure). Voor de kleine OMD-er is een bordspel uitgedokterd: Romeinse handel en wandel.

Met twee wandelingen proberen we het thema aantrekkelijk, ruim en veelzijdig te illustreren: 'Vreemd Gebouwd' (met aandacht voor alles wat vreemd is in de architectuurstijlen; vertrek aan de binnenkoer van het huis van de heren van Gruuthuse) en 'Vreemde Eenden in de Bijt' (met aandacht voor de huizen waar vreemdelingen in de 15de en 16de eeuw woonden; vertrek aan het standbeeld van Breidel en De Coninck). Voor deelname aan de themawandelingen moet dit jaar telefonisch gereserveerd worden.

De religieuze, intellectuele en culturele contacten en netwerken in het verleden geven in belangrijke mate mee vorm aan zeer waardevolle getuigen van ons patrimonium. Daarom staan in 2006 de Jeruzalemkapel, de Sint-Salvatorskerk, de Sint-Walburgakerk, de kerk van de karmelieten, het voormalige zusterklooster van Sint-Jan, de protestantse kerk, de orthodoxe kerk en de kerk van de

Sint-Andriesabdij Zevenkerken op het programma. Een ontdekking of herontdekking wordt heel erg aanbevolen (zie nrs. 4, 5, 10, 15, 16, 18, 19 en 22 van deze brochure). In deze rijke religieuze architectuur zijn tal van verrassende en vaak onbekende invloeden aan te duiden. Het verhaal is hier steeds boeiend.

Vreemde architectuurstijlen kunnen ook bijzonder goed geïllustreerd worden in de burgerlijke architectuur. Het oudste, en fraaiste voorbeeld in de Brugse binnenstad is ongetwijfeld de renaissancegevel van de Civiele Griffie (zie nr. 2 van de brochure) maar de interieurs van de huizen Hoogstraat 18-20, Hoefijzerlaan 21, Beenhouwersstraat 24 (enkel op reservatie), Riddersstraat 12 en de gouverneursresidentie staan bol van buitenlandse stijlinvloeden. Vaak zijn het Franse invloeden, maar niettemin staan er de bezoekers soms excentrieke verrassingen te wachten.

Dat Brugge niet alleen een stad met laatmiddeleeuwse of neomiddeleeuwse huizen is, zal deze monumentendag opnieuw ten overvloede bewijzen. We zijn heel blij enkele van de fraaiste voorbeelden van art-decoarchitectuur op het programma van OMD 2006 te hebben (zie nr. 11 en 12 van deze brochure). Door de homogene stijltoepassing zijn beide gebouwen uniek in hun soort.

We vergeten dit jaar zeker ook het groene erfgoed niet. Naar aanleiding van de recent verschenen publicatie 'De verborgen geschiedenis van de Brugse stadsparken' focussen we op het heerlijke Koningin

Astridpark dat met een aanleg in Engelse landschapsstijl perfect kadert binnen het thema. Ook het kasteelpark Rooigem blijft net om zijn 'vreemde' invloeden een boeiend gegeven op het monumentenprogramma. Waarom kreeg het beeld van pater Verbiest net hier in Rooigem een plek bijvoorbeeld? En is er een mooier natuurgebied denkbaar dan het Fort van Beieren? Ooit met het oog op de Spaanse successieoorlog aangelegd maar nu een oase van rust (zie nrs. 14, 21 en 24 van deze brochure).

Om tenslotte voor eens en voor altijd aan te tonen dat een molen niet Hollands maar Vlaams is, bieden we de OMD-deelnemer de kans om uitgebreid kennis te maken met Zandwegemolen, daarenboven de hoogste molen in Vlaanderen (zie nr. 23 van deze brochure).

Brugge is de enige Vlaamse stad die naar aanleiding van Open Monumentendag het erfgoed anderhalve dag in de kijker plaatst. De deelnemers krijgen zo de kans om heel veel te ontdekken en tijd te vinden voor deelname aan de themawandelingen en bezoek aan de tentoonstelling in het Stadsarchief. We vinden dat dé monumentenstad bij uitstek dit aan haar renommée verplicht is.

Beenhouwersstraat 24, het huis Van Severen

Uitsluitend te bezoeken na reservatie tussen 20 augustus en 5 september 2006 op OMD-lijn 050/47 23 24 tijdens de kantooruren bij Lieve Danneels

Alle buslijnen, halte Sint-Salvator, 8 minuten wandelen;

Lijnen 3, 9, 14 of 23, halte Hoefijzer, 5 minuten wandelen

In 1762 koopt Jozef van Severen sr. twee huizen aan de Beenhouwersstraat met een grote tuin met bomen, stallen en een poort aan de erfgenamen van Jonkheer Ignace Frans Louis de Hauport, heer van Maffles. Een van de huizen noemt 'Den vetten os' en heeft een uitgang in het Smoutstraatje. Op 10 december 1763 koopt hij een derde huis aan Cornelia van Vijve. Hij bouwt kort nadien op de plaats van de drie huizen een nieuw fraai huis voor hem, zijn vrouw Theresia Blocteur en hun zeven kinderen.

De rijke stoffering van de salons en restanten van behangpapier met Chinese motieven zijn reden genoeg om dit huis op het programma van OMD 2006 te plaatsen. 'Import' is alom tegenwoordig.

Jozef van Severen (1724-1787) is een zeer welgesteld paarden- en veehandelaar en een van de deskundigen die de kwaliteit van de paardenfokkerij in het Brugse Vrije controleren. Samen met zijn vrouw Theresia Blocteur bezit hij een grote veestapel, tal van hofsteden, landbouwgrond en bossen in het noorden van West-Vlaanderen. Van Severen stamt uit een rijke familie met uitstekende connecties. Zijn vader Jan-

Baptist, eveneens veehandelaar of 'vetlegger', is zich in Brugge komen vestigen en als kerkmeester van Sint-Salvators nauw bevriend geraakt met de invloedrijke Aybert van Huerne, raadspensionaris van het Brugse Vrije (zie de tentoonstelling 'Veelvuldige Chineesche Gezichten' in het Stadsarchief n.a.v. OMD). Beiden zijn uit Izegem afkomstig. Een van zijn halfbroers is niemand minder dan Philippus van Severen, beter bekend als abt Robertus van de Duinenabdij, bouwheer van de monumentale kerk aan de Potterierei. Een andere halfbroer Karel is brouwer en eigenaar van brouwerij 'De Sleutel' aan de Wulfhagestraat.

Het echtpaar Van Severen-Blocteur geeft de woning aan de Beenhouwersstraat vorm en kleur. Beide echtelieden sterven in 1787. Theresia Blocteur sterft op 22 augustus en haar man op 4 september. De doodsoorzaak is niet bekend. Het huis in de Beenhouwersstraat was toen door hen en verschillende van de kinderen bewoond en wordt omschreven als: *een schoon en groot parceil van een huijs met alle sijne toebehoorten mitsgaeders eenen groten hof daer aen paelende*. Ze laten hun kinderen een waar fortuin na.

Jozef van Severen jr. (1752-1797) wordt de nieuwe eigenaar

Met de verdeling erft Jozef jr. het huis. Bij de openbare verkoop van de inboedel slaagt hij er bovendien in het grootste deel van het meubilair terug in te kopen. Jozef is eveneens veekoopman. In 1789 trouwt hij met Xaviera van Damme. Zij zullen samen het huis (nog) rijk(er) stofferen. Hij sterft na amper 9 jaar huwelijk op 19 februari 1797. In de

boedelbeschrijving opgesteld kort na zijn dood staat vermeld: door de *besittighe sijn ghedaen diversche nieuwe wercken ende ameublementen van pure sinnelickheyt!* (Fonds Gilliodts, nr. 149).

Het huis Beenhouwersstraat 24 is twee bouwlagen hoog en vijf traveeën breed. Het is afgedekt met een (weliswaar verbouwd) mansardedak, typische dakvorm voor de 18de eeuw. Het is een dubbelhuis of een woonhuis met een centrale gang waarop de salons en alle ruimtes uitgeven, en met vensteropeningen aan beide zijden van de voordeur. De symmetrisch opgebouwde beschilderde voorgevel is zeer sober. De arduinen deuromlijsting in rococostijl laat reeds vermoeden dat het niet om een banaal huis gaat. Deze geprofileerde segmentboogvormige omlijsting is versierd met een gebeeldhouwde sluitsteen. Op die hardstenen omlijsting herkent een goed observator het steenhouwersmerk NPN van Nicolas Paternotte, een steenhouwer en steenleverancier uit Arquennes bij Nijvel, actief in het derde kwart van de 18de eeuw (in 1763 levert Paternotte bijvoorbeeld ook voor het huis Langerei 1 een arduinen deuromlijsting). De eikenhouten deur is mogelijk nog 18de -eeuws. Erboven steekt zeer sierlijk smeedwerk. In de vensteropeningen zitten schuiframen met opschuivende benedenramen en met (vrij uitzonderlijk voor Brugge) negen ruiten per raamgedeelte. De ramen zijn in 1928 nieuw gemaakt naar het 18de-eeuwse model in opdracht van de toenmalige eigenaar. De tuingevel is een eenvoudige bakstenen lijstgevel. Rechts van het hoofdgebouw

bevinden zich de voormalige paardenstallen en een koetshuis. Ook dit deel is in 1928 verbouwd.

In 2004 zijn de buitengevels en het dak gerestaureerd. Een restauratieontwerp voor het interieur is in 2006 opgemaakt. De goedkeuring en de toezegging voor subsidies worden afgewacht.

De centrale middengang is bevloerd met witte en zwarte marmeren tegels. Opvallend is de zware eikenhouten trap. Deze bordestrap in rococostijl is haaks op de middengang geplaatst en wordt verlicht door een hoog venster in de zijgevel.

F 1: bordestrap in rococostijl met 18de-eeuwse wandmeubel in Lodewijk XVde-stijl

De beide aanzetten zijn gebeeldhouwd met zware voluten en rocaillemotieven. De eerste steek heeft aan de linkerzijde een opengewerkte leuningwand met balusters. De andere leuningwand is gesloten en ingedeeld in panelen. Naast de trap bevindt zich een 18de-eeuwse wandmeubel in Lodewijk XVde-stijl. De functie van dit meubel is niet volledig duidelijk (voor het opbergen van wandelstokken en regenschermen misschien?).

Enkele opvallende salons op de benedenverdieping zijn bijzonder waardevol.

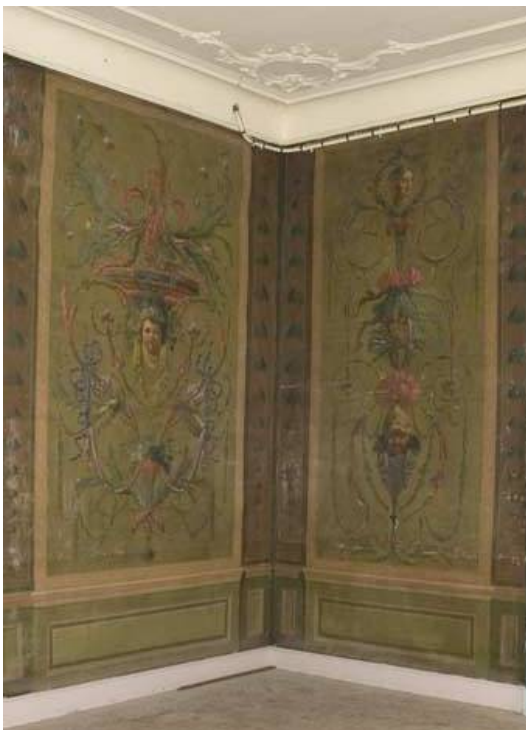

F 2: het 'groene salon'

In het salon aan de straatzijde of het 'groene salon' wordt de aandacht onmiddellijk getrokken op de schouw, centraal in de wand tegenover de deur. De witgeaderde grijsmarmeren schouw met twee gebogen zijwangen en een dekstuk met een centraal schelpmotief is in een Lodewijk XVde-stijl. De gebogen achterwand van de vuurplaats is gemetseld met kleine grijze baksteentjes. Op deze schouwmantel hoort uiteraard een grote spiegel die de ruimtewerking sterk zou vergroten. Het stucwerk op de schouwboezem vervloeit elegant in dat van het gepleisterd plafond. De muren zijn bekleed met een imitatie goudlederbehangsel dat op jute is gespannen (dit soort behang kwam erg in de mode vanaf het eind van de

19de eeuw en bleef populair tot in het eerste kwart van de 20ste eeuw).

Het kleine kamertje rechts van de gang, misschien een kleine antichambre of een kantoortje, is in een Lodewijk XVIde- stijl gestoffeerd, eveneens met een marmeren schouw. Het stond in verbinding met het koetsenhuis aan de straatzijde.

F 3: beschilderde wandbespanning in de 'rookkamer'

Het opvallendste salon is de 'rookkamer' met een zeldzame kamerhoge kleurrijk beschilderde wandbespanning met allusies op de muziek, de handel, de kunsten en vooral de genoegens van het leven. Deze wandbespanning is duidelijk in opdracht van

Jozef van Severen jr. gerealiseerd
(ameublementen van pure sinnelickheyt).

De schouw is in mahoniehout en in een uitgesproken Lodewijk XVde -stijl, dus eerder nog in opdracht van vader Van Severen gebeeldhouwd. De schouwboezem is verfraaid met stucwerk met een ode aan de liefde.

De voormalige eetkamer, dicht bij de keuken en de tuin, werd eertijds verwarmd met een marmeren schouw in Lodewijk XVde -stijl.

F 4: schouw in de voormalige eetkamer

De monumentale zwartmarmeren voluteschouw in de grote keuken is vermeldenswaardig, evenals het daar bewaarde spindedeurtje.

Naar aanleiding van de opmaak van het restauratiedossier door architect Philippe Viérin zijn ook op de verdieping ontmantelingswerken uitgevoerd. Gedeelten van twee merkwaardige 18de-eeuwse behangsels kwamen aan het licht, waaronder een met Chinese motieven of chinoiserieën, een unieke vondst voor Brugge tot nu toe (door de toestand van het huis nu, net voor de restauratie, kan de bovenverdieping niet worden bezocht en worden enkel foto's van het behang getoond). Gezien de vriendschaps- en familiebanden tussen de families Van Severen en Van Huerne (waaronder de grote verzamelaar en opdrachtgever van de Chinese prenten van het Oosters Album) en de families Van Outryve en De Brouwer (betrokken bij de Oostendse Compagnie) lijkt het evident dat er interesse bestond voor dit modieuze behangsel. Mogelijk is dit fragmentarisch bewaard gebleven behang vervaardigd in Engeland. Verder onderzoek is noodzakelijk. De restanten van het behangsel met blauwe strepen en bloemen in de andere slaapkamer is wellicht eveneens in Engeland vervaardigd. Wordt vervolgd!

F 5: fragment van het behangsel met chinees motief

Jammer genoeg zijn in de boedelbeschrijving van Jozef van Severen jr. geen namen van leveranciers of ambachtslieden genoteerd, op

uitzondering van de schilder die 'Graeve' noemde. Overigens spreekt de rekening van *aen de clackschilder* (42.2.6 ponden), *aen den tapitsier* (71.7.1 ponden). Schilder Graeve krijgt 55 pond. Betreft het Louis de Grave (1751-1824) die na zijn opleiding in de academie een tijdje in Nederland een lijnwaadhandel openhield en vanaf 1784 als ornamentalschilder actief was in Brugge?

De architect van Beenhouwersstraat 24 zal nooit met zekerheid kunnen geïdentificeerd worden. Een mogelijke ontwerper is meester-timmerman Emmanuel van Speybrouck (1726-1787), die onrechtstreeks toch tot de dichte kennissenkring van de familie behoort en ook bijvoorbeeld de ontwerper is van de kerk van de Duinenabdij gebouwd in opdracht van abt Robert (van Severen), broer van de bouwheer van Beenhouwersstraat 24.

Emmanuel van Speybrouck

Emmanuel van Speybrouck (1726-1787) wordt door directeur en kunstschilder Mathias de Visch, als zijn beste leerling aan de Academie beschouwd. Hij wordt een aantal jaar 'adjoint' van de directeur en treedt op als jurylid bij de concours. Ondanks het feit dat hij die functie maar korte tijd uitoefent, blijft hij zijn ganse leven nauw betrokken bij het reilen en zeilen van de Academie. Van Speybrouck speelt niet alleen in de academie een belangrijke rol maar ook in het ambachtsbestuur van de timmerlieden-schrijnwerkers. Hij is meermaals deken en vinder. Op 4 april 1748 trouwt hij met Jeanne de Reppinck. Zijn vrouw sterft in 1767 en hij hertrouwt met Marie Coutteau (1736-1802), wiens familienaam hij bij zijn eigen naam voegt. In beide huwelijken zijn kinderen geboren. Hij werkt als meester-timmerman en bouwmeester in zijn geboortestad en laat (een nu nog maar gedeeltelijk

gekend) oeuvre na. Hij is ongetwijfeld een van de meest succesvolle architecten in Brugge in de tweede helft van de 18de eeuw. Bij zijn dood in 1787 (het jaar dat ook Jozef van Severen sr. sterft) laat hij een uitgebreide vakbibliotheek, zilver en schilderijen na. Hij bewoonde het huis 'De Gouden Lelie', Steenhouwersdijk 6 - Meestraat 2-4. Vermeldingen in de resolutieboeken van het verenigd ambacht van de timmerlieden en schrijnwerkers, waarvan Van Speybrouck de eerste deken was, geven een aantal bijzonderheden over zijn persoonlijkheid. Hij is duidelijk een man van de harde lijn en erg gesteld op traditie en op de strikte naleving van de gebruiken binnen het ambacht. Daarnaast heeft hij onbetwist zin voor grootsheid en allure (zie brochure OMD 2005, p. 162-171).

Een andere mogelijke ontwerper-uitvoerder is meester-timmerman Bauwens, wiens naam in de Boedelbeschrijving van Jozef van Severen sr. staat vermeld, voor *devoiren bij hem gedaen*. Er zijn zowel een (talentvolle) Dominicus als een Hubertus Bauwens bekend in die periode.

De latere eigenaars

Na de dood van Jozef van Severen jr. hertrouwt zijn weduwe in 1801 met advocaat Jean-Jacques Vermeire (1772-1859), die als rechter en politicus een niet onbelangrijke rol speelt in zowel de Franse als Hollandse tijd. Dit echtpaar krijgt twee kinderen die samen opgroeien met de drie kinderen uit het eerste huwelijk.

Het huis aan de Beenhouwersstraat, ondertussen uitgebreid met de tuin van de Grauwzusters die na de Franse revolutie kon worden aangekocht, komt in handen van Charles van Severen (1793-1861) de oudste zoon uit het eerste huwelijk. Charles is

voorzitter van de rechtbank in Brugge maar blijft ongehuwd en laat het grote eigendom (en een aanzienlijk fortuin) na aan zijn broer Henri van Severen (1797-1872) en zijn nicht Mathilde van Steenbrugghe (de dochter van zijn zus Marie Caroline). In 1859 komt het in handen van Marie Gilliodts, de kleindochter van Henri van Severen en de dochter van Louis Gilliodts en Eugenie van Severen (1834-1859). Na Marie's vroegtijdige dood in 1904 wordt het geërfd door haar vader Louis Gilliodts-Van Severen (1827-1915) die het huis reeds samen met zijn dochter bewoonde sinds 1885. Louis Gilliodts, nog steeds een veekoopman, is vanaf 1868 tot aan zijn dood in 1915 stadsarchivaris en speelt een zeer actieve rol in de ontsluiting van de geschiedenis van Brugge.

In 1907 laat Louis Gilliodts, naar een ontwerp van stadsarchitect Louis Delacenserie (1838-1909), een nieuwe monumentale toegangspoort bouwen tot de grote tuin aan de kant van de Oude Zak.

Zijn tweede vrouw, Romanie Vandebussche, waarmee hij in 1906 is getrouwd, verongelukt in 1926 bij een treinongeval in Vladslo en het huis Van Severen komt na meer dan 165 jaar voor het eerst op de immobiliënmarkt.

Nieuwe eigenaar wordt de bekende chirurg Jozef Sebrechts (1885-1948). Hij zal het huis enigzins aanpassen en een kleine kliniek (in een eerdere historiserende stijl) laten bijbouwen in 1928 naar het ontwerp van architect Jozef Viérin.

Professor Sebrechts

Jozef Sebrechts is op 11 februari 1885 in Willebroek geboren. Hij behaalt in 1908 het diploma van dokter in de geneeskunde en specialiseert zich in maag- en darmchirurgie. Internationaal is hij erkend als de pionier van de ruggenmergverdooving. In 1910 komt hij in Brugge wonen en is betrokken bij de bouw en ontwikkeling van de Sint-Jozefskliniek aan de Komvest. Hij is ook verbonden aan het Sint-Janshospitaal en wordt in 1912 benoemd als adjunct-chirurg, in 1917 als diensthoofd van de heelkundige afdeling en in 1927 als hoofdgeneesheer. Ondertussen is hij sinds 1925 professor aan de universiteit van Leuven.

In 1924 koopt hij op eigen houtje een ambulance en betaalt zelf het personeel voor het ziekenvervoer. Toen blijkt dat deze dienstverlening onmisbaar is, neemt de stad de zorg ervoor over. Sebrechts is ook actief in tal van verenigingen. Hij is ondervoorzitter van het Rode Kruis en voorzitter van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Geneeskunde van België. Hij heeft veel interesse voor muziek en fotografie. Als hij het huis en de grote tuin (nu park Sebrechts) in 1928 aankoopt, staat hij op het hoogtepunt van zijn loopbaan.

In 1958, 10 jaar na het overlijden van professor Sebrechts, komt het eigendom in handen van de overheid, die er de diensten van het Ministerie van Financiën in onderbrengt. De waardering en de zorg voor de tuin verminderen en men smeedt plannen om er een groot administratief centrum te verwezenlijken. Het park wordt omgevormd tot parkeerplaats en de moestuin tot een onherkenbare wildernis.

Het complex komt in 1981 in stadsbezit en men creëert een nieuw fraai stadspark. Het huis met de kliniek wordt ter beschikking gesteld van verschillende verenigingen. Wat

het waardevolle interieur niet ten goede is gekomen.

Nog de toegangspoort aan de Beenhouwersstraat

De toegangspoort tot het Sebrechtspark aan de kant van de Beenhouwersstraat is afgesloten met een smeedijzeren neo-rococohek, dat in 1871 vervaardigd is door zeer talentvolle kunstsmid E. de Vooght voor de erekoer van het huis d'Hanins de Moerkerke, waarvan de toegang zich toen situeerde aan de Predikherenstraat 36. Na een lange zwerftocht is dit fraaie hek hier in de jaren 1980 geplaatst.

Nu komt er heel binnenkort een algehele en respectvolle restauratie (gevels en daken zijn reeds gerestaureerd) en men plant er de huisvesting van stadsdiensten.

Het blijkt duidelijk uit de geschiedenis en de beschrijving dat dit huis Van Severen niet alledaags is. Het is onbetwist een huis met klasse.

Beenhouwersstraat 24 is beschermd als monument bij M.B. van 16 december 1991.

Burg 3, de gouverneursresidentie

Open op

zondag 10 september van 13.00u tot 18.00u

Alle buslijnen, halte Markt

De inkom van de gouverneursresidentie is in 2005 een 'verfraaid'. Hieronder volgt een verslag van de restaurateur Jan Verbeke

Het interieuronderzoek van de vestibule van het gouvernementsgebouw op de Burg te Brugge

Door middel van **diverse onderzoeken** werd getracht een beeld te verkrijgen van:

- de verschillende ,door de jaren heen toegepaste, afwerkingen of decoratiefazen,
- de conditie of staat van bevinding van elk van de verschillende afwerkingsfazen, (in functie van eventueel behoud en/of herstel van één van deze afwerkingsfazen).
- wanneer, hoe en waarom de ruimte er op een welbepaald tijdstip kan of moet hebben uitgezien,

Het onderzoek omvatte grosso-modo twee belangrijke pijlers: het materieel-technisch onderzoek en het historisch-archivalisch onderzoek

Het **materieel-technisch** onderzoek omvatte alle "technische" onderzoeken die nodig waren om ons een beeld te verschaffen van de verschillende decoraties of aankledingen.

Aan de hand van "venstertjes" (het plaatselijk vrijleggen van de verschillende opeenvolgende verflagen bij middel van scalpels), werd elke verflaag op alle architecturale delen van de ruimte (wanden, plafonds, schouwen, schrijnwerk, etc.) onderzocht op kleur, verftype, staat van bevinding, enzovoort.

Aan de hand van de bekomen resultaten kon dan een chronologische voorstelling worden gemaakt van het

aantal verschillende decoratiefazen in de loop der jaren.

Waar mogelijk werden stalen van de diverse historische verflagen genomen en chemisch en fysisch onderzocht met als doel de samenstelling, het bindmiddel en het pigment te bepalen in functie van het dateren van de verflaag en de realisatie van de retouche of de reconstructie.

Bij het **historisch-archivalisch** onderzoek werden alle geschreven bronnen (briefwisseling, facturen, aankoopdocumenten, krantenknipsels, verkoopakten, enzovoort opgezocht, bestudeerd en gesynthetiseerd.

Uiteindelijk werden de resultaten van de verschillende onderzoeken aan elkaar gelinkt en verwerkt in een rapport waarin we een duidelijk beeld hadden van de verschillende decoratieve fazen of aankleding van de ruimte, wat de basis vormde betreffende de latere restauratieve beslissingen en ingrepen.

Korte historische schets

Na de confiscatie van alle kerkelijke goederen tijdens het Franse bewind deed het voormalig bisschoppelijk paleis dienst als prefectuur. De algemene toestand van het gebouw was echter zo slecht dat belangrijke herstellingswerken en zelfs verbouwingen dienden te worden uitgevoerd. In een brief gedateerd Brugge 20 mei 1807 werd melding gemaakt van de slechte toestand waarin het gebouw zich bevindt. Vrij vertaald werd in dit schrijven onder anderen het volgende vermeld: "Alle gebouwen waaruit de prefectuur bestaat zijn al meerdere eeuwen oud. De gedeeltes van de gebouwen die nodig zijn om te bewonen zijn in een zodanige staat dat ze onbewoonbaar zijn. De nog steeds bewoonde gedeeltes vertonen een algehele bouwvalligheid. De parketten zijn versleten, de lambriseringen en de latten van het plafond vallen af, de muren hebben geen "plomb" meer (staan niet meer loodrecht of zijn verzakt), gedeeltelijk geldt dit ook voor de buitengevels. Alle haarden zijn van houten betimmeringen voorzien, deze zijn zeer oud en dreigen af te vallen, tevens is er een reëel

brandgevaar. De vensters zijn te klein en er zijn er te weinig om het geheel voldoende te verlichten. Al de kozijnen van de vensters zijn in "plomb"(?) (ofwel waren deze ramen gevat in lood rechtstreeks in de raamsponning ingewerkt, ofwel waren ze zoals de muren verzakt en scheefgetrokken) en zo oud dat men ze niet kan openen. Al de muren zijn afgeleefd en de bedaking moet dringend worden hersteld."

De eerste decoratiefase van de vestibule enkele jaren na de overgang van bisschoppelijk paleis naar prefectuur.

"In juni 1794 was bisschop Felix Brénart (1720 - 1794) gevlucht voor het oprukkende Franse leger. Na de annexatie werd de bisschopsresidentie in beslag genomen en kort na 1800 ingericht als prefectuur."

"De prefecteur kwam grotendeels tot stand onder prefect Bernard-François De Chauvelin, die van 1804 tot 1810 het Leiedepartement bestuurd. Vanuit Parijs kreeg hij een ruim budget van 100.000 francs voor de vrij luxueus opgevatte verbouwingen. Ze werden grotendeels uitgevoerd van midden 1806 tot eind 1808. Uit de verscheidene staten van de uitgevoerde werken -die bewaard worden op het Rijksarchief te Brugge- blijkt dat Josephus-Franciscus van Gierdegom (1760-1844) de werken leidde en ook de ontwerper was van de classicistische gevel." (uit: J.P. Esther, Het gouvernementspaleis in: De Brugse Burg, Brugge, 1991, p. 254 e.v.)

Uit dit artikel blijkt tevens dat de werken door een grote schare van Brugse ambachtsslui werden uitgevoerd. betreffende de aankleding van de interieurs kan worden vermeld: *"Stucadoor van Sassenbrouck en schilder Berlant, Charles Schoone leverde een 16-tal marmeren schouwen, die in totaal 3.447 francs kostten. De weduwe Riethage werd aangesproken voor de stoffering: het behangen van de salons met beschilderd behangpapier, de gordijnen, maar ook voor twee luchters, twee canapés, twaalf zetels, twaalf stoelen en twaalf speeltafels. Deze stoffering kostte 9.670 francs".*

Op een document van 11 februari 1808 (het betrof een lijst van aangekochte goederen en reeds uitgevoerde werken), kon onder andere de aankoop

worden teruggevonden van 414 tegels in blauw en wit marmer voor het plaveisel van de grote vestibule wat erop wijst dat ook hier ingrijpende verbouwingswerken waren begonnen. Op het grondplan dat werd teruggevonden in de archiefmappen van 1808 is het duidelijk dat de vestibule in haar huidige gedaante ontworpen is geweest tijdens de eerste verbouwingcampagne van het begin van negentiende eeuw.

Bij het materieel-technisch onderzoek werd als eerste decoratie een polychrome kleurstelling van zachte licht grijze kleurnuances in olieverf gevonden. Het betrof een kleurstelling geheel volgens de toen geldende mode, het Empire.

De tweede decoratiefase

Een volgende ingrijpende bouwcampagne tussen 1860-1870 met de uitbreiding van het gouvernementspaleis (1871-1872) en herstellingswerken aan de bestaande gebouwen hadden geen invloed op de grondplan van de vestibule. Wel werden de schilderwerken van het interieur tijdens deze campagne aangepast aan de in die tijd heersende mode, we situeren ons hier volop in de romantische/ burgerlijke periode. Het onderzoek bracht dan ook vrij drukke polychrome afwerkingen, marmerimitaties en een overvloed aan fileringen in goudblad aan het licht.

De derde decoratiefase

Na deze twee vroegste afwerkingscampagnes werd de vestibule voor een derde keer herschilderd grotendeels volgens hetzelfde polychrome patroon als de voorgaande decoratiefase. Daarna volgden een aantal monochrome wit tot licht beige te verwaarlozen overschilderingen.

Niet in het minst omdat ze het best aansloot bij het architecturale karakter van de ruimte maar eveneens omwille van tal van andere overwegingen werd uiteindelijk gekozen voor de reconstructie van de vroegste decoratiefase. Hierbij werden alle decoratiefazen, met uitzondering van de laatste fase in witte acrylaatverf, behouden onder de nieuw

aangebrachte verflagen.

Gent, 30 mei 2006

Jan Verbeke (r/c muurschilderingen)

Het pand is tot in 1794 gebruikt als residentie voor de Brugse bisschoppen. In juni van dat jaar vlucht de toenmalige bisschop Felix Brénart voor het Franse leger en na de annexatie wordt het omgebouwd tot prefectuur.

De *cour d'honneur*, het voorplein waarlangs u het fraaie pand betreedt, is op het einde begrensd door een brede bepleisterde gevel opgebouwd volgens een streng klassieke ordonnantie, de zgn. kolossale orde (de pilasters die de gevel ritmeren lopen door over twee verdiepingen). Een zeldzame gevelopbouw voor Brugge en duidelijk een 'importelement'.

De benedenverdieping, doorbroken door vier rondboogingen, is benadrukt door imitatievoegen. Vijf vlakke pilasters met Corinthische kapitelen ordenen de bovenverdiepingen. De opvallende, uitspringende kroonlijst (of gootlijst) beklemtoont het horizontale karakter van deze statige gevel, geconcipieerd volgens de ideale verhoudingen van 'de Gulden Snede'.

De voormalige bisschopsresidentie is heringericht voor de prefecten tijdens het Franse bewind. Initiatiefnemer voor de drastische stijlwijziging is Bernard-François de Chauvelin, prefect van het Leiedepartement tussen 1804-1810. Met een budget uit Parijs van 100.000 fr. vertrouwt hij deze opdracht toe aan de Brugse

architect Joseph-François van Gierdegom.

F 6: De gevelopbouw is voor Brugge een importelement

Joseph-François van Gierdegom (1760-1844) krijgt zijn opleiding als timmerman-architect in het atelier van zijn vader en vanaf 1775 volgt hij avondlessen architectuur in de klas van Paulus de Cock aan de Brugse academie. In 1779 behaalt hij de tweede prijs architectuur in Brussel. Hij wordt een succesvol bouwmeester. In 1802 kan hij zijn leermeester De Cock opvolgen als leraar aan de gerenommeerde Brugse academie en in 1832 wordt hij er waarnemend directeur. Van Gierdegom is onbetwist een van de belangrijkste vertegenwoordigers van het classicisme en het

De verbouwingswerken naar Franse smaak zijn uitgevoerd door Brugse ambachtslieden: metselaar François Laveigne, steenhouwer Charles Schoone die een bedrijf heeft aan de Steenhouwersdijk en zestien marmeren schouwen levert, timmerman Jean-Népomucène van Gierdegom die het nieuwe schrijnwerk uitvoert en de schouwspiegels levert en Johannes van Sassenbrouck jr. tenslotte die verantwoordelijk is voor het nieuwe stucwerk.

F 7: de eetkamer

Mevrouw Riethage, met een winkel in de buurt van de Burg, levert behangselpapier en gordijnen. Zij verkoopt aan de prefectuur ook luchters, canapés, zetels, stoelen en speeltafels. Verschillende van deze meubels zijn nog ter plaatse bewaard.

De tuin, die oorspronkelijk veel groter was, wordt heraangelegd door de heren Louage en Lagache. Duizend mandagen lang wordt gezwogen om hem te beplanten met tweeduizend bomen, struiken en planten.

F 8: de tuin

De opdrachtgever, markies Bernard-François de Chauvelin (1766-1832) overschrijdt ruimschoots maar 'stijlvol' het toegestane budget met 40.000 fr. Chauvelin, de voormalige *maître de la garde-robe* van koning Lodewijk XVI, was omgeturnd tot een fervent aanhanger van het revolutionaire ideeëngoed en een grote bewonderaar van het nieuwe keizerrijk. Tijdens zijn ambtsperiode heeft hij het geluk de honneurs te kunnen waarnemen bij het officiële bezoek van Napoleon en Marie-Louise aan Brugge van 18 tot 20 mei 1810.

Reeds vanaf het begin van het koninkrijk België in 1830 is het gebouw de residentie van de gouverneur van West-Vlaanderen. Sindsdien is nog heel wat gewijzigd.

In 2005 is de statige inkomhal gerestaureerd. Kleuronderzoek leverde een nieuwe, fraaie kleurstelling op: gebroken wit, grijs en opvallend zwarte deuren. Met OMD 2006 willen wel vooral de aandacht vestigen op deze realisatie.

De inkom is een grote rechthoekige ruimte met in de verschillende wanden telkens twee vleugeldeuren, die voor een perfecte symmetrie zorgen. Het stucwerk op plafond en het lijstwerk op de deuren dateren volgens het recent onderzoek uit de 19de eeuw. De ruimte heeft wel nog duidelijk de invloed ondergaan van de Lodewijk XVIdes stijl. De opvallende witte marmeren vloer is met een stermotief uitgewerkt. Volgens de mondelinge overlevering is het marmer afkomstig uit de gesloopte Sint-Donaaskerk. Dit blijkt uit recent archiefonderzoek niet te kloppen.

F 9: de inkom

Ook enkele salons kunnen op OMD bezocht worden. Overal zijn bepleisterde plafonds, marmeren schouwen, parketvloeren, authentiek empire meubilair die de aandacht van de bezoeker opeisen. Boeiende ruimten zijn het *salon de l'horloge*, het rooksalon, de zgn. antichambre of wachtkamer en de eetkamer.

Misschien kan ook een kijkje genomen worden

in de gang en de trapzaal. Een witmarmeren trap ontdubbelt zich ter hoogte van het bordes. De architecturale lay-out in neoklassieke stijl is hier mogelijk het werk van architect Isidoor Alleweireldt (1824-1892) en uitgevoerd onder gouverneur Vrambout.

De residentie van de gouverneur is beschermd als monument bij M.B. van 16 december 1991.

Burg 11b, de Civiele Griffie

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u-18.00u

en zondag 10 september van 10.00-18.00u

Alle buslijnen, halte Markt

Met de bouw van de Burgerlijke Griffie, een nieuw gerechtsgebouw dat eigenlijk fungeerde als een soort politiecommissariaat, kiest de stadsmagistraat in 1534 voor een nieuwe architectuurstijl. De gevels behoren immers tot de vroegste voorbeelden van de renaissancearchitectuur in Vlaanderen. Door die keuze breekt de stadsoverheid met de traditie om de geliefde gotische stijl te hanteren. De realisatie van de monumentale renaissanceschouw in 1531, in het Landhuis van het Brugse Vrije, net links van de Griffie, zal niet vreemd geweest zijn aan die keuze. Het bestuur is onder de indruk van dit monumentaal pronkstuk in renaissancestijl dat naar het concept van de veelzijdige kunstenaar Lanceloot Blondeel in opdracht van het bestuur van het Brugse Vrije is gerealiseerd (zie brochure OMD 2005, nr. 3).

Stadsbouwmeester Christiaan Sixdeniers (+1548) leidt de werken voor dit nieuwe bouwwerk dat naar het ontwerp of *patroone* van steenhouwer Jan Wallot is opgetrokken. Over Wallot is alsnog weinig bekend. Hij is mogelijk uit Wallonië of Frankrijk afkomstig en woont tot rond 1552 aan Dijver. Wallot krijgt 23 ponden groten uitbetaald voor het ontwerp. Stadsbouwmeester Ch. Sixdeniers verdient 283 ponden groot.

De natuursteen is (vaak te laat) geleverd door de groeve-uitbater Liévin van Male. Als

meester-timmerman vinden we in de stadsrekeningen vanaf 1535 de naam van Liefvaart vander Biest terug. Simoen de Schilder (Simoen Pieters), *woonende up Sint-Jansplaetse*, is op 16 augustus 1536 betaald voor zijn ontwerp voor beelden (*zynen loon van de patroonen vande beelden ende personaigen die up de greffe civile staen zullen*). Nog andere ambachtslieden laten sporen na in de stadsrekeningen en dat zijn: Adriaan de Vos uit Dordrecht die voor de leienbedekking zorgt, schipper Jacob de Witte die de schaliën zo dicht mogelijk bij de werf levert en meester-timmerman Antoon van Lombrouck die deuren en vensters uitvoert. De door Simoen Pieters ontworpen beelden worden gehouwen door de meester-steenhouwer Willem Aerts. Op 16 februari 1537 beslist het stadsbestuur de afgewerkte gevel te laten polychromeren door Jan Zutterman: *dat men de beilden die staen up de nieuwe greffe deser stede zal stofferen ende scilderen, metsgaeders ook de ghevele*.

De opvallende, kleurrijke gevels van de Griffie zijn in 2001 hersteld. Deze realisatie, eigenlijk de restauratie van de 19de-eeuwse restauratie, is spraakmakend en dan ook terecht op 1 september 2001 gelauwerd met de Vlaamse Monumentenprijs.

De Burgerlijke Griffie is twee bouwlagen hoog en telt vijf traveeën op de Burg en één op de Blinde-Ezelstraat. De beneden- en bovenverdieping zijn evenwichtig geordonneerd door horizontale en verticale elementen: een hoge plint met leeuwenkoppen

F 10: restauratieontwerp van L. Delacenserie

en diamanten, gecanneleerde halfzuilen tussen de vensters en doorlopende friezen op de verdiepingen. De topgevels zijn met hogels opgesmukt en refereren door hun vormgeving toch nog naar de gotische architectuur. In de centrale top vallen het wapen en het devies van Keizer Karel op. Opvallend zijn de arabesken (de slingerende versiering met bladeren), de gerechtigheidsstaferelen, de medaillons met de mythologische figuren en uiteraard de beeldhouwde portretten van Keizer Karel, Isabella van Portugal en hun voorouders. Dezelfde koninklijke personages komen ook voor op de renaissanceschouw van het Brugse Vrije. De nieuw vergulde, bronzen beelden op de gevels stellen de gerechtigheid

en de deugden voor. Decoratieve elementen in renaissancestijl zijn alom tegenwoordig.

Deze kleurrijke gevel in renaissancestijl verbergt uiteraard ook een verrassend interieur. Met OMD kan enkel de benedenkamer vooraan bezocht worden. Net als de voorgevel is dit interieur tussen 1877-1883 gerestaureerd naar het ontwerp van toenmalig stadsarchitect Louis Delacenserie (1838-1909). Weinig 16de -eeuwse structurele elementen zijn bewaard kunnen blijven. De ruimtes die tot dan gebruikt werden door 'de corps de garde de la police' worden omgevormd tot Vredegerecht. Muren worden weggebroken en balkwerk vernieuwd. De drie eikenhouten balken met balksleutels afgewerkt met florale motieven dateren dus hoogstwaarschijnlijk allemaal uit de 19de eeuw. Delacenserie voorziet bovendien een luxueuze afwerking van de zoldering met spreidsel (kwartiersgezaagd eikenhout, die de bovenvloer verstopt). De ruimte is gestoffeerd met een houten lambrisering, waarboven nogmaals een geschilderde fries is aangebracht met florale motieven.

Interessante interieurelementen zijn de arduinen schouw in neorenaissancestijl, gedateerd 1881 en versierd met voorstellingen van onder meer het Oordeel van Salomon (gebeeldhouwd door P. de Wispelaere), de glas-in-loodramen met de wapenschilden van de gemeenten (ontworpen en uitgevoerd door Henri Dobbelaere), de lusters (er waren er oorspronkelijk drie) die geleverd zijn door het huis Brondel.

F 11: arduinen schouw in neorenaissancestijl, beeldhouwd door P. De Wispelaere

Opvallend en bijzonder waardevol zijn de renaissance-deuren en renaissance- elementen verwerkt in het tochtportaal. Aan deze elementen is een verhaal verbonden: in 1881 kan het stadsbestuur deurvleugels aankopen uit 1544 die toen opgesteld waren in de Sint-Salvatorskathedraal. De kerkfabriek, bezorgd dat deze deuren buiten Brugge een nieuwe plaats zouden vinden, is gelukkig met de stad als koopster. Door de gemeenteraad wordt unaniem beslist 2000 frank te bieden voor deze deuren: *les vantaux, qui datent de l'année 1544, seraient tout-à-fait à leur place à l'ancien greffe*. Nog in hetzelfde jaar wordt

F 12: eikenhouten tochtportaal

meubelmaker Bernard Goethals aangesteld voor de installatie van de deuren en het maken van een eikenhouten tochtportaal.

F 13: deuren uit 1544

De Burgerlijke Griffie is beschermd als monument bij K.B. van 3 juli 1942.

Ezelstraat 28, de karmelieten

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u (de kerk enkel in namiddag)

Lijn 13 (AZ Sint-Jan), halte Ezelpoort, 5 minuten wandelen

De Spaanse Teresa van Avila (1515-1582) ligt aan de oorsprong van de gereformeerde orde van de ongeschoeide karmelieten. Johannes van het Kruis, een mysticus en religieus dichter, steunt haar en van hem komt de idee om als teken van een strenger kloosterleven geen schoenen meer te dragen. In 1593 worden de ongeschoeide karmelieten een zelfstandige orde. Reeds in het begin van de 17de eeuw volgen stichtingen in de (Spaanse) Zuidelijke Nederlanden met de hulp van de landvoogdes Isabella.

In 1626 is de vrouwelijke orde in Brugge gesticht en in 1630 de mannelijke orde. Er was hier toen nog een goed functionerend klooster van geschoeide karmelieten aan de Carmersstraat. Tussen 1610 en 1698 worden in *de Provincia Belgica* niet minder dan 31 nieuwe kloosters gesticht.

De bestaande Brugse bedelorden (de dominicanen, de augustijnen, de franciscanen en de geschoeide karmelieten) zijn deze nieuwe kloosterstichting niet gunstig gezind en proberen ze zelfs te verhinderen. Ze zien er een bedreiging voor de eigen 'bedel'-inkomsten in. Wat net op dat moment hebben ze extra geld broodnodig voor het restaureren van hun kloosters na de godsdienstmoeilijkheden.

De gefortuneerde moeder van pater Laurent, mevrouw Pot-Aernoudts, zorgt voor extra hulp en koopt voor de nieuwe stichting het huis *Ten Hoeye* in de Schaarstraat tussen de huidige Gapaardstraat en de Willemijnendreef. Dit huis blijkt kort nadien niet te voldoen en in 1633 komen de paters in het bezit van het *Hof van Uytkerke* aan de Ezelstraat, in de onmiddellijke nabijheid van de Theresianen (of ongeschoeide karmelietessen) over wie ze de geestelijke leiding krijgen.

Het *hof van Uytkerke* is nog steeds geïntegreerd in het huidige klooster. Dit grote domein omvat in 1588 meerdere percelen en wordt omschreven als *een groot schoon notabel parcheel van eenen huuse in d'Eselstrate, ghenaemt 't Hof van Uytkerke met de platse van lande, stallynghen, uytganghen ende andere toebehoorten daermede gaende(...) by wijlen meester Philip van Alewijn en daernaer Marie de Merode zijn weduwe ghebruuct*. Daarbij hoort nog een huis in de Jan Boninstraat met een tuin en zeven eenkamerwoningen in het Coolhof. De discalsen (of ongeschoeiden) kopen nog verschillende aangrenzende eigendommen aan.

Het Hof van Uytkerke dateert uit de 15de eeuw en was een luxueuze woning. Bij het domein hoort een ruime binnenkoer en een grote tuin. Het eigendom grenst aan een straatje: het zgn. *Speyewijfstratkin* of het Coolhof. Er bestaat nu nog een gedeelte van het grote huis: een dwarsvleugel die aan de Ezelstraat is afgewerkt met een trapgevel en

een gedeelte van de langsvleugel ernaast, afgewerkt met een bakstenen gevel met kantelen.

De paters karmelieten verbouwen aanvankelijk de bestaande gebouwen. Ze beschikken dan slechts over een kleine bidruimte, een refter en een aantal cellen. De eenkamerwoningen aan het Coolhof bouwen ze om tot ziekenhuis en ermitage. De bestaande gebouwen worden tot in 1667 aangepast. Toen zijn een keuken, een ziekenhuis en negen cellen nieuw gebouwd. De bouwactiviteiten gaan verder in 1668 met een brouwerij en in 1686 komt er een nieuwe kluis (of ermitage), achteraan in de tuin. Tussen 1688 en 1691 volgt een intensieve bouwcampagne: de kerk met een uitgebreid koor en een bibliotheek. Een deel van het grote pand en een spreekkamer zijn toen eveneens gebouwd. De refter, de gastenkamers en de *officinas* zijn pas in 1723 tot stand gekomen. Op de verdieping van de tuinvleugel zijn in 1724-1728 achttien cellen ingericht. In 1726 komt het tweede en grootste gedeelte van het pand tot stand en drie gastenkamers aan de kant van de Ezelstraat (de huidige ontvangstkamers). In de loop van de 18de eeuw volgen verfraaiingwerken aan de kerk en in 1913 tenslotte zijn twee zijbeuken bijgebouwd.

De karmelieten maken zich populair in Brugge door hun onverdroten inzet bij het bestrijden van de pestepidemie van 1632-1637, waarbij ze ook zelf effectief instaan voor de verzorging van de pestlijders. Verschillende van hen bezwijken aan de

ziekte. Hun namen staan vereeuwigd in de lijsten naast de refter met de melding *inserviens pestiferis occubito* (bij de verzorging van de pestlijders bezweek hij). De discalsen hebben sindsdien de dankbaarheid van de Bruggelingen gewonnen en probleemloos voldoende geld kunnen inzamelen voor de uitbouw van hun klooster. De kloostergemeenschap kent in de 18de eeuw een grote bloei en telt in 1773 veertig leden. Met de Franse revolutie in 1796 wordt het klooster gesloten. Op Driekoningendag 1797 zijn de paters met geweld uit het klooster verdreven: *de pestepaters met geweld door de goddeloze franse, uyt 't convent gesteken met de bajonette op de fusieken*. Op 30 december 1797 worden klooster en kerk te koop gesteld. De Gentse prior kan dankzij de hulp van bankier H. Heenen het eigendom terugkopen voor 180.000 ponden en in 1802 starten de erediensten opnieuw.

Voor de bezoeker op OMD wordt een vast parcours uitgestippeld.

Klooster

Het bezoek vangt wellicht aan in de grote pandgang, waarvan het gedeelte waarin de bezoeker naar de tuinvleugel wordt geleid, uit de bouwcampagne van 1688-1691 dateert. De overige vleugels dateren uit 1726. De gangen zijn overkluisd met graatgewelven met daartussen moerbogen op eenvoudige consoles en zijn sober gedecoreerd en bepleisterd. In deze gang hangen enkele 18de-eeuwse schilderijen.

F 14: de grote pandgang

De gang rechts leidt naar de indrukwekkende refter: vijf eiken moerbalken zijn zichtbaar onder een gepleisterd plafond. Hier is enkele jaren terug de houten plankenvloer vervangen wat het karakter van de ruimte wel wijzigt.

Eenmaal in de tuin kan de bezoeker de achtergevels bewonderen van zowel de kerk als de tuinvleugels (met alle dienstgebouwen). In de trap die naar de tuin leidt staat de datum 1733 gehouwen op één van de treden. De eenvoud van de architectuur is opvallend. Alle gebouwen zijn opgetrokken in baksteen, afgedekt met zadeldaken en twee en drie bouwlagen hoog. Enkel de uitbouw achter de kerk met het koor is veel hoger. Daarin bevindt zich de bibliotheek en het archief van de gemeenschap. Deze tuin is een oase van rust in de drukke binnenstad. Bemerkt de

oude tuinmuur. Er zijn verschillende omvangrijke beuken, linden (langs de muur aan de Jan Boninstraat), esdoorns, paardenkastanjes en een plataan (dicht bij de kluismuur) te bewonderen. Achteraan in de tuin bevindt zich de ermitage (of de kluis) in een afzonderlijk ommuurd gedeelte (niet te bezoeken op de OMD). Dit gebouw wordt ook nu nog gebruikt om zich in afzondering te wijden aan bezinning en gebed. Een weinig verder staat het pesthuisje dat uit de 17de eeuw lijkt te dateren.

Kerk

De grote kerk van de karmelieten is gebouwd tussen 1688 en 1691 naar een ontwerp van Theodoor de Haze (broeder Patricius, de *Pictor ingeniosissimus*). De bouwwerken worden geleid door Michel Van Troostenberghe (broeder Michael) en heel veel van het timmerwerk en ook de sculpturale versieringen zijn van de hand van Jacobus de Koster (broeder Victor).

De voorgevel van de kerk is opgetrokken in een bak-en zandsteenstijl eigen aan de Antwerpse barok. De bovenbouw wordt van de benedenbouw gescheiden door een breed hoofdgestel, dat de gevel horizontaal verdeelt. Voor een verticale geleding zorgen de vlakke pilasters. De bovenbouw wordt bekroond door een gebogen fronton en geflankeerd door twee voluten. Boven de hoofdingang zit een medaillon met een sculptuur van Joannes de Doper, patroonheilige van de kerk. De kerk zelf is gebouwd op een eenvoudig rechthoekig

grondplan en is inwendig verdeeld in drie beuken en een diep koor. De viering, die zich situeert tussen koor en benedenkerk, is bekroond met een koepel op pendentiefs, waarop de vier kerkvaders Joannes Chrysotomos, Anastatios, Ambrosius en Augustinus zijn afgebeeld. De beuken van de benedenkerk zijn ingedeeld door Corinthische pilasters met daarboven een architraaf, die versierd is met de symbolen van de vier evangelisten, engelenkopjes en nissen. De stoffering dateert hoofdzakelijk uit 1690-1724. Verschillende lekenbroeders stonden in voor het werk, nl. Jakob de

Koster, Frans Quasdonck, Pieter van der Meersch en Leonard Langenhove.

Het beeldhouwwerk vertoont een grote eenvoud van stijl en een rijke iconografie. De eikenhouten lambrisering wordt telkens verdeeld in panelen, gescheiden door vlakke pilasters en versierd met ranken, bloemen en vruchten en in de centrale medaillons komen afbeeldingen van Christus en de apostelen voor. Links en rechts in de zijbeuken (uit

1913) zijn drie biechtstoelen ingewerkt, ook die zijn rijkelijk versierd. Het houten hoogaltaar dat met marmerbeschildering is bekleed, is opvallend. Zes zuilen dragen een

hoofdgestel, dat bekroond is door een fronton. Beelden van Sint-Jozef met het kind, engelen, medaillons met de profeet Elia en Sint-Jan van het Kruis maken dit theatrale maar rijke ensemble compleet.

Interessant is de preekstoel met een voor de karmelieten eigen iconografie. De kuip wordt getorst door de profeet Elias, de geestelijke vader van de karmel, en versierd met bustes van Christus en de heiligen uit de

F 15: de preekstoel

karmelietenorde. Tussen de heiligen kregen traditioneel ook de vier evangelisten een voorstelling. Engelen dragen het klankbord. De trap is versierd met putti, bladeren en vruchten en de trappalen zijn uitgewerkt als hermen die de H. Kerk en de H. Schrift voorstellen. De kerk herbergt nog zeer veel interessante religieuze kunstwerken. De kerk is enkele jaren terug gerestaureerd.

Medegebruik van het kerkelijk erfgoed

Peter De Roo

Sinds een jaar kunnen bedrijven, overheden, maar ook particulieren terecht in een deel van de kloostergebouwen om er hun event te hosten. De 'Priorij van de Karmelieten' omvat de kerk, de pandgang, de statige abtkamer, de crypte, de ruime monnikenrefter en de tuin. Initiatiefnemer is projectmanager/ontwikkelaar Peter De Roo. Het initiatief situeert zich op het snijpunt van economie en spiritualiteit, en is bedoeld om aan de hand van de verhuur voldoende inkomsten te genereren zodat de bestaande Karmelgemeenschap zich vanuit zijn vertrouwde omgeving kan blijven inzetten voor hun missie. Het scharnieren tussen het contemplatieve leven in het klooster enerzijds en 'De Priorij' als "venue" voor stijlvolle events met een toegevoegde waarde anderzijds, moet een kruisbestuiving mogelijk maken tussen beide. Voor meer inlichtingen kunt u terecht op het web www.priorij.be. 'De Priorij' werkt met een zorgvuldige selectie aan traiteurs en cateraars, die de gasten met topkwaliteit en zorg omringen.

De kerk en het klooster zijn beschermd als monument bij K.B van 9 juli 1974 en bij Besluit van de V.E. van 21 juni 1984.

Ezelstraat 85, Sint-Joos, nu de Orthodoxe Parochie HH. Konstantijn & Helena

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u-18.00u

en zondag 10 september van 14.00u tot 18.00u

Tentoonstelling 'Sint, Joos, een onverwachte geschiedenis'

Het iconenatelier is op OMD te bezoeken

*Lijn 13 (AZ Sint-Jan), halte Ezelpoort, 5 minuten
wandelen*

Drie leden van de gilde van Sint-Joos -fruithandelaar Jan Scalleballe, Jakob de Mey en zijn vrouw Lisebette- schenken op 1 augustus 1352 een huis aan de Ezelstraat, bekend als het hospitaal van Sint-Joos, aan hun gildebestuur. Bij dit hospitaal horen negen eenkamerwoningen en het complex is toegankelijk via een poort. De deken en de zorgers van de Sint-Joosgilde beloven het hospitaal in goede staat te houden en er ook arme daklozen op te nemen.

Dit vroege passantenhuis past uiteraard in het jaarthema Import-Export. De huidige functie als orthodoxe kerk is verrassend.

De Sint-Joosgilde, die verschillende beroepen groepeerde, bestond reeds vóór 1287. In de rijke archiefcollectie van het OCMW-Brugge zijn een schat aan gegevens over deze gilde bewaard (Register 178, fonds Sint-Joos). De gildeleden, zowel mannen als

vrouwen, behoren tot de klasse van de ambachtslieden en de vooraanstaande burgers (of poorters) van de stad. Niemand minder dan Lodewijk van Gruuthuse bijvoorbeeld is in 1462 deken van de gilde. De Sint-Joosgilde heeft nauwe banden met het ambacht en het officie van de mandendragers (die vis per mand verkopen). In het begin van de 15de eeuw krijgt het officie een plaats in Sint-Joos en mag zijn religieuze diensten in de kapel houden

Sint-Joos is volgens de *Legenda Aurea* de zoon van Judicaël, koning van Bretagne. Boven die koningskroon verkiest hij het leven als kluizenaar, waarbij hij steeds zowel eten als drinken deelt met bedelaars en dit op alle plaatsen waarheen zijn bewogen leven hem heeft gevoerd. Sint-Joos is dus wel een passende naam voor een passantenhuis waar ook behoeftige mensen en daklozen tijdelijk opvang krijgen.

Het gebouwencomplex is opgebouwd uit drie volumes. In het centrale gedeelte bevindt zich de poort en de voorkapel. In het hoger gedeelte links het koor en in het rechter deel het oorspronkelijke passantenhuis. Archiefdocumenten melden 1449 als bouwdatum van de kapel en 1454-1460 als datum voor het gastenkwartier. Reeds op 11 juli 1449 krijgt Willem, bisschop van Sarepta, de toestemming om de kapel te wijden. De wijding zelf is op 20 juli. Vanaf de tweede helft van de 15de eeuw is een kapelaan aan de Sint-Jooskapel verbonden en dagelijks wordt er een mis opgedragen.

F 16: voorgevel

Opvallend is de rijk geprofileerde spitsboogingang die in 1957 is vernieuwd. Het maaswerk is toen teruggeplaatst en dit met een vormgeving die gedeeltelijk gebaseerd was op iconografische bronnen (een afbeelding uit het bekende handschrift van Charles Custis uit 1745, die in RUGent wordt bewaard) en op het nog bestaande maaswerk van de ingang van het Sint-Juliaansgesticht in de Boeveriestraat (nu geïntegreerd in de doorgang in de tuin van het Groeningemuseum aan Groeninge). De deurnaald dateert uit 1453-1454 en is versierd met een beeldje van Sint-Joos gekleed als pelgrim. Onder het beeldje zit het schild van Joos de Bul, belangrijke mecenas van het passantenhuis, die in 1471 het recht verworven heeft zijn wapenschild te delen met dit van Engeland als dank voor zijn hulp aan Koning Edward IV tijdens diens ballingschap in Brugge. Drie 'aanzienlijke leeuwen' voor Engeland en drie Sint-Jacobsschelpen voor Joos de Bul komen samen op het wapenschild voor. Boven de ingang is in een gotische nis Maria en kind uitgebeeld. De in 2005, in het (oorspronkelijk) geel beschilderde bakstenen

gevels, van de kapel zijn doorbroken door segmentboogvensters met omlijstingen. In het passantenhuis worden de ruimtes verlicht door in nissen gevatte rechthoekige kruisvensters. Deze op de benedenverdieping zijn nog eens afzonderlijk gevat in rondboognissen met maaswerk in de vorm van een driepas in het boogveld. Ter hoogte van de verdieping bevinden zich vier ijzeren ogen. Daarin werden houten stokken gestoken om de gevel te kunnen bevlagen of versieren. De eerste steen van het passantenhuis is op 6 mei 1454 gelegd en de bouw is geleid door meester-metselaar Antheunis van Coolkerke. Ook het ingangsportaal dateert uit die periode.

F 17: detail van de rijk geprofileerde spitsboogingang

In het passantenhuis zijn de originele bouwstructuren bewaard gebleven: balkwerk, gotische schouwen en wapenschilden van de schenkers verwerkt als consoles onder de balken. De benedenverdieping wordt tijdelijk gebruikt als kerk voor de orthodoxe gemeenschap in afwachting dat ze de eigenlijke kapel kunnen in gebruik nemen en

de bovenverdieping -een oorspronkelijke vergaderzaal van de gilde- wordt ook nu als vergaderzaal en ontmoetingsruimte gebruikt. De gastenkamer voor de *arme reizigers* bevond zich misschien op de benedenverdieping (alhoewel enkel vanuit de bovenruimte oogcontact was met de kapel, dus zeker is het niet). Archiefbronnen melden dat er in 1458 zeven beddenkoetsen met hemel zijn opgesteld en ook verschillende platte koetsen (zonder hemel dan!). Zowel bedden, matrassen, lakens en gordijnen zijn door weldoeners geschonken. De passanten mogen in regel slechts één nacht in het huis verblijven. Eten is niet voorzien, maar de huisbewaarder verkoopt wel brandstof, kaarsen en drank.

De buitenarchitectuur van de kapel is net gerestaureerd op initiatief van de eigenaar, het OCMW-Brugge. Het interieur zal door de orthodoxe gemeenschap zelf worden gestoffeerd. De oorspronkelijke kunstwerken van Sint-Joos worden geïntegreerd. De merkwaardige houten barokke afsluitingswand, die de kapel scheidt van de inkomhal, dateert mogelijk uit het einde van de 17de eeuw of uit het begin van de 18de eeuw. De voorkapel en het koor zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan en zijn van elkaar gescheiden door een grote spitsbogige doorgang. In de voorkapel is de zoldering opgebouwd uit moer- en kinderbalken. Sommige van de moerbalken hebben balksleutels met profileringen. Deze balken steunen op onversierde natuurstenen kraagstenen. Het koor is overkluisd met een stenen tongewelf onderaan afgeboord door

een doorlopende fries in stucwerk, waarin met volutes versierde kraagstenen zijn verwerkt. In deze kraagstenen zit het ijzeren anker vast dat voor-en achtergevel met elkaar verbindt. Het tongewelf is versierd met stucwerk waarbij graatgewelven worden gesuggereerd en de velden zijn van elkaar gescheiden door een met cassettes versierde moerboog. In het midden zitten medaillons met het Christusmonogram IHS en een duif (de Heilige Geest?).

De binnenmuren van de kapel waren oorspronkelijk figuratief beschilderd. Kunstschilder Camille Tulpinck beschrijft in 1927 de restanten die hij hiervan terugvond. De artistieke waarde wordt toen niet hoog genoeg ingeschat en de stukken worden ofwel volledig weggenomen ofwel overschilderd. In de muur naar de tuinzijde zitten nog nissen en de toegangsdeur tot de sacristie: een fraai tudorboogpoortje opgebouwd uit helrode baksteen en zeer fijn gevoegd. De bewaard gebleven archiefdocumenten melden dat de kapel rijkelijk gestoffeerd was met beelden, schilderijen, altaren, kandelaars, een preekstoel en banken. Ook de liturgische voorwerpen zijn door mecenasen geschonken. In situ zijn nog 15de- en 16de- eeuwse grafplaten en een fundatiesteen te bewonderen, waaronder die van Joos de Bul uit 1466. De fundatiesteen is een rechthoekige steen met inschriften en met daarboven een albasten bas-reliëf met voorstelling van de voetwassing. De steen is er op initiatief van Joos Lambrecht gekomen die het passantenhuis zal omvormen tot een godshuis en bijkomende woningen zal

creëren. Ook in de kapel van Sint-Joos heeft vanaf 1585 jaarlijks het ritueel van de voetwassing plaats op Witte Donderdag.

F 18: fundatiesteen met albasten bas-reliëf (1466)

Het houten altaar beschilderd in imitatiemarmer dateert uit de 18de eeuw. In de muur kant straatzijde is een natuurstenen, gepolychromeerde gotische nis met baldakijn en voetstuk bewaard. Op het voetstuk is het wapenschild van de familie De Boodt afgebeeld en in de nis zelf prijkt een 18de-eeuwse madonna.

De glasramen dateren uit 1927 en de opschriften verwijzen naar de stichting en de omvorming: Gesticht ten jare 1352 door Jacobus de Mey, zijne vrouwe Elisabeth en Jan Scalleballe/ Hervormd ten jare 1585

door Joos Lambrecht kanunnik van Sint-Donaas. Via een rondboogpoortje in de inkomhal is de tuin te bereiken die nu tijdelijk is gehavend door de restauratiewerken aan de godshuizen. Het is niettemin interessant om de tuingevels van de kapel en het passantenhuis te bekijken. Talrijke sporen vertellen het verhaal van de verbouwingen. De nok van het koor draagt een dakruitertje waarin nu drie - in Griekenland vervaardigde- klokjes zijn opgehangen die de orthodoxe erediensten aankondigen. In de tuin groeit de zeldzame moerbeiboom of *Morus Nigra*, die symbool staat voor de liefde.

F 19: voorlopige kapel van de orthodoxe gemeenschap

De orthodoxe parochie (Priester Bernard Peckstadt)

Kennismaking met de orthodoxe Parochie van de HH. Konstantijn en Helena te Brugge

In het eerste kwartaal van het jaar 1995 werd er in Brugge een orthodoxe parochie opgericht onder de bescherming van de Heiligen Konstantijn en Helena, een Parochie die behoort tot de jurisdictie van het Oecumenisch Patriarchaat van Konstantinopel (Aartsbisdom van België).

Haar kerk situeert zich Ezelstraat 85 te Brugge. Momenteel heeft men daar een kleinere kapel in het conciërgegebouw van de Sint-Jooskapel. De buitenkant van het hele pand werd zopas gerestaureerd en geeft aan de Brugse stadskern een verfrissende look. Het is een echt monument in deze belangrijke straat.

Weldra zal de parochie ook een nieuwe kerk in gebruik nemen namelijk, de historische kapel van Sint Joos die nu ook binnenin volledig zal gerestaureerd en ingericht worden als een waardige orthodoxe kerk. Het is de bedoeling om er een pareltje van te maken, een nieuwe pleisterplek voor de stad Brugge.

De orthodoxe parochie heeft tot voornaamste doel de integratie van alle orthodoxe gelovigen van de streek in het liturgisch leven, volgens de traditie van de Orthodoxe Kerk. Sinds de erkenning van deze Parochie door de overheid in 1998 is er een compleet liturgisch leven: alle zaterdagen Vespers en 's zondags Metten gevolgd van Goddelijke Liturgie. Ook op grote feesten viert men er de Goddelijke Liturgie.

Tot deze parochiegemeenschap van Brugge behoren orthodoxen van de meest diverse afkomst: Grieken, Syriërs, Russen, Oekraïners, Joegoslaven, Roemenen, Bulgaren, Georgiërs, Polen, alsook Belgen. Daarbij komen nog de gemiddeld vijftien tot twintig orthodoxe studenten van het Europa College, die men er heel hartelijk onthaalt.

Uit deze parochie van Brugge is er een tweede

parochie voortgesproten te Oostende, onder de naam van Parochie van de HH. Kyrillos & Methodios. Men heeft daar ook regelmatig liturgische vieringen en komt daar ook tegemoet aan de geestelijke noden van de orthodoxe christenen aldaar. Deze vieringen hebben plaats in de orthodoxe kerk, in de Euphrosyna Beernaertstraat 32 (nabij het Leopoldpark) te Oostende.

Voor meer info, contactpersoon: Priester Bernard Peckstadt:

Tel. & Fax. 050 / 51 00 74 en E-mail:
orthodoxie.brugge@skynet.be. Web-site:
<http://users.skynet.be/orthodoxie.brugge>

Sint-Joos is beschermd als monument bij K.B. van 9 juli 1974.

Gentpoortstraat, de Gentpoort

Zaterdag 9 september van 13.30u tot 17.00u

Zondag 10 september van 9.30u-12.30u

en van 13.30u tot 17.00u

Lijn 1 (Station-Centrum-Ver-Assebroek), Lijn 11 (Sint-Kruis), Lijn 58 (Eeklo), halte Gentpoort

In de Gentpoort wordt de bezoeker verwend met twee extra activiteiten.

De tentoonstelling **Op het randje van de stad** over de stadspoorten en de vesten. Een initiatief van Bruggemuseum, Gentpoort (de tentoonstelling is nog te bezoeken tot 15 oktober)

De voordracht **Geen Grenzen Kennen** door historicus Marc Ryckaert, medewerker Dienst Cultuur Provincie West-Vlaanderen over enclaves, zestendelen of 'grenzen' in de stad op **zondag 10 september** om **11.00u** en om **16.00u** (geen bezoek tijdens voordracht) .

De Gentpoort past 'in de letterlijke betekenis van het woord' in het jaarthema 'Import-Export'. Goederen worden tijdens de middeleeuwen langs de stadspoorten in- en uitgevoerd en die worden iedere avond en dit tot in de jaren 1780 gesloten, een van de taken van de hoofdmannen van de zestendelen.

De Gentpoort is op een van de meest strategische plaatsen van de stad gebouwd: de weg van Brugge naar Gent. Maarten van Leuven en Jan van Oudenaerde, belangrijke meester-metselaars en aannemers,

ondertekenen in 1400 een contract met het stadsbestuur voor het bouwen van drie monumentale poorten die door verdedigingsmuren met elkaar moeten verbonden worden: de Kruispoort, de Gentpoort en de Katelijnepoort. De bouwwerken worden gedetailleerd beschreven en moeten in 1407 zijn voltooid (dit contract is opgenomen in de Stadsrekeningen van 1400 en 1401, fol. 74 en 83).

De nieuwe Gentpoort vervangt een poort die in 1361 was gebouwd naar het ontwerp van de bouwmeesters Mathias Saghen en Cornelis van Aelter en in 1382 vernield door de Gentenaars, onder leiding van Filips van Artevelde, die de stad kortstondig bezet houdt nadat hij op 3 mei 1382 het Brugs leger op het Beverhoutsveld in Oedelem heeft verslagen.

De Gentpoort is in tegenstelling tot de eveneens bewaard gebleven Kruispoort, volledig in baksteen opgetrokken. Ze zou bovendien op de oorspronkelijke funderingen zijn gebouwd. In de loop van de 15de en 16de eeuw wordt de poort vaak verbouwd. De indrukwekkende voorpoort en de valbruggen zijn op het einde van de 18de eeuw gesloopt.

Aan de stadszijde is het bakstenen poortgebouw vlak afgewerkt en is het begrensd door twee achthoekige traptorens afgedekt met zogenaamde tentdaken. Via deze traptorens bereikt men de verdieping met de grote wachtkamer. De gelijkvloerse

F 20: de Gentpoort aan de stadszijde

verdieping wordt van de bovenverdieping gescheiden door een natuurstenen waterlijst, waarop vier rondboognissen aanzetten en waarvan de boogvelden met sierlijk metselwerk in de vorm van driepassen zijn verfraaid. De kruisvensters in de rondboognissen zijn dankzij natuurstenen negblokken extra beklemtoond. In een beeldnis staat de Heilige Adriaan.

Adriaan, een heidens hoofdman, heeft zich tot het christendom bekeerd en is daarom als martelaar gestorven. Zijn attribuut is het aambeeld omdat zijn benen op een aambeeld zijn stukgeslagen en zijn hand er op afgehakt is. Adriaan wordt ook vereerd als pestheilige en daarom is een plaats in de stadspoort verantwoord: hij moet de stad van de pest behoeden. In 1448 betaalt de stad Jan van Cutseghem voor *een steenine sinte Adriaen te makenen die staet ter ghentpoorte*. Het huidige beeld zou uit 1956 dateren en het Mariabeeld vervangen van beeldhouwer Michiel D'Hont (1848-1932), dat nu op het pleintje voor de Magdalenakerk prijkt.

De centrale doorgang tussen de torenrompen is spitsboogvormig en overkluisd met achtereenvolgens een spitsbogig tongewelf,

een kruisgewelf en een tongewelf. De ribben eindigen op fraai gebeeldhouwde consoles. De doorgang was oorspronkelijk afgesloten met poortdeuren, die extra versterkt waren door een sluitboom, opgeborgen in een nu nog zichtbare balksleuf. In die poortdeuren was een voetgangersdoorgang voorzien. Vanop de verdieping kon een valhek of hamei worden neergelaten.

De torenrompen waren oorspronkelijk dicht en zijn met de restauratie in 1956 doorbroken door korfboogvormige ingangen voor voetgangersverkeer. Aan de kant van het kanaal vallen de ronde torenrompen op. Ze zijn veel kleiner en smaller dan deze van de Kruispoort. Het middengedeelte is met een driedubbele overkraging uitgebouwd. De zijgevels en de torens zijn doorbroken met schietgaten, vensteropeningen en steigergaten. De schietgaten met ronde openingen zijn bedoeld voor de donderbussen en afsluitbaar met luikjes. De *machicoulis* of werpgaten in de zijgevel zijn bedoeld om brandend pek of stenen op de (Gentse?) aanvallers te werpen.

Voor het interieur van de overwelfde wapenkamer (ook soms warmkamer genoemd) is indrukwekkend. In de muur aan de straatkant situeert zich de grote haard.

De Gentpoort is eertijds bewoond geweest en dit misschien reeds op het einde van de 18de eeuw. In het begin van de 20ste eeuw is er nog een 'estaminet' ingericht. In 1956 restaureert het stadsbestuur de poort naar het ontwerp van architect Luc Viérin. Ze krijgt nadien geen functie en fungeert enkel

als toegang tot de stad. Van 1992 tot 2001 wordt ze wel als werklokaal door het Jongerenproject Open Monumentendag gebruikt. Een eerste openstelling van de poort op OMD 1992 trekt ruim 1200 bezoekers.

In 2005 is de poort opnieuw gerenoveerd in functie van de ontwikkeling van het Bruggemuseum-Gentpoort. De tentoonstelling die er nu te zien is, geeft slechts een klein voorsmaakje van wat hier in de toekomst zal ontwikkeld worden. De definitieve inrichting als onderdeel van het Bruggemuseum wordt voorzien in 2007-2008.

De Gentpoort is beschermd als monument bij K.B. van 13 augustus 1953.

Hoefijzerlaan 21, het voormalige huis Perlau (nu Golden Treehotel)

Open

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 12.00u tot 18.00u

Alle buslijnen, halte 't Zand

In 1865 wordt in opdracht van Leonce Perlau (1821-1898) een nieuw herenhuis in neoclassicistische stijl gebouwd naar het ontwerp van architect Isidoor Alleweireldt (1824-1892). Bij het huis hoort een ruim koetsgebouw, grenzend aan de Zevensterrenstraat. Een oud groot bestaand huis, dat zich toen rechts op het perceel situeerde, wordt gesloopt. In het interieur van het huidige pand zijn enkele merkwaardige stofferingen bewaard, waaronder een plafondschildering met Chinese borden in trompe-l'oeil. Reden genoeg om dit binnen het kader van OMD 2006 met als thema Import-Export onder de aandacht te brengen. Het hotel heeft recent een nieuwe uitbaatster die de naam Golden Tree voor haar hotel koos.

Dit vroegere herenhuis is een mooi voorbeeld van de rijke neoclassicistische architectuur en vrij typisch voor de toenmalige tijdsgeest. De bouwheer behoort mogelijk tot de Franssprekende bourgeoisie of adel - Leonce Perlau staat in de burgerlijke stand bekend als grondeigenaar en moet een buitengoed in Sint-Michiels gehad hebben waar hij ook overlijdt, verder onderzoek is nodig- die in de tweede helft van de 19de eeuw hun sociale status ook naar de buitenwereld tentoon spreiden. De architectuur vertoont gelijkenissen met deze van Brussel (in

mindere mate met deze van Parijs) en dergelijke huizen worden als *hôtels particuliers* bestempeld.

Isidoor Alleweireldt (1824-1892)

Alleweireldt krijgt zijn architectenopleiding in Brussel maar werkt vanaf 1848 opnieuw in zijn geboortestad Brugge. Hij trouwt er in 1859 met Marie Devaux, dochter van provinciegriffier Charles Devaux en Emily Chantrell. Hij is de halfbroer van Paul Devaux, de grondlegger van het Belgisch Unionisme. Deze familierelaties, met vooral liberale politici, zijn bijzonder gunstig bij de uitbouw van zijn carrière. De familie Devaux is op haar beurt verwant met de bankiersfamilie Dujardin en de Brugse liberale burgemeester Jules Boyaval. Hij krijgt verschillende opdrachten van gegoede Bruggelingen. Belangrijke ontwerpen in de binnenstad van zijn hand zijn: het Sint-Janshospitaal (1857-1861), Wapenmakersstraat 14 (1861, in opdracht van baron 't Serclaes), Kuipersstraat 21 (1859, in opdracht van bouwpromotor De Vestel-De Lille), Boomgaardstraat 13 (1861, eveneens in opdracht van De Vestel), Sint-Jorisstraat 20 (1862-1863, in opdracht van dr. Auguste Verbaere), Wollestraat 16 (1858, in opdracht van Edmond Vander Hofstadt,...). In 1869 verhuist I. Alleweireldt naar Brussel waar aannemer-bouwpromotor De Vestel belast is met de bouw van het monumentale justitiepaleis naar een ontwerp van Jozef Poelaert. Na het overlijden van Poelaert, in 1879, wordt gezegd dat Alleweireldt deze grote werf verder zou begeleid hebben.

In Brugge is Alleweireldt een van de laatste architecten die nog in een neoclassicistische stijl bouwt. Nadien en zeker vanaf 1870, als Louis Delacenserie stadsarchitect wordt, gaat de voorkeur uit naar neogotische of neo-Brugse architectuurstijlen....

De voorgeschiedenis in het kort

Ongeveer op deze plaats (naar de hoek op) staat in de 16de eeuw een herberg met de naam 'Den Drooghen Boom'. Links ernaast staan eenkamerwoningen en situeert zich een groot erf met een schuur. Het eigendom is aan de kant van de Lane en de Zevensterrestraat met nog meer eenkamerwoningen afgezoomd. Dit vrij grote eigendom wordt in 1736 opgesplitst maar in 1758 opnieuw samengevoegd. Eigenaar van beide percelen is dan Lenaert Schramme. Mogelijk bouwt die een nieuw huis, links van de voormalige herberg, zoals oude kadastrale kaarten laten uitschijnen. De laatste eigenares van dit complex is rentenierster Joanna Schramme, die het aan grondeigenaar Leonce Perlau zal verkopen. Perlau sloopt alle bestaande constructies.

Het moet dan ongetwijfeld prestigieus geweest zijn om een huis aan de nieuw aangelegde spoorweg (of 'de ijzeren weg') te bouwen.

F 21: neoclassistische voorgevel

De architectuur van het huidige huis

Het pand is drie bouwlagen hoog en afgedekt met een schilddak. Het is vijf traveeën breed. De bepleisterde, witbeschilderde voorgevel rust op een natuurstenen plint. De benedenverdieping is verfraaid met imitatievoegen. Opvallend is wel dat de ingang niet centraal zit, maar in de tweede travee. Op de verdieping grenzen de drie centrale vensters aan een balkon, dat steunt op consoles die met acanthusbladen zijn versierd. De twee uiterste vensters en de vensters op de tweede verdieping zijn afgewerkt met een balustrade. Alle vensters hebben omlijstingen. De gevel is afgewerkt met een opvallende kroonlijst, waar het accent wel op de centrale travee is gelegd. Een rijke cartoucheversiering dient er als blikvanger. Bemerk het bijzonder fraaie, nog authentieke schrijnwerk van de ramen. De koer is afgesloten door een bepleisterde muur en een smeedijzeren hek.

F 22: klein tuinpaviljoen

Net binnen de koer rechts is nog een klein tuinpaviljoen met imitatie rotsblokken versierde gevelvlakken bewaard; achteraan is nog een deel van het koetshuis te ontdekken. Rechts van

nr. 21 bevonden zich tot eind de jaren 1970 twee huizen, die eveneens in een neoclassicistische stijl waren opgetrokken.

De planindeling van het monumentale herenhuis is vrij traditioneel. De inkom (vermoedelijk is dit nooit een koetsendoorrit geweest) is afgewerkt met vlakke pilasters. Centraal zit links en rechts een vijf treden hoge trap met mahoniehouten leuningen, die leidt naar de verhoogde benedenverdieping.

F 23: de inkomhal

Opvallend zijn de beeldnissen met figuren die de jacht uitbeelden en een vrouwelijke godin (?). De twee salons rechts kunnen worden bezocht. Oorspronkelijk waren ze van elkaar gescheiden met een dubbele deur, nu zijn het

dooreenlopende ruimtes. De salons zijn beschilderd in een neoclassicistische stijl en opgesierd met rijk stucwerk. De deurstukken met afbeelding van muziekinstrumenten kunnen erop wijzen dat de ruimte ook als muzieksalon is gebruikt. Opvallend zijn de witte en beige marmeren schouwtjes die onder de vensters zijn ingeplant (een typisch concept voor architect Alleweireldt).

F 24: beschilderde deur

F 25: trompe-l'oeilbeschildering van het plafond

Zeer uitzonderlijk, en bij ons weten uniek in Brugge, is de beschildering in trompe-l'oeil van het plafond en de kooflijst met imitatie Chinese borden, zowel blauwe als polychrome borden. Brugge in de ban van China ook in de trompe-l'oeilschilderingen! Chinoiserieën blijven populair tot in het tweede kwart van de 19de eeuw. Dit is hier dan toch een laat voorbeeld. We weten niet of het de bouwheer Leonce Perlau was die deze liet aanbrengen of de daaropvolgende eigenaar, de wijnhandelaar Alfred Saeys. Diens weduwe en kinderen hebben het huis nog in het interbellum in hun bezit. In de jaren 1960 en 1970 is in gebruik als medisch centrum voor het Ministerie van Volksgezondheid en wordt het enkel door een conciërge bewoond. In 1977 wil de toenmalige (Brusselse) eigenaar het pand slopen wegens te slechte staat en vervangen door een appartementsgebouw. Het pand wordt echter onverwijd als monument beschermd *omwille van zijn artistieke en kunsthistorische belang*. De volgende eigenaar vormt het om

tot hotel en nu kunnen buitenlandse gasten genieten van de architecturale kwaliteiten van dit ontwerp van architect Alleweireldt. Het hotel telt twintig kamers.

F 26: details van het plafond - kooflijst met blauwe en polychrome imitatie Chinese borden

Hoefijzerlaan 21 is beschermd als monument bij K.B. van 28 maart 1979

Hoogstraat 18-20, hotel Oud Huis De Peellaert

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 17.00u

en zondag 10 september van 13.00u tot 17.00u

Alle buslijnen, halte Markt

In de Brugse binnenstad zijn salons in zuivere empirestijl met een uitgesproken verwijzing naar de Napoleontische tijd een zeldzaamheid. Reden genoeg om Hoogstraat 18-20 op het programma van OMD 2006 te zetten. Beide monumentale panden tonen architecturaal heel wat importkenmerken gaande van empire tot neorenaissance en neobarok!

Op 15 maart 2004 opende het nieuw ingerichte viersterren hotel 'Oud Huis de Peellaert' hier zijn deuren. In de voormalige herenhuizen Hoogstraat 18-20 zijn 50 stijlvolle kamers ingericht. Op de Open Monumentendagen kan de bezoeker de benedenverdieping ontdekken met de fraaie trapzalen en het empire salon.

F 27: voorgevels van Hoogstraat 18-20

Korte voorgeschiedenis

De huizen Hoogstraat 18-20 (nu enkel gekend onder nummer 18) hebben een lange voorgeschiedenis. Beide huizen ogen 19de-eeuws. Ze situeren zich tussen de Kleine Hertsbergestraat en de Peerdenstraat en grenzen achteraan aan de Hertsbergestraat. Het huidige perceel is een samenvoeging van vier huizen (in het oud kadaster: Sint-Donaaszestendeel 162/163/164/165).

Hoogstraat 18 is in 1580 eigendom (bestaande uit twee huizen) van Hendrik Anchemant(+1586), raadsheer van Brugge en redenaar van het Proossche. Hij was in 1577 gouverneur van de Bogardenschool en voogd van de gevangenis op de Burg. Daarnaast was hij heer van Marcke, Blommeghem en Vischbrughe. De huizen blijven in bezit van de familie Anchemant tot in 1672 en worden dan eigendom van kleermaker Andries Vermeulen, die het met zijn gezin zelf bewoond.

Een van de huizen van het vroegere Hoogstraat 20 (dat nog in het midden van 19de eeuw uit twee huizen bestond) heeft in 1580 als huisnaam 'De Hooghe Poorte' (de nog oudere huisnaam was 'Den Teerlync') en is toen eigendom van Jacob van Belle en zijn erfgenamen. Het huis blijft in het bezit van de familie van Belle tot in het midden van de 17de eeuw. Jacob van Belle was 'cordoeanier' of bewerker van Corduaans leder. In de tweede helft van die eeuw komt het in handen van Jacques Boudens en die verkoopt het op 3 oktober 1696 aan de meester-metselaar Arnout Flamen (1647-1706). Een eeuw later is het (verbouwd) in bezit van de familie Le Bailly de Tillegem, die er niet zelf woont maar het huis verpacht aan Antoine Parmentier. Het hoekhuis met de Peerdenstraat wordt in 1568 omschreven als *'een groot stenen huus met zijner toebehoorten(...)achterwaerts streckende met eender plaetse van lande ende uutecommende met eender poorte in cleen peerdenstraetjē'* (nu Hertsbergestraat)

De geschiedenis wordt concreter in de 19de eeuw

Op het eind van de 18de eeuw is Hoogstraat 18 eigendom van Jonkheer Triest, schepen van het Brugse Vrije en van zijn vrouw Isabelle Coppieters. In het prille begin van de 19de eeuw is de familie Jean van Zuylen van Nyevelt-de Wijkerslooth eigenares. Marie de Wijkerslooth (°1759) uit Utrecht sterft in 1815 en Jean van Zuylen (°1752) hertrouwt met de veertig jaar jongere Julienne van Zuylen (° Brugge, 1793). Dit nieuwe echtpaar kiest voor een kroostrijk gezin. Op 83 jarige leeftijd -in 1835- mag Jean van Zuylen zich nogmaals vader noemen van een zoon met de naam Prosper. Van Zuylen-Van Zuylen zal Hoogstraat 18 grotendeels vorm geven zoals we het vandaag kennen met het empiresalon en de trapzaal. Het gezin stelt heel wat dienstbodes te werk en er is stevast een koetsier in dienst ook als Julienne weduwe is en er met haar kinderen blijft wonen. Tussen 1864 en 1884 is het in bezit van de familie Coppieters. Verbouwingen aan de gevel, de koetspoort en het interieur die het huidige uitzicht mee bepalen, worden dan in opdracht van een volgende eigenaar, de familie Dumon-Verriest uitgevoerd.

Hoogstraat 20 krijgt vorm als de familie Roels in het midden van de 19de eeuw de twee toen nog bestaande (18de-eeuwse?) huizen kan aankopen. Zij sloopt ze en bouwt een volledig nieuw huis in 1865. Via erfverdeling komt het (veel groter) huis in het bezit van de familie de Schietere-de Loppem en nog later in dit van de familie Schramme.

Hoogstraat 18 is een drie bouwlagen hoog langshuis dat afgedekt is met een zadeldak. De bepleisterde voorgevel van dit monumentale huis in empirestijl is zonder twijfel in opdracht van de familie Van Zuylen gebouwd. In 1888 volgde wel een belangrijke verbouwing in opdracht van de familie Dumon. De bouwheer is geneesheer zoals het embleem in de toen nieuwe koetspoort laat zien. Nog kenmerkend zijn de indrukwekkende kroonlijst en de versiering met trigliefen en het smeedijzeren balkonhek. Onder een gedeelte van dit huis bevindt zich nog een 16de-eeuwse(?) tweebeukige kelder die twee traveeën diep is en waarvan de graatgewelven samenkomen op een natuurstenen middenzuil (nu ingericht als sauna).

In het symmetrisch opgebouwde interieur zijn de poorttoegang met stucwerk met pilasters en halfzuilen in neorenaissancestijl, de trapzaal met de wenteltrap waarvan de eikenhouten treden rusten op griffioenen, het empiresalon en het neorenaissance salon meer dan een bezoek waard.

F 28: het kleine empiresalon

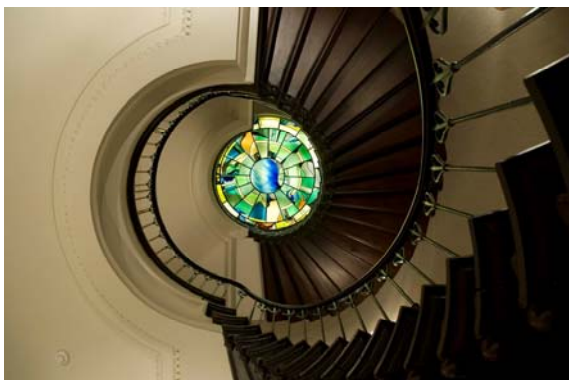
F 29: het neorenaissancesalon

F 30: details uit het empiresalon

Vooraf het kleine empiresalon is bijzonder waardevol. Het wordt nu als vergaderzaal gebruikt. De schouw en de deuren zijn geflankeerd door gepaarde kolommen met palmetkapitelen, met erboven telkens een Mercuriuskop en in de boognissen een adelaar, harnassen en militaire symbolen verwijzend naar de krijgsverrichtingen van Napoleon. Boven de boognissen herkent men een lauwerkrans opgesmukt met sterren. Het lijstwerk op het plafond is verfraaid met laurierbladen en strikken.

F 31: het ronde trappenhuis met de koepel in gekleurd glas

De centrale gang verbreedt ter hoogte van het ronde trappenhuis, eveneens in empirestijl. De wenteltrap beschrijft per verdieping een halve cirkel en een koepel met gekleurd glas zorgt voor een gedempt zenithaal licht. De frêle stijlen van de ijzeren balustrade rusten op gebeeldhouwde griffioenen.

F 32: gebeeldhouwde griffioenen

Hoogstraat 20 is eveneens drie bouwlagen hoog en vier traveeën breed. De poorttravee, uiterst rechts in de gevel, wordt extra benadrukt door imitatie-negblokken en de opvallende gekoppelde rondboogvensters op de verdieping. In het interieur zijn merkwaardige ruime, 19de-eeuwse salons bewaard gebleven met marmeren schouwen. Ook trapzaal is kenmerkend.

In het begin van de jaren 1970 stond de sloop van deze beide, beeldbepalende panden fel ter discussie. De toen nog jonge Dienst voor Monumentenzorg (in 1971 opgericht) brak een lans voor het behoud van beide panden. De toenmalige beleidsvoerders zagen liever een pleintje op die plaats maar zagen gelukkig tijdig van dat idee af.

De huizen komen toen opnieuw in privé-bezit en worden als hotel ingericht. Sinds een viertal jaar zijn ze in handen van een nieuwe eigenaar die ze liet restaureren en opnieuw rijkelijk stofferen.

Hoogstraat 18-20 is beschermd als monument bij K.B. van 9 februari 1978.

Jan Van Eyckplein 1, het Tolhuis

Open op zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u

Kleine tentoonstelling 'Tol en handel. Vroeger en nu'

Lijn 4 (Koolkerke) en Lijn 14 (Sint-Jozef), halte Jan Van Eyckplein

De vroegere functie van het gebouw heeft alles met het jaarthema Import-Export te maken.

Het gerestaureerde Tolhuis opende in april 2001 zijn deuren voor het publiek als Provinciaal Informatie- en Documentatiecentrum. Het gebouw heeft een boeiende voorgeschiedenis.

Het bestaat uit verschillende panden: het vroegere huis *'t Heylich Graf*, het Rijkepijndershuisje, het eigenlijke Tolhuis en het huis het *Wezelkin*.

Dankzij het bouwhistorisch en archeologisch onderzoek van Dirk Van Eenhooge van de Afdeling Monumenten en Landschappen van de Vlaamse Gemeenschap is de geschiedenis van het complex getraceerd tot in de 13de eeuw.

Het stadsgebied rond het Tolhuis is met het oog op de toenemende handelsactiviteiten van de toenmalige haven aangelegd en bebouwd vanaf 1200. Schepen komen Brugge

binnen via de Langerei en de Spiegelrei en handelaars zoeken bewust op deze plaats een eigen plek om een woning met ruime opslagplaats op te trekken.

De kern van het Tolhuiscomplex bestaat uit twee 13de-eeuwse woonhuizen. Het grootste bakstenen huis, het latere Tolhuis (en wat zich nu achter de natuurstenen puntgevel bevindt) is ongeveer 20 meter diep en 7 tot 8,4 meter breed. Dit huis was volledig onderkelderd en de halfondergrondse kelder was vanaf de straat toegankelijk via twee trappen. In de nu gedempte kelder is een trechtervormige put teruggevonden met daarin resten van aardewerk die rond 1200 te dateren zijn. Boven het kelderniveau was

het huis verdeeld in een voorhuis (negen meter diep) en een achterhuis (elf meter diep). In het achterhuis bevond zich een zaal van zeven meter hoog en verlicht door drie kruisvensters in elke zijgevel. De verdieping daarboven was nogmaals drie meter hoog. Het voorhuis telde twee verdiepingen. De oorspronkelijke toegang tot het huis in de voorgevel is niet teruggevonden.

Het tweede huis (het latere huis *'t Heylich Graf*), nu het hoekhuis, was veel kleiner. Het was 12 meter diep en 7,5 meter breed. De voor- en achtergevel van dit eveneens 13de-eeuwse pand zijn volledig verdwenen. In de zijgevels zijn wel nog sporen van rondboogvensters teruggevonden en mogelijk waren de zijgevels horizontaal geleed en geaccentueerd door waterlijsten in Doornikse steen. Ook dit huis had een halfondergrondse kelder waarvan het parement aan de straatkant bestond uit Doornikse kalksteen

Koopmanshuizen hadden gewoonlijk grote kelders en ruime gelijkvloerse verdiepingen waar de goederen konden gestapeld worden. Vaak werden op de eerste verdieping de woonvertrekken ingericht.

Het grote huis is in de 14de eeuw drastisch verbouwd. Toen is de zogenaamde Grote Tol er reeds ingericht. Misschien zijn belangrijke aanpassingen noodzakelijk voor de belangrijke publieke functie.

De familie Van Luxemburg die vanaf 1470 de Grote Tol in handen heeft, laat het bestaande trapgebouwtje optrekken, evenals de natuurstenen gevel die toen nog

uitgewerkt is als een hoge schermgevel, zoals te zien is op de kaart van Marcus Gerards (1562). Het Rijkepijndershuisje zou eveneens rond 1470 zijn gebouwd en 't *Heylich Graf* na 1478.

In het begin van de 16de eeuw is het huis nogmaals verbouwd. Eén van de zijmuren van het oude stenen handelshuis is toen vervangen door een zuilenrij, oorspronkelijk waarschijnlijk door houten wanden met poorttoegangen afgesloten. Dat vergemakkelijkt aanzienlijk de circulatie van de goederen die in het Tolhuis aan- en afgevoerd worden. De huidige onderbouw met de twee grote poortopeningen is toen tot stand gekomen. De schermgevel is pas in de 17de eeuw gewijzigd in een puntgevel.

Het Tolhuis is gebruikt als kantoor waar invoerbelasting is bepaald op de producten die Brugge via de interregionale en internationale handel bereiken. De belasting of de tol mag in principe enkel door de vorst geheven worden maar heel dikwijls schenkt hij dat recht in concessie aan een privé-persoon als gunst maar ook tegen betaling.

Het tolrecht wordt bepaald door het gewicht van de producten en daarom spreekt men ook soms van Weeghuis. De Tol is in het midden van de 13de eeuw in leen gegeven aan de heren Van Gistel en in het begin van de 15de eeuw is het recht door huwelijk in handen van de familie van Luxemburg gekomen. Op het einde van die eeuw gaat het tolrecht over naar de hertog van Bourbon-Vendôme, die het in 1549 met toestemming van keizer Karel, aan de stad Brugge verkoopt. Vanaf dat ogenblik is er sprake van officiële

aanstellingen door de stad van meesters van de Grote Tol.

In 1470 is de Tol in handen Pieter van Luxemburg die fier zijn wapenschild naliet in de gevel.

Terwijl de natuurstenen voorgevel van het Tolhuis nog vrij authentiek oogt (de gevel is wel in 1877-1881 gerestaureerd door stadsarchitect Louis Delacenserie), is bij het bezoek aan het interieur duidelijk dat de verschillende functies van het gebouw heel wat sporen hebben nagelaten. De grote benedenzaal is afgedekt met 19de-eeuwse troggewelven. Het Pijndershuisje is in 1877 zelfs volledig gereconstrueerd, evenals het trapgebouwtje met het wapenschild.

Bemerkt aan de voorgevel de fraaie smeedijzeren lantaarn die dateert van 1878, het uurwerk en het nisje met bronzen klokjes helemaal bovenaan in de punttop. In de natuurstenen benedenbouw zijn vroeg- 16de-eeuwse steenhouwermerken teruggevonden: van J. Boulle en de familie Nopere uit Ecaussinnes, wat de authenticiteit van deze benedengevel bevestigt.

Louis Delacenserie bouwt achter de natuurstenen gevel een nagenoeg volledig nieuw gebouw dat moest dienen als stadsbibliotheek (die tot dan was ingericht in de gotische zaal van het Stadhuis). In 1889 is de benedenverdieping bovendien ingericht als brandweerkazerne en dit blijft zo tot in de jaren 1960. Nadien wordt die benedenruimte ingericht als uitleenbibliotheek en discotheek.

F 33: wapenschild op de gevel van het trappengebouw

Vóór de ingreep door Delacenserie is (zeker in de 19de eeuw) het Tolhuis in particulier bezit, zoals blijkt uit het archivalisch onderzoek. De Grote Tol wordt als functie afgeschaft met de Franse revolutie en vervangen door het douanerecht.

De Openbare Bibliotheek verhuist na honderd jaar, in 1986, naar een nieuw onderkomen aan de Kuipersstraat en het gebouwencomplex staat jarenlang leeg. Het Provinciebestuur koopt het gebouw op 29 juni 1995 en zorgt voor de restauratie en een passende functie.

Het Tolhuis is beschermd als monument bij K.B. van 5 december 1962.

Keersstraat 1, de Protestantse kerk

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 14.00u tot 18.00u

Lijn 12 (Katelijneparking-Brugge Centrum) en alle bussen die via het Centrum rijden, halte Markt

Sinds 1984, en dit na een periode van twintig jaar leegstand of verkeerd gebruik, is deze kleine kapel opnieuw voorbehouden voor de eredienst.

Aanvankelijk is ze zowel door de Engelse kerk als door de Verenigde Protestantse kerk gebruikt. Sinds kort wordt ze uitsluitend door de Protestantse gemeenschap gebruikt. Verschillende van de leden zijn afkomstig uit Nederland.

De toegang tot de kapel is mogelijk via het voormalig ambachtshuis van de kaarsgieters. De kapel blijft in Brugge (nog steeds) bekend onder de naam 't Keerske.

De geschiedenis van de kapel volgens Theo Raison

In het begin van de 20ste eeuw wordt de geschiedenis van de kapel onderzocht door architect Theo Raison (1869-1937) die hoopt ze te restaureren en in te richten als memoriaal voor de slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog. In 1918 publiceert hij *La Chapelle Sain-Pierre de Bruges. Projet de restauration*. Raison stelt een harde restauratie voor naar de oorspronkelijke toestand. Het project vindt echter geen ingang. Zijn historische opzoekingen zijn

boeiend. In 1080 laat graaf Robrecht de Fries op de plaats van het eerste galgenveld (dicht bij de Burg, zie voor de verdere geschiedenis Brugse galgenvelden: brochure OMD Brugge 2005, nr.17) een kapel oprichten, opgedragen aan de Heilige Petrus, waarvoor Robrecht een speciale devotie heeft.

F 34: 't Keerske

Onder de kapel is een crypte voorzien, opgedragen aan de H.-Catharina. De Sint-Pieterskapel wordt geflankeerd door twee kleine kapellen toegewijd aan Sint-Barbara en Sint-Maarten. Crypte en bovenkapel zijn

in de loop van de geschiedenis de zetel van verschillende gilden en ambachten. De kruisbooggilde van Sint-Joris gebruikt ze bijvoorbeeld twee eeuwen lang en betaalt een eigen kapelaan. In 1380 verfraait de gilde de kapel, die in 1389 jammerlijk gedeeltelijk door brand wordt vernield. De kapel wordt hersteld met een belangrijke financiële bijdrage van de stad. In de 15de eeuw worden opnieuw belangrijke verfraaiingswerken uitgevoerd. De Sint-Jorisgilde verlaat de kapel in 1493. Ze kiezen voor een eigen kapel in hun nieuwe lokalen aan de Sint-Jorisstraat. Het 16de-eeuwse verhaal van de kerk is moeilijker te reconstrueren. Op het einde van die eeuw wordt ze in gebruik genomen door het ambacht van de kaarsgieters, die voorheen in de Sint-Basiliuskapel zijn erediensten verzorgt. De ernaast liggende Sint-Maartenkapel wordt tot in de late middeleeuwen door het ambacht van de wijnmeters gebruikt. Vóór 1580 is ze zeker gesloopt en heeft plaats gemaakt voor een huis. Adriaan d'Ognies, heer van Willerval, koopt dit perceel en schenkt het aan het ambacht van de kaarsgieters die hier in het begin van de 16de eeuw een bescheiden ambachtshuis op bouwen. In archiefdocumenten uit 1615 is het omschreven als *den nieu huys ghemaect bij die van de keersghieters op de grond van de heere van Willerval daer eertijds up ghestaen heeft de capellen van Sint-Maerten*. Ook de Sint-Barbarakapel is toen reeds gesloopt, want in een document uit 1617 wordt die plaats omschreven als *een zeker platske van lande daer wylent een capelle up ghestaen heeft, ghnenaempt de*

capelle van Sint-Barbele(...)neffens het ambachtshuis nu onlancx nieuwe upghemaect twelc hier voortyts een capelle es gheweest ghenaemt de capelle van Sint-Maarten.

De kapel vandaag

Van de vroege kapel zijn nog een gedeelte van de crypte bewaard en de bakstenen tuitgevel aan de westkant met de halfronde traptoren.

In 1723-1725 wordt ze wegens de slechte bouwfysische toestand, grotendeels herbouwd naar een ontwerp van de toen nog jonge, maar zeer talentvolle architect Hendrik Pulinx sr. (1698-1781). Pulinx werkt vanaf 1720 vaak in stadsopdracht. De gotische westgevel blijft behouden maar nieuw doorbroken door een eigentijds hoog segmentboogvenster met natuurstenen omlijsting. Ook de vensters in het koor krijgen dezelfde vormgeving. Bisschop Hendrik van Susteren wijdt de kapel in 1725 opnieuw in.

De eenbeukige kapel, of zaalkapel, is opgetrokken in baksteen en afgewerkt met een driesijdig koor. Ze is amper 11,56 m lang en 7,75 meter breed. De ruimte is overwelfd met graatgewelven, gescheiden door moerbogen die met caissons zijn verfraaid en rusten op kraagstenen. De kapel is nagenoeg onversierd.

Eronder bevinden zich de resten van de crypte 'Sint-Katharina in de Krog'. Deze ruimte zou in de middeleeuwen ook door de pottenbakkers zijn gebruikt die er ook bij wijlen handel dreven. Ook de pijl- en

boogmakers houden hier hun vergaderingen. Op het einde van de 18de eeuw wordt ze officieel gesloten op initiatief van de toenmalige bisschop Felix Brénart. Merkwaardig zijn de twee kolommen die er nog te zien zijn: twee (13de-eeuwse? of oudere?) Doornikse zuilen, bekroond met kapitelen versierd met bladeren. De ene kolom is rond en de andere veelzijdig. In de bevloering zijn nog oude natuurstenen tegels herkenbaar. De gemetselde wijnrekken in het koor zijn een spoor van het 19de-eeuwse verleden van de kapel.

Want inderdaad met de Franse revolutie wordt de geschiedenis van deze bidruimte drastisch gewijzigd. De kapel en het ambachtshuis worden niet gesloopt maar krijgen een nieuwe functie als herberg en

woning. Vanaf 1792 wonen en werken hier herbergier Pieter Legier, zijn vrouw Anna Delobelle, zijn schoonmoeder en hun drie kinderen. Tot in 1866 zijn alle namen van de herbergiers bekend. Het eigendom komt dan in handen van de bakkers Charles en Arthur Willems en wordt omgevormd tot magazijn en dit blijft ongeveer een eeuw lang de enige functie. Nadien wordt het complex gebruikt als vergaderlokaal en bibliotheek van de Koninklijke Gidsenbond en dit tot in 1982. In 1983 wordt het sterk verwaarloosde Keerske gerestaureerd in opdracht van het stadsbestuur, die het in zijn bezit had. Storende tussenvloeren verdwijnen, de oorspronkelijke kapelruimte wordt herschapen en het ambachtshuis gerestaureerd. In dezelfde periode ontstaat discussie rond twee 18de-eeuwse huisjes die tegenaan de kapelgevel, kant Philipstockstraat zijn gebouwd. Het zijn de laatste voorbeelden in Brugge van zogenaamde *spontane architectuur* (vanaf de middeleeuwen zijn vaak tegen kerken en kapellen kleine winkels of woningen aangebouwd, wegens plaatsgebrek en ook omwille van de aantrekkelijke ligging van de meeste bedehuizen). Ondanks protest worden de huisjes gesloopt en de buitenmuur van de kapel op die plaats wordt grondig hersteld.

Het ambachtshuis

Het voormalige ambachtshuis van de kaarsgieters dat nu als ontmoetingsruimte door de protestantse gemeenschap wordt gebruikt, bestaat uit twee naast elkaar gelegen langshuizen. Het linker heeft een

typisch 17de-eeuwse gevel, afgewerkt met een middentraptop. De gevel oogt authentiek met een fraai geprofileerde natuurstenen ingang en geblokte ontlastingsbogen boven de vensteropeningen. In de vensters zitten ramen met kleine roedeverdelingen. Het rechter huis is uiterst sober maar toch sierlijk door de ovale openingen.

F 35: het ambachtshuis

In het interieur zijn nog heel wat authentieke bouwelementen te ontdekken: zolderingen die opgebouwd zijn uit moer-en-kinderbalken, een 18de-eeuwse bordestrap, een rijkelijk gebeeldhouwd deurstuk, zogenaamde Delfste tegeltjes. In de ambachtskamer op de verdieping is nog een mooie houten schouw in Lodewijk XVIde stijl bewaard. Op de zolder, een speelruimte voor de kinderen van de leden van de protestantse kerkgemeenschap, herkent men nog een authentiek 17de-eeuws schaargebinte.

't Keerske is beschermd als monument bij K.B. van 16 september 1966.

Komvest 34, De Veste (het voormalige Institut Chirurgical Saint-Joseph of Sint-Jozefskliniek)

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u

*Lijn 14 (Sint-Jozef) en lijn 42 (Breskens), halte
De Veste*

*Lijn 3 (Sint-Pieters), halte Nikolaas
Gombertstraat, 4 minuten wandelen*

De zusters augustinessen van de orde van Meaux kopen in 1908 een stuk grond van het kapucijnenklooster aan de Komvest aan om een nieuwe privé-kliniek te bouwen: 'L Institut chirurgical Saint-Joseph'. Ze nemen architect Huib Hoste (1881-1957) onder de arm. Hoste wordt later de markantste Belgische architect van het interbellum. Vooral met de bouw van de kapel voor deze kliniek in 1924 toont hij zijn kwaliteiten als 'modernist'.

In 1996 is de hospitaalfunctie opgeheven en sindsdien functioneert het gebouw als internaat voor de hotelschool Spermalie onder de naam 'De Veste. Het zijn studenten van de afdeling toerisme die de OMD-bezoekers met de geschiedenis en de architectuur van deze site laten kennismaken.

In 1905 heeft de Brugse chirurg Verhoef een kleine kliniek aan de Langestraat opgestart. Hij vraagt daarbij de hulp van drie zusters augustinessen van de orde van Meaux (Frankrijk). Na het mislopen van afspraken met dokter Verhoef, willen de zusters hun opgedane kennis verder ten dienste stellen

van de geneeskunde en zelf een privé-kliniek opstarten en kiezen als locatie de Komvest. Nog in 1908 kunnen ze een deel van de gronden van de paters kapucijnen aankopen en in 1909-1910 wordt de eerste grote hospitaalvleugel langs de Komvest opgericht naar het ontwerp van Huib Hoste, een prestigieuze opdracht voor de toen nog jonge architect. Prof. Jozef Sebrechts wordt er de hoofdchirurg.

F 36: buste van Prof. J. Sebrechts (verzameling Zusters Augustinessen)

Huib Hoste (1881-1957)

Huib Hoste is in Brugge geboren en krijgt zijn eerste architectenopleiding aan de Brugse academie. Hij werkt aanvankelijk in het bureau van zijn leermeester Charles De Wulf (1862-1904) maar volgt lessen in Gent als vrije leerling van ingenieur-architect Louis Cloquet (1849-1920), bij wie hij ook een tijdje in dienst is. Zijn eerste werkterrein is Brugge. Zijn vroege realisaties, zoals de Sint-Jozefskliniek, Spiegelrei 11, Nikolaas Desparsstraat 8, getuigen van een soort 'vrije' neogotiekstijl die hij bij Cloquet heeft opgepikt. Vanaf 1911 ondergaat hij de invloed van de Nederlandse architectuur en dan vooral van Hendrik Petrus Berlage. Hij ontwerpt woningen in Sint-Michiels en Assebroek die deze invloed duidelijk tonen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog verblijft hij in Nederland en wordt een bewust aanhanger van De Stijl en de Amsterdamse School. Na de oorlog is hij in België dé architect die zich onvermoeibaar inzet voor een nieuwe vormtaal in de architectuur die een vertolking moet zijn van de nieuwe tijd, het zgn. modernisme. Hij werkt intensief mee aan de wederopbouw. Enkele belangrijke werken zijn de O.-L.-Vrouwekerk in Zonnebeke (1922), de tuinwijk 'Kapelleveld' in Sint-Lambrechts-Woluwe (1923), de woonwijk 'Klein Rusland' in Zelzate (1921-1923) en verschillende interessante burgerwoningen in Brussel, Zele, Brugge (Maria van Bourgondiëlaan 2, woning Billiet in 1927) en Mechelen. Het midden van de jaren 1920 vormt het hoogtepunt in de carrière van Huib Hoste. Het is ook dan dat hij hier de kapel voor de kliniek bouwt, maar ook het Noordzeehotel (1922-1924) en het huis De Beir (1924) in Knokke. In 1925 krijgt hij in Parijs de gouden medaille op de 'Expositions des Arts Décoratifs et Industriels Modernes' voor een ontwerp (samen met kunstschilder Victor Servranckx): het 'bureau-fumoir'. Hij is stichtend lid van de Congrès Internationaux d'Architecture Moderne' (CIAM) die vanaf 1927 doorgaan. De dood van enkele werklieden bij de instorting van een vijf verdiepingen hoog betonskelet van het in aanbouw zijnde Instituut H. Jozef aan de Zilverstraat in Brugge in 1926, waarvoor Hoste samen met de aannemer wordt verantwoordelijk gesteld, vormt een zware

hypotheek op zijn verdere loopbaan en Hoste verhuist naar Antwerpen.

Eind 2005 verscheen een nieuwe, boeiende publicatie over Huib Hoste waarbij een volledige oeuvrelijst is opgenomen (red. Tom Avermaete en Bregje Provo, Centrum Vlaamse Architectuurarchieven), waarin het belang van Hoste duidelijk wordt aangetoond.

De jonge Sint-Jozefskliniek is erg succesvol, mede dank zij talentvolle chirurg Jozef Sebrechts (zie nr. 1 van deze brochure). De kliniek is snel te klein en voortdurend worden uitbreidingsplannen verwezenlijkt: in 1921, de vleugel haaks op de straat rechts, in 1924-1925 de linkervleugel en de kapel (arch. Huib Hoste). In 1933 verbouwt men de inkomhal en worden een apotheek en spreekkamer gebouwd (arch. Maurice De Meester).

Maurice De Meester (1890-1965)

De in Gent geboren Maurice De Meester studeert architectuurtekenen aan de academie van zijn geboortestad en na zijn studies werkt hij bij Gentse aannemers als kopiist en tekenaar. Tijdens de Eerste Wereldoorlog raakt hij gewond en vlucht naar Nederland. Net als Huib Hoste werkt hij daar samen met Nederlandse architecten en komt sterk onder de invloed van De Stijlbeweging. Door toedoen van zijn vriend, de Brugse dokter Louis De Winter, komt hij in 1921 naar Brugge wonen en werkt er bij architect Lucien Coppé. Zijn eerste grote opdracht is het kantoorgebouw voor de Nederlandse Gist-en Spiritusfabriek (zie nr. 12 van deze brochure, eveneens te bezoeken) in 1925-1930, die duidelijk de invloed van de Delfste architectuurschool illustreert. Hij bouwt in Brugge nog verschillende woningen langs de ringlaan. Na de bouw van de rotonde in een zuivere art-decostijl voor de Sint-Jozefskliniek in 1933-1935 specialiseert hij zich in ziekenhuisarchitectuur.

De architectuur

Het bakstenen ziekenhuiscomplex is opgetrokken in een historiserende (neo)gotische stijl, die vrije gotiek of moderne gotiek wordt genoemd. Hoste noemt het zelf 'de nieuwe Brugse bouwstijl'. De gevel is ritmisch geordend met vooruitspringende geveldelen die afgewerkt zijn met trapgevels. Er is wel een architecturaal verschil merkbaar tussen de verscheidene vleugels en de bouwperiodes zijn eveneens afleesbaar. De opleiding van Hoste als neogotieker is aanwijsbaar, maar hij maakt veel minder dan zijn tijdgenoten gebruik van (neogotische) decoratieve details. De Sint-Jozefskliniek wordt door kenners als een vroeg experiment van een meer eigentijdse stijl beschouwd. Een experiment dat de contemporaine functie van het gebouw zeker niet verstopt. De kapel is dan in een voor Brugge vernieuwende art-decostijl opgetrokken. Dit bouwwerk bestaat uit een stapeling van (onversierde) volumes.

Het bezoek begint in de opvallende centrale hal die een prachtvoorbeeld is van een

totaalconcept in art-deco en die zoals hoger gezegd, het werk is van arch. M. De Meester in 1933-1935.

De halfronde hal is vrijwel ongeschonden bewaard gebleven. De bevloering bestaat uit twee variaties grijze cementtegels en een zwarte tegel tegen de wand. De grijs-wit geaderde marmeren lambrisering (à livre ouvert) tegen de muren is afgeboord met een zwarte plint. Centraal in de ruimte staat een achthoekige plantenbak in een gelijkaardige marmer. De deuren en muren zijn onderaan van bewerkte koperen platen voorzien (die tijdens de oorlog werden zwart geschilderd!). De halfronde ruimte is afgescheiden met verrassende leeshoekjes met dito leeslampjes. Het meubilair is nog authentiek.

F 37: de inkomhal in art-decostijl

Aan de rechterzijde van de scheidingswand zit een uurwerk ingewerkt, aan de linkerzijde een barometer. De zijkanten van de wand zijn voorzien van parapluhouders. De lichtarmaturen tegen de muurdammen zijn eveneens in art-decostijl met opaak glas

F 38: een verrassend leeshoekje

F 39: lichtarmatuur

gevat in metalen roeden (ook deze waren in de oorlog zwart geschilderd).

Overigens is deze hoofdvleugel sober gestoffeerd. Via drie trappen in granito kunnen de verdieping bereiken.

De meest unieke ruimte is de voormalige kapel die nu voor verschillende functies wordt gebruikt en daardoor uiteraard wat van haar oorspronkelijke uitstraling verliest. Huib Hoste concipieerde de ruimte in zijn totaliteit. De koorafsluiting, de altaren, de glasramen, de vloeren, de bidbanken, de verwarmingselementen, het parket en de lambrisering vormden een architecturale eenheid. Het doksaal stond rechtsreeks in verbinding met de ziekenboeg.

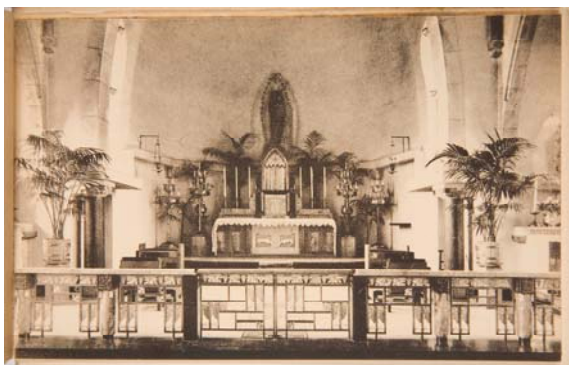
De driebeukige kapel is zeven traveeën lang. De brede middenbeuk is gescheiden van de smalle zijbeuken door een spitsbogenarcade en de ruimte is overwelfd met spitsbooggewelven. De spitsbogen van de arcade worden opgevangen op marmeren zuilen, die rusten op veelhoekige arduinen consoles en voorzien zijn van kapitelen die met gestileerde bloemen zijn opgesmukt. Heel wat van de architecturale details zijn opmerkelijk. De glasramen in de vensters van de zijbeuken zijn tweekleurig met een mengeling van doorzichtig gebobbeld en geel glas in geometrische patroon. De verwarmingselementen zijn grotendeels ingewerkt en zo onopvallend mogelijk afgewerkt. Vele detailontwerpen zijn bewaard.

De koorafsluiting is opvallend rijk en bestaat

uit vergulde smeedijzeren hekkens die versierd zijn met druiventrossen en wijnranken en gescheiden door groenmarmeren zuiltjes. Kubusvormige kapitelen in rood marmer zijn opgesmukt met gestileerde bloemen en druiven. Het geheel is afgedekt met een okerleurige marmeren tablet. De twee zijaltaren hebben een gelijkaardige maar soberder versiering. Het hoofdaltaar is eveneens bewaard achter een nieuw ingebrachte scheidingswand.

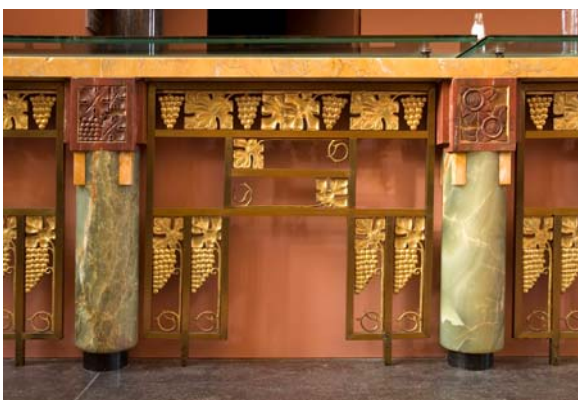
F 40: de kapel met zicht op het doksaal

F 41: oorspronkelijke stoffering van de kapel

F 42: de kapel nu

F 43: koorafsluiting

Huib Hoste schrijft in een artikel in het tijdschrift 'Streven' in 1957 zelf wat hij van zijn ontwerp van de Sint-Jozefskliniek vindt: *en ik kreeg werk in Brugge, nl. de kliniek welke ik er vroeger in 'Cloquet-stijl' gebouwd had, met een vleugel uit te breiden. Het is een eenvoudig, zakelijk gebouw geworden met niets dan ziekenkamers en een paar terrassen; om de twee kamers liet ik aan de buitenkant een koker metselen, met ingebouwde ladder, waar alle leidingen samengebracht waren. Later kwam een tweede vleugel aan de beurt: nieuwe operatiezalen met een ingewikkeld programma. Daarna een kapel: die moest in dertiende eeuwse gothiek zijn, welke slechts met ontzagelijk veel goede wil gothiek "van geen enkele eeuw" kan genoemd worden (Streven, aug.-sept. 1957, p. 1068).*

De zusters augustinessen van de Sint-Jozefskliniek in Brugge

De geschiedenis van de zusters augustinessen van Meaux hier in Brugge moet nog uitgeschreven worden. In Meaux in Frankrijk is de congregatie in 1248 opgericht. De zusters zijn dadelijk ingeschakeld in het onderwijs en voor de verzorging van zieken in het Hôtel-Dieu van de stad. De regel van de H. Augustinus werd hen toen door de toenmalige Franse bisschop Briçonnet opgelegd.

Sinds 1847, na de afschaffing van het oude hospitaal, wonen deze zusters in een oud pand 'Faubourg Saint-Nicolas' in Meaux, nu hun hoofdklooster en ingericht als bejaardentehuis. Vandaag werd dit volledig vernieuwd met de capaciteit van 152 bedden.

Op vraag van dr. Verhoef komen drie Franse zusters in 1905 naar Brugge om hem te helpen in zijn kleine kliniek. Er was een akkoord gesloten dat na drie jaar

de zusters de kliniek zelf zouden kunnen kopen. Dit loopt mis en de zusters zoeken een andere oplossing. De overste van de orde, Zuster Saint-Jean de la Croix, zal na overleg met Brugse chirurgen en met goedkeuring van de Brugse bisschop Monseigneur Waffelaert, stappen ondernemen om zelf een privé-kliniek op te starten. De orde koopt een deel van de tuin van de kapucijnen aan de Komvest, een terrein van 8456 m², aan (kostprijs 15 fr. de m²). Op 6 oktober 1910 kunnen de zusters de nieuw gebouwde kliniek betrekken, op 10 november komt de eerste patiënt aan en op 29 december opereert dr. Jozef Sebrechts er voor het eerst. Prof. Sebrechts wordt het boegbeeld van deze succesvolle kliniek, die geleidelijk aan kan uitbreiden. In 1926 wordt ook een materniteit uitgebouwd o.l.v. dr. Verstraete. In 1935 wordt J. Sebrechts gehuldigd voor zijn 25-jarige carrière. Een fraai borstbeeld van de chirurg, vervaardigd door beeldhouwer O. Rotsaert, wordt bewaard bij de zusters. Tijdens de Tweede Wereldoorlog fungeert de kliniek als hulphospitaal voor het Rode Kruis. Ontelbare gewonde soldaten worden hier verzorgd en dit zonder onderscheid van nationaliteit. Bij de bevrijding is de eerste Canadees, die Brugge binnenkwam en zwaar gewond geraakte, hier verzorgd en ook jammer genoeg gestorven.

Na de dood van de geliefde en talentvolle Prof. Sebrechts op 28 maart 1948 moest de Sint-Jozefskliniek zoeken naar een even gewaardeerde opvolger en die vonden ze in de figuur van dr. R. Maenhoudt. In 1952 is de staf nog aangevuld met professor L. Libbrecht, die de dienst interne geneeskunde, het nieuwe laboratorium en de röntgenafdeling leidt. In het zelfde jaar wordt de afdeling pediatrie opgericht o.l.v. dr. A Lemayeur. De diverse heilkundige specialiteiten worden verder uitgebreid en nog op het eind van de jaren 1950 wordt een nieuw operatiekwartier gebouwd. De kliniek is in 1996 gesloten. Verschillende zusters wonen vandaag in het huis Sint-Claradreef 40.

De voormalige Sint-Jozefskliniek is beschermd als monument met M.B. van 16 april 2004.

Komvest 43, het kantoorgebouw van Genencor

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u

De werknemers begeleiden zelf de bezoekers

Lijn 4 (Sint-Jozef-Koolkerke), halte Gistfabriek

Op 13 april 1897 neemt de Nederlandse Gist- & Spiritusfabriek uit Delft de stokerij en de gistfabriek van Jules Verstraete en C° aan de Komvest officieel over. Na de overname wordt voor het productieproces overgeschakeld naar het Nederlands model en in 1914 is het Brugse bedrijf de grootste gistproducent van België. Aangrenzende gebouwen en terreinen rond de Handelskom worden aangekocht. Door de neutraliteit van Nederland kon het bedrijf tijdens W.O. I verder werken. De Brugse directeur Paul Van der Haert is bovendien consul van Nederland. Na de oorlog gaan de bouwactiviteiten onverminderd verder. Er wordt een nieuwe fabriek in een modernistische stijl (de Nieuwe Zakelijkheid) opgetrokken naar het ontwerp van de Hollandse ingenieur Victor Jockin. Op de hoek van de Komvest en de Wulpenstraat trekt men in 1925-1926 een nieuw, ruim kantoorgebouw op naar plannen van de Brugse architect Maurice De Meester (zie nr. 11 van deze brochure). De buitenarchitectuur sluit enigszins aan bij de Nieuwe Zakelijkheid van het (in 1985 gesloopte) fabrieksgebouw. Het interieur is een fraai voorbeeld van de in Brugge zeldzame art-decostijl. Dit kantoorgebouw staat terecht op het programma van OMD 2006 en is twee jaar terug ook als monument erkend.

Het kantoorgebouw van Maurice De Meester

In 1925 krijgt architect Maurice De Meester (1890-1965) de opdracht om een nieuw kantoorgebouw te ontwerpen. Het is zijn eerste belangrijke opdracht. Hij doet dit in een voor Brugge eerder 'vreemde' stijl wat volgende opmerking van het College van Burgemeester en Schepenen oplevert: *na onderzoek dezer plans heeft het Berek van Stedeschoon den wensch uitgedrukt dat het ontwerp zou herzien, en aan de gevels een meer plaatselijk karakter zou gegeven worden. Wij vragen uw beleefd, Mijnheer de Bestuurder, welwillend na te gaan indien die wensch ingewilligd kan worden* (SAB, bouwvergunning 359/1925). Het bestuur van de toenmalige Gistfabriek gaat niet in op die vraag en antwoordt heel flegmatisch maar beslist: *nous regrettons vivement ne pouvoir modifier les plans(...). De plus, les plans tels que nous les avons fait, feront cadre avec les bâtimens en briques élevés tout autour et faire beaucoup d'architecture dans ce coin serait de l'argent inutilement jeté, ce coin d'après les affiches que vous avez fait exposer sur les murs, ne faisant pas partie de la section où doit être conservée la beauté de sites* (brief van Van der Haert aan het Gemeentebestuur, 25 mei 1925).

In die buurt, die door het stadsbestuur als onbelangrijk stadsgezicht was geëvalueerd, vindt de directie het onnodig 'veel architectuur' te creëren! Temeer dat de ontworpen architectuur perfect kadert met de nieuwe fabrieksgebouwen errond. Hier is 'onvermoed' een voor Brugge zeldzame

architectuurcreatie tot stand gekomen, die nog maar heel recent naar juiste waarde wordt geschat. Het gebouw is voor het eerst op het programma van de Open Monumentendagen geplaatst in 1997, naar aanleiding van het 100-jarig bestaan van de fabriek.

F 44: kantoorgebouw, arch. Maurice De Meester

Het is duidelijk dat het verblijf in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog architect De Meester sterk heeft beïnvloed. De expressionistische baksteenarchitectuur van de Amsterdamse school (de Nederlandse variant van de art deco) heeft in dit ontwerp duidelijk als inspiratiebron gefungeerd. In- en uitspringende delen van de gevel, sierlijke metselverbanden, muurpijlers die boven de dakrand uitsteken, gecompliceerde deur- en vensteropeningen, de voornaamste karakteristieken van de Amsterdamse school, zijn bij dit kantoorgebouw terug te vinden.

Het bakstenen gebouw is twee bouwlagen hoog en de straatgevels zijn sterk gestructureerd door de muurpijlers die boven de dakrand uitkomen. Op de hoeken

zijn deze nog extra met siermetselwerk opgebouwd. De inkompartij is als risaliet uitgewerkt, waarbij de ingang door het gebruik van natuursteen en de beglaasde vleugel deur met fraai smeedwerk bijzonder in het oog springt. De zeer hoge (vroegere) kantoorruimte, uiterst links, is duidelijk vertolkt in de buitenarchitectuur mede door de vorm en de hoogte van de vensters.

F 45: inkompartij

Het interieur

Een eerste kennismaking met de architectuur van de centrale hal betekent een aangename en onverwachte verrassing. In deze hal komen de burelen van bedienden en directeurs uit. Een dubbele marmeren bordestrap brengt je naar de verdieping die van een loopgalerij is voorzien en afgesloten is met een sierlijke smeedijzeren balustrade. De grijze marmeren wandbekleding, de houten kantoorafsluitingen, de lichtarmaturen en verwarmingstoestellen zijn in één totaalconcept ontworpen en uitzonderlijk goed bewaard. Opvallend is de glazen koepel met geometrische panelen van gekleurd glas, die aan een metalen spant is opgehangen. Een klein aandenken aan de oorspronkelijke stokerij Verstraete is de luchter aan de trap, die afgewerkt is met een arend en herinnert aan de oorspronkelijke naam van het bedrijf.

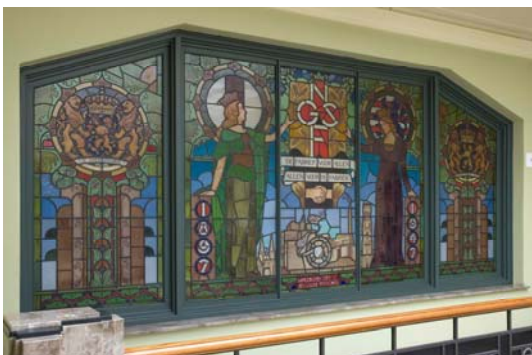
F 46: dubbele marmeren trap

F

47: centrale hal

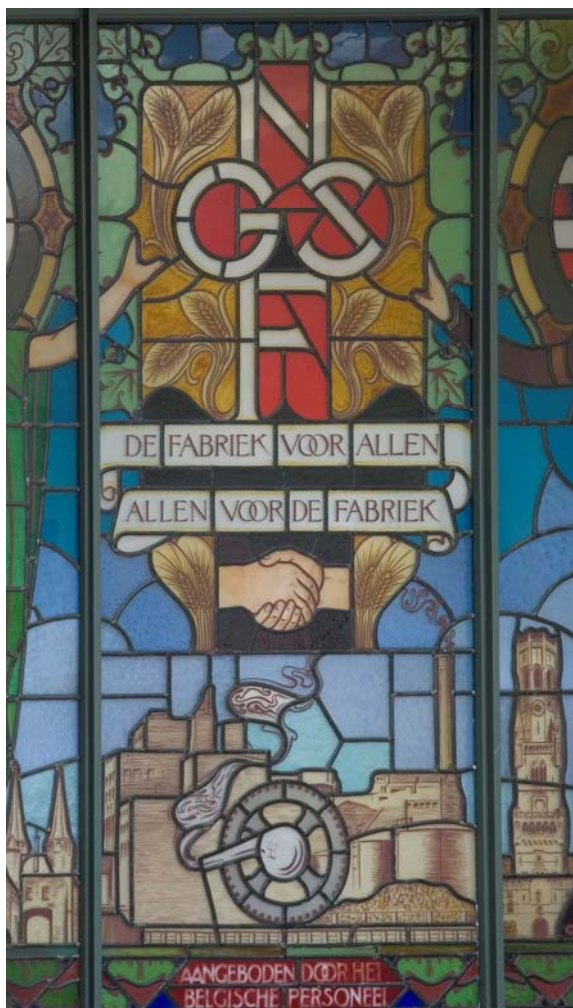
Voor het 50-jarige bestaan van de fabriek in 1947 heeft het personeel aan de directie een kleurig glasraam aangeboden dat op de verdieping op de galerij te bewonderen is. De Brugse en Delftse vestiging zijn er symbolisch als vrouwen afgebeeld.

De maker van dit glasraam is de Amsterdammer André Vlaanderen (1881-1955), een veelzijdig kunstschilder die vaak heeft samengewerkt met de Nederlandse architect Ed. Cuyper (1859-1927), en die een eigen atelier had voor decoratieve kunst. Beide mannen realiseren vaak decoratieve onderdelen voor architectuur.

F 48: details uit het glasraam van André Vlaanderen

André Vlaanderen is zich rond 1930 in Brugge komen vestigen en woonde in het huis Spiegelrei 23. In de aansluitende grote kantoorruimte, die nu voor diverse functies wordt gebruikt, zijn eveneens nog paneeldeuren, oorspronkelijk verlichtingselementen, de metalen roosters

van de vloerverwarming en de rolluikkasten uit 1925 bewaard gebleven.

De voormalige Gistfabriek is na de Tweede wereldoorlog nog aanzienlijk uitgebreid. De terreinen, aansluitend op de Handelskom zijn daarvoor aangekocht en bebouwd. Een volledig nieuwe fabriek is tussen 1956-1963 gebouwd naar het ontwerp van architect Roger D'helft (1927-1994). In 1967 fusioneert de N.G.S.F. met Brocades en wordt dan N.V. Gistbrocades. De productie van gist wordt in 1970 vervangen door deze van enzymen. Enzymen worden o.m. gebruikt bij de aanmaak van wasmiddelen maar voor nog veel meer. Gistbrocades is in 1995 opgekocht door Genencor International. Vandaag is deze Brugse vestiging de belangrijkste Genencorlocatie voor de productie van industriële enzymen. Er worden in Brugge een honderdtal personen tewerkgesteld.

Genencor International, een biotechnologisch bedrijf, ontwikkelt en maakt innoverende producten en diensten voor de industrie, de gezondheidszorg en de verbruikersmarkt. Het bedrijf is opgericht in 1982 en is een van de leidende biotechnologische bedrijven in de wereld met een omzet van 380 miljoen \$ in 2003. De belangrijkste kantoren zijn gevestigd in Palo Alto (Californië), Rochester (New York) en Leiden (Nederland).

Het kantoorgebouw van Genencor is beschermd als monument bij M.B. van 16 april 2004.

Komvest 45, de pakhuizen en het Erfgoed

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u

Tentoonstelling 'Handel en Wandel. Romeinse invloed in onze gewesten'

Lijn 4 (Sint-Jozef-Koolkerke), halte Gistfabriek

Raakvlak (Interlokale Vereniging voor Archeologie in Brugge en ommeland die voorlopig de archeologische dienst van Brugge, Jabbeke, en Zedelgem omvat) en Ginter (Vereniging van de gemeentes Torhout, Gistel, Ichtegem, Middelkerke en Oostkamp), en de gemeenten Knokke, Oudenburg en Beernem werkten samen dit project '**Handel en Wandel**' uit.

In de 11 deelnemende gemeenten zijn kleine tentoonstellingen opgebouwd met veelal onbekend Romeins materiaal die er werd teruggevonden en vaak nog nooit is tentoongesteld. Het bindend element tussen die verschillende gemeenten is uiteraard het Romeins wegennet! Een fraai voorbeeld van samenwerking rond import!

Deelname aan **OMD-Junior met het bordspel 'Romeinse handel en wandel'** (zie achteraan in deze brochure).

Heel binnenkort betrekken Raakvlak en de Brugse Erfgoedcel een van de neoclassicistische kantoorgebouwen van de voormalige Gistfabriek. Als opslagplaats kan Raakvlak gebruik maken van de historische pakhuizen.

De gebouwen worden gehuurd aan Genencor.

De Interlokale Vereniging voor Archeologie in Brugge en Ommeland, gemakshalve **Raakvlak** genoemd, is in juni 2004 boven de doopvont gehouden. Deze Intergemeentelijke Archeologische Dienst heeft (voorlopig) als werkgebied Brugge, Jabbeke en Zedelgem. Het is de bedoeling om de werking meer en meer uit te breiden en het ganse arrondissement te bestrijken. Stad Brugge treedt op als beherende gemeente en stelt haar volledige Archeologische Dienst met personeel, huisvesting en werkingsmiddelen ter beschikking. Deze intergemeentelijke samenwerking is mogelijk dankzij de financiële steun van het Vlaamse Gewest.

Het gebied rond Brugge is bijzonder rijk aan archeologische sites. De noodzaak aan lokaal beleid op archeologisch vlak liet zich meer en meer voelen. Vaak gingen sites verloren of konden ze slechts door de toevallige inzet van vrijwilligers gered worden. De nu reeds aangesloten gemeenten krijgen, in ruil voor een kleine financiële bijdrage, nu professionele archeologische begeleiding in het kader van de ruimtelijke planning.

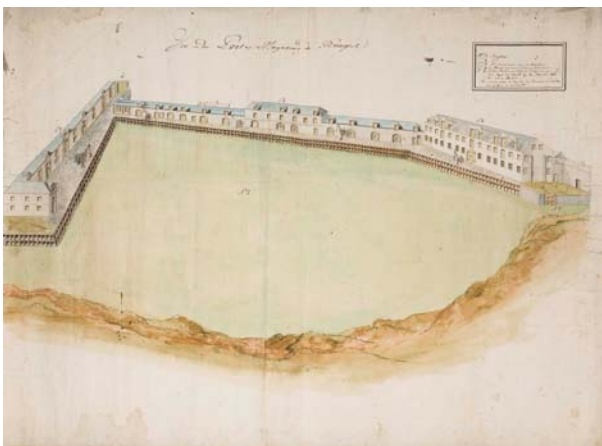
De **Erfgoedcel Brugge**, opgericht in 2000 om het erfgoedconvenant dat afgesloten werd tussen de stad Brugge en de Vlaamse Gemeenschap uit te voeren, is sinds kort een stadsdienst en ressorteert onder de Brugse Musea. De Erfgoedcel wil het cultureel erfgoed in en rond Brugge beter bekend maken bij het publiek en dit met vernieuwende methodieken en een hedendaagse en aantrekkelijke presentatie van het cultureel erfgoed. De Erfgoedcel beheert zelf geen erfgoed, maar werkt rond erfgoed dat zich verspreid over de stad bevindt, bv. immaterieel erfgoed, kerkelijk erfgoed, collecties van archieven en musea. De Erfgoedcel is bovendien reeds verschillende jaren een actieve partner op de Open Monumentendagen.

Van oudsher vaarden hier ongeveer op deze plek schepen van en naar Brugge via de zee, de Damse vaart en de Langerei de stad binnen. In het begin van de 20ste eeuw is een deel van een boot uit de Romeinse tijd teruggevonden aan het Fort Lapin en zijn ook sporen van een Romeinse nederzetting gevonden.

In de middeleeuwen ontwikkelt er zich een havenfunctie, maar het steeds moeilijker bereikbaar worden van de zee noopt tot andere oplossingen.

In de 17de eeuw worden initiatieven ontplooid om Brugge opnieuw, beter en bestendiger met de zee te verbinden. Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) wordt Oostende als eerste in- en uitvoerhaven van de Zuidelijke Nederlanden gekozen. In 1618-1623 wordt de Ieperlee (die liep tot Passendale en via Snaaskerke en Leffinge tot aan de IJzer in Nieuwpoort) uitgediept en komt de kanaalverbinding Brugge-Oostende tot stand. Deze wordt in 1638-1641 met kanalen verlengd tot Nieuwpoort, Veurne en Duinkerke. Het kanaal van Oostende is op zijn beurt verbonden met dat naar Gent dat in 1613-1624 is gegraven. Het Vlaamse binnenland beschikt daardoor over nieuwe zeeverbindingen en dit via Brugge. Duinkerke is tussen 1658 en 1662 Engels territorium en wordt dan definitief een Franse stad. Enkel Oostende blijft op dat ogenblik over als belangrijke haven. Nog in 1664 worden in Brugge extra kredieten vrijgemaakt voor het uitdiepen van zowel de Oostendse als de Gentse Vaart.

In 1665 wordt hier de Handelskom gegraven, dicht bij de Dampoort. Omwille van de precare ligging, net buiten de wallen, wordt de kom met een gebastioneerde versterking beschermd, het Fort Lapin. In 1669-1675 bouwt men een zeesluis in Oostende/Slijkens en kan een volwaardige zeeverbinding met Brugge tot stand komen. In de Handelskom kunnen vanaf dan ook zeeschepen aanmeren.

*F 49; de handelskom met pakhuizen
(SAB, collectie G. Michiels)*

Ook in 1665 wordt de Brugse Kamer van Koophandel opgericht die mee voor een economische heropleving zal zorgen in de 18de eeuw. Zij is onder meer in 1723 betrokken bij de oprichting van de Oostendse Compagnie en slaagt er in Brugge als belangrijke verkoopplaats van de aangevoerde waren (vooral thee) te laten aanduiden (zie de tentoonstelling in het Stadsarchief Brugge, Burg 11A 'Veelvuldige Chineesche Gezichten. Brugge in de ban van China in de 18de en 19de eeuw' speciaal voor OMD).

Pas met het graven van de Coupure in 1751-1752 kan de Handelskom makkelijker verbonden worden met het Minnewater (via de Langerei en de vestingsgrachten) en beschikt zo over een volwaardig doorvoertraject naar de Gentse Vaart (voordien moesten de goederen met kleine boten naar het Minnewater worden gebracht).

Het graven van de Coupure in Brugge is een onderdeel van een groots opgezet plan om de ontsluiting van de zeevaart voor Vlaanderen en Brabant mogelijk te maken. Ook in Gent wordt op hetzelfde ogenblik een Coupure gegraven en de Gentse Vaart wordt er uitgediept. Sas Slijkens krijgt in 1753-1758 een grotere zeesluis.

Deze werken geven de Brugse Handelskom een nieuwe ademstoot. De aangroei van de aangevoerde handelswaar is aanzienlijk en er ontbreekt duidelijk geschikte stapelruimte. Op initiatief van de kamer van Koophandel wordt in 1757 aan de zuidkant een eerste pakhuis gebouwd met een kantoor voor de bedienden. Dit pakhuis wordt reeds in 1771 aanzienlijk uitgebreid aan de westzijde en in 1781 wordt nog een bijkomend stapelhuis gebouwd. De Handelskom bruist van activiteit en talrijke bedrijven en scheepswerven zijn er actief tot op het einde van de Oostenrijkse tijd. Met de Franse revolutie wordt de handelsactiviteit er nagenoeg volledig stilgelegd. Slechts met het graven van het kanaal Brugge-Sluis in het eerste kwart van de 19de eeuw is er opnieuw sprake van een meer intensieve handelsactiviteit. De

moeilijkheden met de Belgische Omwenteling betekenen de definitieve doodsteek voor deze Handelskom. Rond het midden van de 19de eeuw beleven we hier een economisch dieptepunt. Nieuwe (concrete) dromen ontstaan opnieuw met de plannen voor Brugge-Zeehaven op het einde van die eeuw.

De 18de-eeuwse pakhuizen komen in de 19de eeuw in handen van het stadsbestuur en dit tot in 1949. Ze worden tot dan als opslagplaats gebruikt. De Stad verkoopt ze dan aan de toenmalige Koninklijke Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek om een uitbreiding van de fabriek mogelijk te maken. In 1961 sloopt de KNGSF de oudste pakhuizen om plaats te maken voor een nieuw fabrieksgebouw naar het ontwerp van architect Roger D'Helft en op het aangrenzende deel is de stedelijke brandweerkazerne gebouwd (Walweinstraat).

De nu nog bestaande bakstenen pakhuizen, dateren met uitzondering van het oorspronkelijke kopgedeelte, hoofdzakelijk uit de 19de eeuw. Het 18de-eeuwse gedeelte is afgewerkt met opvallende middenrisalieten

die extra beklemd zijn door de bepleistering en het bekronend driehoekig fronton. De 19de-eeuwse vleugel die er tegenaan is gebouwd is vierendertig traveeën lang. Binnen zijn de eikenhouten vloeren en dakconstructies bewaard gebleven.

De pakhuizen hebben voor onze stad een belangrijke historische waarde als getuige van het economisch verleden en omwille van hun zeldzaamheidswaarde. Ze zijn voor het laatst in 1980 en 1989 gerestaureerd.

De pakhuizen zijn beschermd als monument bij K.B. van 22 november 1974.

Koningin Astridpark, een stadspark met vreemde planten en een vreemde kiosk

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u

Rondleidingen door landschapsarchitecte

Heidi Demeyer van de stedelijke

Groendienst op zaterdag 9 september om

15.00u en op zondag 10 september om

11.00u en 15.00u

Lijn 16 (Sint-Kruis), halte Vismarkt

Niet alleen de 19de-eeuwse muziekkiosk oogt exotisch ook de hier toegepaste landschapstijl vertoont invloeden van import. Opnieuw redenen genoeg om ook het fraaie en oudste Brugse stadspark op het programma van OMD 2006 te plaatsen. Op 19 augustus verscheen een nieuwe, handige gids die de verhalen van alle Brugse stadsparken brengt.

Het verhaal

Dit begint als de minderbroeders of franciscanen, die zich rond 1230 in Brugge komen vestigen, hier in 1246 een definitieve plaats toegewezen krijgen op 'De Braamberg', een stadswide die zich toen nog buiten de stadsomwalling situeert. Met de steun van de gravin van Vlaanderen en de stad Brugge bouwen ze een volledig nieuw klooster uit met een grote tuin.

Meer dan vijf eeuwen lang kunnen de

minderbroeders, vanaf de 17de eeuw bekend als de recolletten, er werken en mediteren. Tijdens het calvinistisch bewind (1578-1584) zijn een deel van de kloostergebouwen gesloopt en later gedeeltelijk heropgebouwd. Net als alle andere bedelorden en contemplatieve orden zijn ook de minderbroeders door het Franse bestuur op 1 september 1796 bij wet ontbonden. Het klooster wordt gesloopt en de tuin komt in particulier bezit. Na jarenlange discussie over de toekomst van de tuin beslist het stadsbestuur in 1850 om het drie hectaren grote terrein aan te kopen voor 50.000 franken. Een deel van het terrein dient voor de uitbreiding van de stadsgevangenis, een deel voor de bouw van de nieuwe Magdalenakerk, en een deel voor een park of *publieke wandeling*. De Leuvense landschapsarchitect Egidius Rosseels (1800-1877) krijgt in 1851 de opdracht om het ontwerp op te maken. Rosseels laat zich daarbij sterk leiden door de 18de-eeuwse Engelse landschapsstijl, die pas in de 19de eeuw ook op het vasteland hét gesublimeerde voorbeeld is in de parkaanleg. Hij weet de voornaamste kenmerken van deze stijl op een verfijnde manier toe te passen. Om binnen deze vrij kleine oppervlakte de landschapsillusie op te roepen, maakt hij gebruik van hoogteverschillen, grasperken met boomgroepen en een centrale vijver als spiegelvlak. Een dichte randbeplanting langs de straatzijden moet de ligging in het stadscentrum doen vergeten. De grillige vormen van de paden zonder rechte lijn geven de wandelaar telkens een wisselende blik op de pittoreske tuin.

Het meer dan anderhalve eeuw oude park vraagt vandaag speciale aandacht. Zowel het intens gebruik als de volle wasdom van de bomen maken van het beheer geen eenvoudige zaak. Naast boomverjonging is het instandhouden en het herstel van de plantenrijkdom een prioriteit.

In 1987 wordt op initiatief van de stedelijke Groendienst meer variatie en kleur in het park gebracht. Dertigduizend bloembollen en talrijke jonge heesters worden aangeplant, terwijl nieuwe verfijnde mozaïekperken toen zijn aangelegd.

In het voorjaar 2002 volgt opnieuw een zachte opknapbeurt: de asfaltverharding van de wandelpaden wordt vervangen door een meer passende dolomietverharding, en een groep kwijnende paardekastanjes geroid en vervangen door acht soorten jonge bomen. In het kader van het kunstenproject 'Octopus' van 'Brugge, Culturele Hoofdstad van Europa 2002' laat Honoré d'O er honderden zonnebloemen bloeien. Dat gaf een feeëriek beeld.

In 1956 krijgt het stadsbestuur het bronzen kunstwerk "*Man met de zeeslak*" van beeldhouwer Godfried Devreese (1861-1942), dat tot dan aan de Kunstberg in Brussel heeft gestaan, in permanente bruikleen. Het beeld wordt in de vijver geplaatst.

De in Kortrijk geboren Devreese verwerft een zeer grote vermaardheid als medailleur en ontwerper van munten. In Kortrijk is hij bekend gebleven als ontwerper van het Groeningemonument (1906) maar ook verschillende Belgische musea hebben werk van hem in hun collectie.

De kleurrijke Kiosk

Op het ontwerp van Egidius Rosseels van 1851 is de plaatsing van een kiosk voorzien.

Wellicht staat er reeds een jaar later een houten, tijdelijke kiosk. Pas op 9 januari 1858 krijgt toenmalig stadsarchitect Jean-Brunon Rudd (1792-1870) opdracht om een vaste kiosk te ontwerpen. Zijn fraaie maar eerder 'braaf' ontwerp wordt om onbekende redenen niet uitgevoerd. In april van dat jaar neemt het stadsbestuur contact op met het Atelier

F 50: kiosk in Verviers

de Sculpture L. Le Soinne et J. Witmeur in Jupille bij Luik, een gespecialiseerde ijzergieterij. Op hun advies wordt gekozen voor een kopie van een kiosk, die zij eerder in

opdracht van een harmonie in Verviers hebben gemaakt. Op 21 augustus 1858 stemt de gemeenteraad in met de aanstelling van Le Soinne et Witmeur... *"autorisation donné pour la fourniture du kiosque à établir au jardin public, d'après le plan fourni par les industriels(...) nous espérons que le Parc Public sera doté d'un kiosque en fer réunissant toutes les conditions voulues de solidité et d'élégance."* De Brugse muziekkiosk is inderdaad identiek aan deze van Verviers. Daar is ze nu in een sober witte kleur geschilderd.

De Brugse kiosk oogt vandaag, door de kleurstelling, zeer eclectisch. In 1995 wordt de toen groen geschilderde kiosk in een zeer kleurrijk kleedje gestopt. Deze kleurstelling gaat niet terug op de originele maar is een vrije interpretatie van een voorstel van kunstschilder Camille Tulpinck uit begin 20ste eeuw.

De naam van het park

De naam van het park wijzigde meermaals . Aanvankelijk wordt het genoemd naar de vroegere eigenaars-gebruikers, de "Hof der Recolletten" (Jardin des Recollets) of "de franciscanertuin". Na 1856 verschijnt de naam *Botanieken Hof* of *Den Publieken Hof* of zelfs *Warande*. In 1906 wordt het officieel *Jardin Botanique*.

Na de dood van Koningin Astrid in 1935 beslist het stadsbestuur het park haar naam te geven. Een jaar nadien wordt een bronzen borstbeeld van de koningin in het park geplaatst. Beeldhouwer Alfons De Wispelaere, een leerling van Gustaaf Pickery, krijgt de opdracht.

Egidius Rosseels

Zodra de stad eigenaar is van het terrein van het vroegere recollettenklooster, bieden zich een aantal kandidaat-ontwerpers aan. Het stadsbestuur is behoedzaam en laat stadsarchitect Jean-Brunon Rudd (1792-1870) een aantal voorbereidende nivelleringswerken uitvoeren. Snel wordt gesuggereerd om de Leuvense landschapsarchitect Egidius Rosseels te contacteren, die in Brugge geen onbekende is. In 1834 heeft hij immers de tuin van de Brugse bankier Felix Dujardin langs de Garenmarkt 8 aangelegd (nu nog gedeeltelijk bewaard in de residentie Ten Eeckhoute) en het resultaat valt bijzonder in de smaak van zowel de eigenaar als van zijn gegoede kennissenkring, waartoe ook de burgemeester behoort.

Als tuinarchitect bouwt Rosseels een bijzondere succesrijke carrière op, niet alleen in eigen land, maar ook in Frankrijk en Duitsland. Enkele honderden parken en tuinen in Engelse landschapsstijl dragen zijn signatuur. Naast zijn activiteiten als ontwerper, worden ook zijn omvangrijke kwekerijen van

heesters en sierbomen en zijn collecties van zeldzame en exclusieve planten erg bewonderd.

De Engelse landschapsstijl

Patrick Cardinael, Groendienst

De landschappelijke tuinstijl, ook Engelse tuinstijl genoemd, ontstaat in Engeland in het begin van de 18de eeuw, waar later ook de Industriële Revolutie begint. Uit heimwee naar de ongerepte en soms zelfs wilde natuur worden de strenge, rechte lijnen of geometrische ingrepen in het landschap van de renaissance en de Franse tuinstijl verworpen. De tuin verschijnt nu als een opeenvolging van natuurlijke taferelen die zich één voor één onthullen langs slingerende paden. Het onregelmatige van deze opzet is in de eerste plaats bedoeld om de ruimte een zo natuurlijk mogelijke uitstraling te geven en zo verrassingseffecten te integreren in het landschap. Het spel van licht en schaduw bijvoorbeeld, of onverwachte perspectieven. Kronkelende lijnen, natuurlijke niveauverschillen, en zelfs geuren en geluiden maken deel uit van deze theatrale bewerking van de natuur. Water is een steeds aanwezig element, soms in de vorm van een rustige vlakke watervlek of een slingerende beek, en soms als een waterval of stromende watermassa. Bomen waren eeuwenlang de enige component in de tuinen. Nu ontwikkelt zich een voorliefde voor bijzondere of exotische soorten: tuinen staan vol met de meest uiteenlopende bloemen en planten die voornamelijk uit het Midden-Oosten en Amerika afkomstig zijn. Tuin en park groeien uit tot heuse botanische collecties. Ook stenen en rotspartijen, die eigen zijn aan een grillig of onregelmatig decor, komen in de tuinen terecht.

Overal in Europa worden in de negentiende eeuw bestaande klassieke kasteel- en paleistuin aan de nieuwe mode aangepast. Vele krijgen er een 'Engels Park' aan toegevoegd, ofwel worden de bestaande tuinen 'à la française' gedeeltelijk vervangen door een romantische of Engelse parkaanleg. Ook in

Brugge. Korte tijd nadat M.J. Visart de Bocarmé rond 1840 het vroegere bisschoppelijke buitenverblijf 'Rooigem' te Sint-Kruis verwerft, laat hij de formele tuin wijzigen in een landschapstuin. De grachten rond het kasteel worden gedempt, centraal in het park wordt een vijver aangelegd met er rond een gevarieerd nieuw bomensortiment (zie nr. 21 van deze brochure).

Mariastraat achter nr. 38, het toerismehuis Sint-Jan

Open op
 zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u
 en zondag 10 september van 10.00u tot 18u

Alle buslijnen,, halte Sint-Salvorkathedraal, 4 minuten wandelen

Zeker in 1188 zijn er naast broeders ook zusters die instaan voor de verzorging van de zieken in het eeuwenoude Sint-Janshospitaal. De eerste leefregel dateert immers van toen. Aanvankelijk spelen vooral de broeders een belangrijke rol. Ze zijn ook in de meerderheid. De broeders en zusters vormen geen kloostergemeenschap en staan onder de voogdij van het stadsbestuur. Ieder jaar wordt een nieuwe meester of meesteres verkozen. In 1459 kiezen ze om te leven volgens de orderegel van Sint-Augustinus, zoals veel hospitaalgemeenschappen en komen zo onder de bevoegdheid van de bisschop. Het stadsbestuur zal door een speciaal door hen aangestelde voogd wel pogen toezicht te houden op het materiële reilen en zeilen van het hospitaal. Op het einde van de 16de eeuw zijn nog uitsluitend zusters verbonden aan de instelling en komt definitief een einde aan het gemengd karakter van Sint-Jan. Elisabeth Rouffelet is de eerste Mevrouw die zonder mannelijk personeel de instelling leidt in 1616. Aanvankelijk verblijven de zusters in het hospitaalgebouw zelf, waar ze leefvertrekken hebben ingericht. Het is pas in de 16de eeuw dat ze een eigen kloostergebouw oprichten (en later uitbreiden). Daar zijn de laatste hospitaalzusters tot in 2005 blijven wonen. Nu verblijven ze dicht bij het AZ Sint-Jan in Sint-Pieters. Hospitaalzusters hebben dus ruim 817 jaar op de site gewoond en gewerkt. Hier is nu het Toerismehuis Sint-Jan ingericht.

Het voormalige zusterklooster past om verschillende redenen in het thema Import-Export, zoals een ontdekkingstocht zal verduidelijken.

F 51: voormalig zusterklooster

Het zusterklooster is gelegen langs de reie achter de monumentale ziekenzalen. Het oudste gebouw, dat rechtstreeks aan de zuidelijke ziekenzaal paalt, is in 1539 gebouwd. Het bijzonder fraaie zusterklooster is in verschillende fases tot stand gekomen. Vanaf 1540 zijn talrijke notities in de rekeningen van de toenmalige meester-bursier Joos Hugheman terug te
132

vinden. In 1544 moet het eerste huis bijna afgewerkt zijn want dan lezen we in archiefdocumenten: betaelt jan boone met zijn medeghezelle scallydeckers...van tnieuwe zusterhuus de vuersten te belegghen met nieuwe scayllen. Het dak ligt er reeds op.

Deze oudste vleugel is bijzonder door een aantal architecturale details. Dit 16de-eeuws gedeelte is opgetrokken in een rode baksteen op een rechthoekige plattegrond. De gevelvlakken zijn soms op een ontypische asymmetrische wijze doorbroken. Opvallend zijn de vier betraliede vensters langs de binnenkoer, waarvan de twee middelste gevat zitten in een geprofileerde nis omsloten door een accoladeboog (de bovenvensters zijn 19de-eeuws). Het dakvlak is doorbroken met twee dakkapellen en dit is ook zo aan de reiekant. De ingang is een vrije late toevoeging. De verbinding tussen de zuidelijke ziekenzaal en dit oudste zusterklooster gebeurt via de veelzijdige traptoren, die eveneens uit 1540 dateert.

In het verlengde van het eerste gebouw moet kort nadien een tweede vleugel zijn gebouwd. Zeker in 1560 is die in gebruik. Ook dit bakstenen gebouw heeft een rechthoekig grondplan en is ongeveer even groot als het oudste. Deze gevel is langs de binnenkoer slechts gedeeltelijk zichtbaar omdat in het begin van de 17de eeuw een derde (kleine) vleugel er voor wordt gebouwd. Dit twee bouwlagen hoge bakstenen gebouw is eveneens afgedekt met een zadeldak. Het zusterklooster is voor de laatste maal uitgebreid in 1685 met een tweelaagshuis in

het verlengde van het vroege 17de-eeuwse gebouw. Dit gebouw is hoger dan het voorgaande. Dit laatste gebouw is typisch voor de architectuur van die tijd met trapgevel, barokke ingang, geblokte ontlastingsbogen.

F 52: kant van de binnenkoer

Het interieur van dit voormalige zusterklooster is architectuurhistorisch bijzonder waardevol. De nog geïntegreerde kunstwerken zijn eveneens opmerkelijk.

Op de benedenverdieping van de oudste vleugel bevinden zich vier verschillende ruimtes, waaronder de vroegere refter die in Lodewijk XVde stijl is gestoffeerd. Tegen de oostmuur staat de opvallende grijsmarmeren schouw met stucversieringen in de vorm van rocailles op de schouwboezem. In de bijzonder fraaie eiken lambrisering zijn schilderijen van de talentvolle Brugse schilder Mathias de Visch (1702-1765) ingewerkt. Ze zijn door de zusters in 1755 besteld en stellen taferelen uit het Oude en Nieuwe Testament voor. De bevloering bestaat uit witte en zwarte tegels. In 1792

hadden de zusters de lambrisering in imitatie-mahoniehout laten beschilderen door kunstschilder Joannes Beerblock of in *couleur van Bois D'acajou*.

Mathias de Visch (1702-1765)

De Visch is geboren in 1702 in Reninge maar komt in de leer bij de Brugse schilder Jozef Van den Kerckhove (1667-1724), de medestichter is van de Brugse academie. De Visch is zoals vele kunstenaars aangetrokken tot Italië en verblijft tussen 1723 en 1732, na een kort oponthoud in Parijs, in Venetië in het atelier van Piazzetta en wellicht ook in Rome. Van Italië brengt hij een grote verzameling afbeeldingen mee en organiseert thuis avonden voor vrienden kunstenaars en kunstliefhebbers. Hij zou zelfs een eigen kunstschool hebben opgericht, maar kan in 1738 de Brugse academie opnieuw doen opstarten. De Visch wordt er ook directeur of liever principaal. Voor zover zijn oeuvre is bestudeerd, kennen we De Visch als schilder van historieschilderijen en portretten.

Verder bevindt zich de vroegere keuken, met nog de oorspronkelijke zolderingen met eikenhouten moer-en kinderbalken. De moerbalken rusten op consoles. De monumentale schouw met twee zware natuurstenen rechtstanden is nog in een renaissancestijl en beheerst opvallend deze ruimte, die in de 18de eeuw is verkleind met de invoeging van de gang. Muren en schouw zijn met zogenaamde Delfste tegels bekleed. Er zijn witte tegels, mangaankleurige tegels maar ook blauw-witte met voorstellingen uit het Oude en Nieuwe Testament en kinderspelen. De kleine ruimte naast de keuken is overwelfd. De bakstenen gewelven

F 53: de vroegere keuken

worden gedragen door twee witstenen kruisribben op consoles. De muren zijn opnieuw bekleed met tegels met voorstellingen van kinderspelen.

F 54: de betegelde gang

Ook de gang is volledig met tegels bezet. Vermoedelijk zijn dergelijke zgn. Delfste tegels ook lokaal geproduceerd en waarom

niet in de faiencefabriek van Pulinx, die aan het Minnewater lag en functioneerde tussen 1750 en 1763. De zusters van Sint-Jan hebben immers aan hem ook kandelaars in gleiswerk besteld, die opgehangen waren in de refter. De rekeningen van de zusters zouden opnieuw moeten onderzocht worden. In Gent heeft men reeds sporen van lokale productie van dergelijke tegels teruggevonden.

Via de betegelde gang komt men automatisch in de tweede 16de-eeuwse vleugel terecht. De eerste ruimte is overwelfd met een fraai graatgewelf, dat centraal met een medaillon met rocaillomotief is opgesierd. Hierin staat de datum 1749. In het midden van de 18de eeuw hebben de zusters hun verblijf duidelijk aangepast aan de toenmalige smaak en modestijlen. In de tegelwand herkent men ook een echt tegeltableau met Christus aan het kruis tussen Joannes en Maria en tegels met pastorale voorstellingen.

Het daarop volgende salon is in een Lodewijk XVIde stijl gestoffeerd. Boven de grijsmarmeren schouw is de stucversiering voorzien van het embleem van het hospitaal, gevat in een medaillon en aan een sierlijke (typisch voor die stijl) strik opgehangen. De lambrisering is door classicistische pilasters in vakken ingedeeld en de deurstukken zijn met vazen in stuc versierd.

In de benedenkamer van de vroeg 17de-eeuwse vleugel, toegankelijk via de 16de-eeuwse vleugel langs een tudorboogpoortje is een schouw in Lodewijk XVde stijl bewaard.

Opmerkelijk in de vleugel die uit 1685 dateert is de benedenkamer, die in het begin van de 19de eeuw reeds als Memlingmuseum is ingericht door de zusters en daarmee met het museum van de vroegere academie als oudste museum van Brugge mag worden beschouwd (nogmaals heringericht in 1890 door stadsarchitect Louis Delacenserie). De moerbalken van de eiken zoldering rusten op geschilderde natuurstenen consoles versierd met een schild met datum 1685, met een

F 55: het eerste Memlingmuseum

ongeïdentificeerde wapenschild, met het monogram van Memling, het wapen van Sint-Jans en met een gekroonde Brugse b. In de lambrisering van de schouwmantel zit een schilderij van de Brugse schilder Jacob van Oost (1601-1671) ingewerkt, dat de H.-Familie voorstelt (en een kopie zou zijn van werk van Anthonie Van Dijck). Zowel de zoldering, als de barokschouw met marmeren zuilen, de eiken lambrisering, de deur met het tochtportaal en de parketvloer zijn hier op initiatief van Louis Delacenserie aangebracht of opnieuw gestoffeerd.

Misschien zal reeds met de Open Monumentendagen van 9 en 10 september op de site van het Oud Sint-Jan het kunstwerk van de Italiaans kunstenaar Giuseppe Penone zijn geplaatst en dit als dankmonument voor de inspanningen die de kloostergemeenschap van Sint-Jan meer dan 800 jaar heeft geleverd voor de Brugse bevolking. De sculptuur "Ligne d'Eau" van de Italiaanse kunstenaar Giuseppe Penone bestaat uit een bronzen boom waartegen een nieuwe boom groeit en uit één van de takken druppelt water dat een nieuwe boom voedt. Het kunstwerk komt op de plaats van de fraaie Pax-sculptuur' uit 1924 van beeldhouwer O. Rotsaert, die in één van perkjes tegenover de apotheek, vóór het oude broederklooster een nieuwe plaats krijgt.

Het beeld van Penne zal geïntegreerd worden in een landschappelijke creatie die de sculptuur versterkt en benadrukt. Er wordt een marmeren waterpartij gecreëerd, waarbij de boom op de oever wordt geplaatst en zo water aanlevert voor de waterpartij.

Giuseppe Penone is een internationaal erkend kunstenaar en werkt vaak rond de verhouding tussen mens en natuur. Zijn kunstwerken worden gekenmerkt door sober materiaalgebruik, hoge esthetische kwaliteit en een poëtisch karakter. Hij is een aanhanger van de Arte Povere.

Het voormalige zusterklooster is samen met het Sint-Janshospitaal als monument beschermd bij K.B. van 3 juli 1942.

Peperstraat 1, de Jeruzalemkapel

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u

Demonstraties Monumentenwacht West-Vlaanderen

Lijn 6 (Malehoek) en lijn 16 (Sint-Kruis), halte Coupure, 7 minuten wandelen

Wellicht is de Genuëes Oppicino I Adornes die beschouwd wordt als de stamvader van de Brugse tak, kamerheer van graaf Gewijde van Dampierre. In Genua zijn de leden van de familie Adornes bekend als handelaars en bankiers. Oppicino I komt zich in Vlaanderen vestigen en huwt er Agnes van Akspoel.

In Brugge zullen zijn erfopvolgers een Jeruzalemkapel bouwen, als aandenken aan hun bedevaarten naar Jeuzalem. De kapel past zowel door haar geschiedenis als haar architectuur uitstekend in het jaarthema van OMD 2006.

Rond 1300 vestigt de uit Genua afkomstige Oppicino II Adornes zich in Brugge, huwt er met de rijke Margareta van Aatrijke en veroverd zo een plaats op het 'Brugse forum'. In de 14de eeuw sluiten vele leden van de familie verstandshuwelijken en onderhouden daarnaast goede relaties met de Bourgondiërs. De familie wint enorm aan belang in het Bourgondische Brugge.

De broers Pieter II (+ 1464) en Jacob (+1465) Adornes bekleden in de eerste helft van de 15de eeuw benijdenswaardige

maatschappelijke posities in de stad. Van Jacob is geweten dat hij als internationaal handelaar betrokken is bij de zo belangrijke aluinhandel (aluin wordt gebruikt in linnennijverheid, maar ook in de leerlooierij en de glasindustrie). Pieter II verdwijnt na de dood van zijn vrouw Elisabeth Braderix in 1452 volledig uit het publieke leven en wordt *klerk-reddiet* in het strenge kartuizerklooster Genadedal in Sint-Kruis waar hij in 1464 overlijdt.

Stadsarchivaris Noël Geirnaert vermoedt dat het initiatief voor de bouw van de Jeruzalemkapel reeds uitgaat van Pieter II Adornes, maar dat hij daarbij wel op de steun van zijn broer Jacob kan rekenen. Beide zijn Jeruzalembedevaarders en de familie Adornes is de enige familie in Brugge met een zeer sterke verering voor de heilige plaatsen, wat wellicht ook verband houdt met hun Genuese afkomst.

Het is echter Anselm (1424-1483), de zoon van Jacob Adornes, die de Jeruzalemkapel zoals wij die nu kennen, heeft laten bouwen. Anselm is een uitermate boeiende figuur.

Op 19-jarige leeftijd trouwt hij met de Brugse patriciërdochter Margareta Van der Banck en kort nadien verschijnt hij in het Brugse societygebeuren. Hij neemt regelmatig en veelal met succes deel aan de tornooien van de Witte Beer. Daarnaast is hij in politiek geïnteresseerd en meermaals lid van het stadsbestuur als raadsman, als hoofdman van een zestendeel, als thesaurier en zelfs als burgemeester van de raad.

Anselm is bovendien een handelaar met internationale allure. Ook hij handelt in aluin en laken en heeft zijn zaak en woonhuis aan de Verversdijk, in de onmiddellijke omgeving van de Schottenplaats (nu

het Sint-Maartensplein). Anselm kent vrij goed de Schotse handelaars en voert in 1464 en 1468 succesvolle diplomatieke onderhandelingen voor een herstel van de commerciële betrekkingen tussen Vlaanderen en Schotland. Er is een interessante redevoering bewaard, waarin Adornes de plaats van Brugge als internationaal handelscentrum aan de Schotse koning beklemtoont. Zijn opvallend optreden in Schotland blijft niet zonder gevolg. Hij wordt door de Schotse koning James III in 1468 of 1469 tot ridder van de Orde van de Eenhoorn geslagen en benoemd als raadgever en conservator van de Schotse privileges in de gebieden van de Bourgondiërs.

In het Brugse historische geheugen is Anselm Adornes bekend als Jeruzalembedeваarder. Op 19 februari 1470 vertrekt hij samen met zijn zoon Jan en enkele vrienden naar Palestina. Via Genua, Padua, Rome en Tunis bereiken ze Egypte en trekken dan via de Sinäiwoestijn naar Palestina. Op 4 april 1471 komen ze opnieuw in (hun geliefde) Brugge via Damascus, Beiroet, Cyprus, Rhodos en Brindisi. Van die pelgrimstocht is een boeiend reisverhaal bewaard, van de hand van zoon Jan. De ervaringen, die Anselm in het Nabije Oosten verzamelt, maken hem uitermate geschikt als raadsheer van Karel de Stoute bij het uitwerken van zijn (nooit verwezenlijkte) kruistochtplannen.

Anselm Adornes en zijn vrouw Margaretha Van der Banck krijgen maar liefst 16 kinderen, die bovendien het geluk hebben om met rijke peetvaders bedeed te zijn, zoals abt Jan Crabbe van de Duinenabdij, Lodewijk van Gruuthuse, Jan de Baenst en Tommaso Portinari.

Met de moeilijkheden na de dood van hertog Karel de Stoute in 1477 komt een einde aan de politieke loopbaan van Anselm in Brugge maar niet aan zijn relaties met Schotland.

Anselm wordt -waarschijnlijk op 23 januari 1483- in Linlithgow vermoord en is in Schotland begraven. Zijn hart wordt in 1484 bijgezet in zijn praalgraf in de Jeruzalemkapel.

Zijn culturele inbreng in het Bourgondische Brugge is niet gering. Bovendien heeft hij zowel de kapel als het herenhuis Adornes laten bouwen of afwerken.

Het was Anselm die de Jeruzalemstichting zoals zijn vader en oom het hadden gewenst concreet vorm gaf.

De Jeruzalemkapel

De Jeuzalemkapel is gebouwd op de plaats van 'Ten Hamerkine, een convent voor arme begijnen. Reeds in 1429 is een kapel ingewijd, gebouwd in opdracht van de broers Pieter II en Jacob Adornes. Het is niet bekend of deze kapel ooit volledig is voltooid.

De kapel, zoals wij die nu kennen, moet kort na 1470 in één bouwcampagne zijn gerealiseerd. Het is een eenbeukige bakstenen zaalkapel die 10,25mx8,45m groot is en afgedekt is met een leien bekleed zadeldak.

De toren, boven de crypte opgetrokken, doet sterk oosters aan met de vergulde bol, het Maltezerkruis, het Sint-Catharinawiel en de halve maan. Wellicht is deze privé-kapel geïnspireerd op de Heilig-Grafkerk in Jeruzalem.

F 56: Jeruzalemkapel

Bij de bouw van de kapel is, naast baksteen, op spaarzame wijze ook gebruik gemaakt van Lediaanse kalkzandsteen.

In de buitenarchitectuur van de kapel vestigen wij niet alleen de aandacht op de torentop maar ook op de centrale spitsboogingang, geflankeerd door twee spitsboogvensters en verfraaid met rijk maaswerk. Bovenaan in de top zit het gemetselde blazoën van de familie Adornes en een opmerkelijke versiering met verglaasde baksteenkoppen in de vorm van een kruis.

De hoge toren met de merkwaardige bekroning heeft een rechthoekige onderbouw, die ter hoogte van de nok van de benedenkerk overgaat naar een achzijdige

bovenbouw. Ook de torenromp wordt doorbroken door spitboogvensters. Bovenaan is een galerij met een opengewerkte borstwering met rijk maaswerk; een typisch element dat verwijst naar de Brabantse gotiek. De toren wordt geflankeerd door twee, eveneens achtkantige torentjes. De traptoren aan de kant van de Balstraat zet aan op een natuurstenen kraagsteen met het Adorneswapen.

De torentop is met een houten, okerkleurige betimmering bekleed en versierd met gotische motieven. De top is bekroond met een koperen bol als symbool van de wereld, waarop een Maltezerkruis en een gehalveerd Sint-Catharinawiel met palmtak is geplaatst.

Aan de oostgevel van de kapel, de kant van de binnenkoer, valt de natuurstenen kraagsteen op, die de aanzet vormt van de bidtribune. De steen is versierd met de halssnoer van de Schotse orde van de Eenhoorn, de wapenspreuk van Anselm Adornes *Para Tutum* (Wees Bereid), het wolkenembleem en het Catharinawiel.

Het eikenhouten portaal, dat toegang geeft tot het interieur, is in 1513-1514 vervaardigd door meester-timmerman Hendrik Sceewaele. De panelen zijn versierd met gotische perkamentmotieven. Een zeer mooi voorbeeld van laatgotisch schrijnwerk.

Het verrassende interieur is opgevat als een grafkapel en de ornamentiek is nauw verbonden met de devotie tot het heilig graf. Bemerkt de houten betimmering waarmee de kerk is overwelfd. De houten bekapping is

versterkt door twee zware trekbalen op muurstijlen en korbelen. De balksleutels zijn versierd met het wapen van Anselm, de wapenspreuk en het halssnoer van de Schotse orde.

Opvallend is uiteraard het prachtige grafmonument van Anselm en zijn vrouw Margaretha. Het is in 1483 door Cornelis Tielman in Doornikse steen gehouwen. Anselm Adornes is geportretteerd in wapenuitrusting en rust met zijn voeten op een leeuw, symbool van zijn moed. Margaretha Van der Banck is voorgesteld met een mooi gedrapeerd kleeid en een typisch 15de- eeuwse hoed, de henin. Aan haar voeten ligt een hondje, symbool van echtelijke trouw.

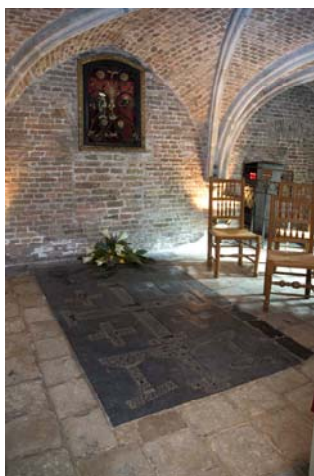

Zeer uitzonderlijk is de calvarieberg, het in witte natuursteen gehouwen altaarstuk, dat eveneens dateert uit de 15de eeuw. Het passieverhaal op Golgatha wordt er op een expressieve manier opgeroepen met de zuil van de geseling, de beurs met judaspenningen, de lans van Longinus, de hamer. Dit altaarstuk was oorspronkelijk gepolychromeerd en waarschijnlijk bedoeld als monumentaal schrijn voor de verering van de relieken die de familie Adornes uit Jeruzalem meebracht.

Het hoogkoor is van de benedenkerk visueel gescheiden door een natuurstenen opengewerkte koorafsluiting in gotische stijl en versierd met heraldische motieven.

Via trappen is het hoogkoor bereikbaar, dat met uit 1484 gedateerde eikenhouten deurtjes is afgesloten. Vanaf de trap is de binnenzijde van de toren te bewonderen.

Onder het koor bevindt zich de crypte, overwelfd met een kruisribbengewelf. Bemerk de alliantiewapens van Anselm en Margaretha op de sluitstenen.

F 57: de crypte onder het koor

Eigenaardig en uitzonderlijk in Brugge is de nabootsing van het heilig graf, die uit 1523 dateert, een typisch gegeven bij Jeruzalemvaarders. Boven het gepolychromeerde natuurstenen Christusbeeld zit een geschilderd paneel in de muur met de afbeelding van Johannes, Maria en Jozef van Arimathea.

De kapel is daarenboven ook gestoffeerd met talrijke memorietafels en schilderijen die zeker de aandacht van de bezoeker verdienen. De glas-in-loodramen met de afbeelding van familieleden zijn authentiek en daardoor uiterst zeldzaam.

De Jeuzalemkapel is beschermd als monument bij K.B. van 13 augustus 1953.

Riddersstraat 12, het huis Bernard De Deurwaerder

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u

Alle buslijnen, halte Markt

Lijn 6 (Malehoek), halte Coupure, 6 minuten wandelen

In het pand is het Development Department gehuisvest, dat onder de bescherming van het Europacollege staat. Op de OMD hoort u alles over de werking van deze afdeling die ruim 60 medewerkers telt. De vroegere bewoners, die tot in 1579 konden getraceerd worden, hebben veel te maken met het jaarthema OMD 2006.

Voorlopig is de geschiedenis van het huis getraceerd vanaf 1579. Toen bezit Louis Thiery drie huizen aan de Riddersstraat, tussen de Twijnstraat en de Sint-Walburgastraat (de huidige nrs. 12 en 14). Zakenman Louis Thiery vervult tussen 1549 en 1570 regelmatig een rol in het Stadsbestuur. Daarnaast heeft hij belangen in een handelscompagnie die actief is in het Oostzeegebied en de mediterrane wereld. Die compagnie wordt geleid door Bernard Winckelman en belangrijke aandeelhouders zijn Jan en Pieter Springheel en Louis Thiery. De familie Winckelman is afkomstig uit Gelderland en vestigt zich in het begin van de 16de eeuw in Brugge. De Winckelmans zijn actieve ondernemers en internationale

handelaars en bekleden functies in het stadsbestuur. Bernard Winckelman trouwt met Antonine, de dochter van de rijke lokale ondernemer Jan Springheel.

De huizengeschiedenis is uitvoerig behandeld in de brochure van de Brugse Open Monumentendagen 2001, nr. 11.

We nemen de draad op in het midden van de 18de eeuw omdat vooral ook deze eigenaars-bewoners veel met het huidige uitzicht van het pand te maken hebben.

De huizen aan de Ridderstraat werden in 1746 uit de hand verkocht aan Jacques van Zuylen van Nyevelt voor 737 ponden en 10 schellingen. Jacques van Zuylen (1691-1752) is directeur-generaal van de Posterijen van Brugge en het Brugse Vrije. Hij trouwt tweemaal. Met zijn eerste vrouw Marie-Anna van Steelandt heeft hij twee zonen Jacques en Jan, waarvan de laatste hem opvolgt als directeur van de *post comptoir van haere majesteijdt*. Met zijn tweede vrouw Anna Catharina Woelaerts, de dochter van de burgemeester van Oostende, heeft hij vijf kinderen die nog minderjarig zijn bij zijn dood op 1 juni 1752. Het gezin bewoont Ridderstraat 12 en verhuurt Ridderstraat 14. De kelders worden afzonderlijk verhuurd. Het huis zou toen als *Posthuis* bekend geweest zijn. Anna van Zuylen van Nyevelt, hun dochter en de weduwe van Ridder Jacques de L'Espée, heer van Straeten (1733-1774), verkoopt beide huizen aan de Ridderstraat op 12 december 1788 aan de heer en mevrouw Bernard De Deurwaerder. Hoogstwaarschijnlijk is het dit echtpaar dat

zorgt voor de nog gedeeltelijk bewaarde stoffering van het huis. Wel hebben ook Anna van Zuylen en haar man het huis enige jaren vroeger bewoond en mogelijk zijn zij opdrachtgevers van bepaalde interieurwijzigingen.

Bernard De Deurwaerder

De Brugse historicus Yvan Van den Berghe heeft de figuur van Bernard De Deurwaerder bestudeerd, die vaak in de bekende eind 18de-eeuwse dagboeken van Jozef Van Walleghe opduikt.

Bruggeling Bernard De Deurwaerder (1752-1832) is niet de eerste de beste. Als 36-jarige advocaat en raadspensionaris vestigt hij zich in 1788 aan de Ridderstraat samen met zijn vrouw Catharina Lybaert. In 1786 is hij benoemd als raadspensionaris. De Deurwaerder is lid van de Sint-Jorisgilde, heeft interesse voor literatuur en is medestichter van de Société Littéraire die ontstaat uit de Jacobijnse club (aanhangers van de in 1789 in Parijs opgerichte club en een volstreekte democratie en gelijkheid nastreeft). De Société zorgt mee voor de verspreiding van de nieuwe (revolutionaire) ideeën in de stad. Samen met advocaat H.J. Ysenbrandt en kanunnik K. Matthijs behoort hij tot de belangrijkste leden van een Brugse democratische vereniging en is hij een van de grootste verzetstrijders tegen keizer Jozef II. Bernard De Deurwaerder is het boegbeeld van de (Brugse) revolutie. Hij is in 1790 gedeputeerde van de Staten van Vlaanderen in het Nationaal Congres en vertegenwoordigt de *Belgische Staten* op het Congres in Den Haag in december van datzelfde jaar.

Tijdens de eerste Franse overheersing is hij burgemeester van de schepenen van de revolutionaire Schaduwwet en een toonaangevende leider van de Brugse Jacobijnse club. In december 1792 wordt hij tot voorzitter verkozen van de Staten van Vlaanderen in Gent. Bij de Oostenrijkse restauratie in januari 1793 vlucht hij naar Engeland en later naar Parijs. Tijdens het tweede Franse

bewind in 1794 kan hij naar Brugge terugkeren en wordt in 1797 als schout van de centrale administratie benoemd. Een tijdlang is hij ook voorzitter van de Brugse rechtbank van eerste aanleg en voorzitter van de burgerlijke rechtbank van het arrondissement. In 1812 wordt hij opnieuw verkozen als raadslid van de stad en is hij de administratief verantwoordelijke van het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen en bovendien beheerder van de Academie. Ook in de Hollandse tijd blijft De Deurwaerder raadslid en lid van het kiescollege van de Stad. Hij sterft op 1 november 1832.

De Bevolkingsregisters vermelden dat Bernard De Deurwaerder tot aan zijn dood in het huis Ridderstraat 12 woont. Zijn dochter Anne en haar tweede man Honoré d'Hanins de Moerkerke wonen erbij. Zij brengen er vier kinderen groot, Erminia, Honoré, Alexandre en Minette, geholpen door een schare bedienden. Vanaf 1827 is er een koetsier in dienst. Vrij vaak verblijft het jonge echtpaar ook in een kasteel van de familie d'Hanins in Moerkerke. Honoré d'Hanins en zijn vrouw Anne De Deurwaerder blijven op hun beurt het huis bewonen tot aan hun dood, respectievelijk in 1861 en 1857.

Het huis Ridderstraat 12 blijft tot in 1879 eigendom van de familie d'Hanins.

Het verhaal van de familie Fernau

Tussen 20 april 1870 en 10 juli 1879 wordt Ridderstraat 12 bewoond door de familie Fernau. Zakenman Georges Fernau, ooit Belgisch consul in Buenos Aires, start in 1869 met een kleine wolfabriek in Sint-Kruis, waar wol uit Argentinië verwerkt wordt. In Brugge is hij liberaal gemeenteraadslid, lid van de Sint-Sebastiaansgilde en uiteraard lid van de Kamer voor Handel en Nijverheid. Hij moet voor zijn zaken reizen in

Europa, maar ook in Noord-Afrika en Zuid-Amerika. Een exportverhaal bij uitstek. Uitzonderlijk is een deel van het verhaal van het familieleven gekend door dagboeknotities van dochter Charlotte. Veel buitenlandse bezoekers zijn hier over de vloer gekomen. Het gezin met een Engelse moeder Emily telt negen kinderen, waarvan er twee in dit huis zijn geboren. Uw begeleiders op OMD zullen de sluier van het thuis-verhaal lichten tijdens uw bezoek

Een dochter van Honoré d'Hanins trouwt met Jean Jacques van Zuylen van Nyevelt en zij verkopen het fraaie pand aan advocaat Gustaaf Soenens. Via erfenis blijft het in bezit van die familie en dit tot in 1923. Het wordt toen aangekocht door dokter August Depoorter, die er de Heilige-Familiekliniek inricht samen met de zusters van de Heilige Familie uit Kortrijk. Depoorter is specialist in *rhumatisme, affection cutanées et maladies des reins et voies urinaires* zoals op de verbouwingsplannen voor het huis staat genoteerd. De kliniek telt 15 bedden en wordt na de dood van August Depoorter verder gezet door twee van zijn kinderen, de dokters Agnel en Marie-Louise Depoorter. Het hospitaal wordt in de jaren 1960 gesloten. Marie-Claire Depoorter verkoopt het pand in 1967 aan Georgette Blommaert, die het in 1975 aan de stad Brugge doorverkoopt om in te richten als studentenresidentie. Sinds 2 maart 2001 is het voor dertig jaar in erfpacht gegeven aan het Europacollege.

De prachtige uitspringende poorttravee met driehoekig fronton hoort momenteel niet meer bij het eigendom (uit bouwplannen weten wij dat er op de verdieping van het

poortgebouw een huiskapel was gesitueerd). Ridderstraat 12 is aan de straatkant afgewerkt met een gepleisterde lijstgevel van twee bouwlagen hoog en negen traveeën breed en lijkt te dateren uit het einde van de 18de eeuw. Centraal zit de toegang met een dubbele blauwstenen trap met een eenvoudige smeedijzeren leuning en daarboven een balkon. Alle vensters hebben een omlijsting met oren. De zijgevel in de Sint-Walburgastraat telt vijf traveeën.

Het huis is uiteraard onderkelderd zoals de kelderopeningen in de straatgevel reeds

duidelijk maken en de kelders zijn heel wat ouder dan de 18de eeuw.

Op de Open Monumentendagen kan de benedenverdieping van het pand worden bezocht.

F 58: salon rechts van de hal

Via de ruime, sierlijke hal kunnen de drie opeenvolgende salons, die zich aan de kant van de Sint-Walburgastraat bevinden, worden ontdekt. Het salon, rechts van de hal, is nu ingericht als vergaderzaal en heeft een 'gouden' beschilderde wandbespanning in Lodewijk XVI-stijl. Bloemenkorven en ruikers zitten gevat in guirlandes en linten. De supraporte lijkt naar de eeuwige liefde te verwijzen of kan er nog een andere symbolische betekenis aan vastgeknoopt worden? Een door pijlen doorboord hart is gevat in een rozenkrans en geflankeerd door twee bazuinen waarvan één in brand staat. De twee verschillende pijlenkokers zijn opvallend aanwezig. Een andere supraporte verwijst naar de muziek met de afbeelding van een viool en een partituur.

F 59: supraporte

De eenvoudige schouwboezem is versierd met stucwerk met vruchtenkorf en bloemenslingers die met bladgoud zijn opgehoogd. Ook het stucwerk op het plafond is zeer fraai.

Het tweede salon (misschien de antichambre) is niet met bladgoud bekleed maar ook hier is er waardevol stucwerk op de schouwboezem, boven de deur en tussen de ramen en die zijn duidelijk door 'dezelfde hand' uitgevoerd als in het voorste salon. Hier is de marmeren schouw bewaard en is ook nog een oude penantspiegel aanwezig, wat eerder zeldzaam is. Het grote salon achteraan, wellicht de oorspronkelijke eetkamer, heeft een bijzondere versiering. Hier zijn nog bepleisterde balklagen zichtbaar. De witmarmeren schouw en de schouwboezem zijn zeer classicistisch van opvatting. Boven de schouw zit een spiegel en daarboven nog een gouden decoratieschildering (een cheminée à la royale). Tussen de ramen

bevinden zich telkens penantspiegels en decoratieschilderingen. De drie ruimtes hebben een plankenvloer en de houten deuren zijn eenvoudig.

F 60: supraporte

De trapzaal situeert zich in het verlengde van de zaal. De bordestrap heeft een trappaal in Lodewijk XVIde stijl. Misschien zijn nog enkele eenvoudige ontvangstkamers aan de straatkant en een bureau (die herinnert aan de vroegere functie als kliniek) aan de tuinkant te bezoeken.

Het pand is in 2001 heringericht in opdracht van het Europacollege. Er zijn nog steeds werkzaamheden aan de gang.

Riddersstraat 12 is beschermd als monument bij M.B. van 26 april 2002.

Sint-Maartensplein 1, de Sint-Walburgakerk

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 10.00u -12.00u en van 14.00u- 18.00u

Lijn 4 (Koolkerke), halte Koningsbrug, 3 minuten wandelen.

De in Brugge niet onbekende Spanjaard Ignatius van Loyola (1491/5-1556) -hij komt hier immers tweemaal op zoek naar fondsen om zijn studies te betalen- sticht in 1540 de Sociëteit van Jezus of de jezuïetenorde. De leden van deze nieuwe orde houden zich bezig met prediking, missiewerk en onderwijs. Door de hoge kwaliteit van het onderwijs krijgen ze enorme invloed in Europa want vooral jongeren uit de sociale bovenlaag volgen hun lessen. In 1570 vestigen zich twee jezuïeten in Brugge die van Rome toelating krijgen ook hier een school, klooster en kerk te bouwen. De prachtige Sint-Walburgakerk was ooit hun kerk.

Met de steun van de Brugse bisschop Remi Drieux vestigen twee jezuïeten zich op het Sint-Jansplein in het grote huis 'De Lecke', waarvan nu nog muurresten geïntegreerd zijn in de kelder van het Hemelsdalelyceum, en starten hun college. Voor hun religieuze diensten maken ze gebruik van de Sint-Janskerk. De jezuïetenorde zoekt naar een meer geschikte plaats voor de uitbouw van hun college. In 1595 kopen ze het prestigieuze Hof van Mouscron, dat ooit het huis was van Anselmus Adornes, en een aanpalende huis op het Schottenplein (nu

Sint-Maartensplein) en richten er hun school, residentie en een voorlopige kapel in. Vanaf het einde van de 16de eeuw kopen ze onvermoeibaar huizen op in de buurt. Vóór 1638 zijn ze in het bezit van een veertigtal huizen in het bouwblok Sint-Maartensplein/ Hoornstraat/ Verversdijk/ Kandelaarstraat/ Boomgaardstraat. De ververs die eeuwenlang in die beurt hun beroep uitoefenen, zijn genoodzaakt om hun bedrijven te verkopen.

F 61: Sint- Walburgakerk

Eerst de school

Tussen 1607 en 1610 wordt aan de kant van de Boomgaardstraat een nieuwe school gebouwd. De leiding van de bouwwerken is toevertrouwd aan de Brugse meester-metselaar Jacques Huyssens, de vader van architect-lekenbroeder Pieter Huyssens die in 1619 start met de bouw van de kerk.

De kerk

Bruggeling Pieter Huyssens (1577-1637) krijgt in 1619 dus de opdracht toevertrouwd om een prestigieuze kerk te bouwen die de waarden van de orde vertolkt.

De talentvolle jezuïetenbroeder is betrokken bij de bouw van heel wat kerken voor de orde in Vlaanderen. In samenwerking met François d'Aiguillon zal hij meewerken aan de bouw van de Carolus Borromeuskerk in Antwerpen, die geëvalueerd wordt als de belangrijkste barokkerk in de Nederlanden. Daarnaast bouwt hij samen met Jacob Francaert de Brusselse jezuïetenkerk en de Begijnhofkerk in Mechelen. Ook de bijzonder fraaie Saint- Loupkerk in Namen en de Sint-Pieterskerk in Gent zijn door hem ontworpen.

Het nogal vrijgevochten karakter en het kunstenaarsbloed van Pieter Huyssens bezorgen hem meermaals moeilijkheden met de oversten van de Sociëteit Jezus en in het bijzonder met de Provinciale Overste P. de Montmorency, die Huyssens in 1633 definitief (werkloos) naar Brugge verbant.

De werken aan de Brugse jezuïetenkerk verlopen bijzonder traag wegens chronisch geldgebrek en naijver tussen de Brugse en Antwerpse jezuïeten. De toren, een variante

van deze van de Carroleus Borromeuskerk, kan daardoor niet worden gebouwd. De kerk wordt pas op 14 november 1642 ingewijd en krijgt als patroon de jezuïetenheilige Franciscus Xaverius (1506-1552). Franciscus, een grote vriend van Ignatius van Loyola is gestorven op een missiereis naar China. Hij ligt begraven in Maleisië. Relieken van deze heiligen zijn reeds in 1630 naar Brugge overgebracht.

Architect Huyssens is bij de inwijding van de kerk reeds overleden. De afwerking van het bouwwerk is door medebroeder J. Boulé gevolgd. Verschillende Brugse meester-metselaars, waaronder Jacques Coppet, zijn betrokken bij deze uitzonderlijke realisatie.

De voormalige jezuïetenkerk is een zes traveeën lange transeptloze zuilenbasiliek overwelfd met kruisgewelven. De imposante natuur- en bakstenen voorgevel, heeft een klassieke opbouw met vlakke pilasters van de kolossale orde en een imposant fronton. Door het gebruik van uitspringende lijsten, architraven en voluten komt de gevel echter ook soms als minder klassiek en vooral zeer

dynamisch over. Door Pieter Huyssens is de architectuur van het gróte voorbeeld -de Il Gesùkerk in Rome- duidelijk ook als inspiratiebron gebruikt. Huyssens verblijft tussen 1626 en 1628 in Rome.

Giacomo Vignola (1507-1573) en Giacomo della Porta (ca. 1540-1602), ooit assistenten van Michelangelo bij de verbouwing aan de Sint-Pietersbasiliek, bouwen in 1568, eveneens in Rome, Il Gesùkerk in opdracht van de jezuïetenorde. Deze basiliek die ook nog de (renaissance)invloed van Michelangelo vertoont, zal het typevoorbeeld worden en dé inspiratiebron voor vele barokkerken in Europa.

De binnenindeling van de kerk is af te lezen van de voorgevel. Centraal zit een ingangsportaal waarboven een nis met het beeld van Sint-Franciscus-Xaverius. De zijgevels zijn grotendeels in baksteen opgetrokken en doorbroken door eenvoudige segmentboogvensters met natuurstenen omlijsting. De steunberen in volutevorm accentueren de traveeën van de middenbeuk. De aanzet van de onafgewerkte van toren, boven het koor, is in natuursteen opgetrokken.

Het interieur

Het interieur van de kerk lijkt sober en eenvoudig, maar het is duidelijk een valse eenvoud. Het aandachtig bewonderen van de vele architecturale details maken duidelijk dat deze kerk met zorg is ontworpen en met de ambitie een grote ruimtewerking te bekomen. Het is een driebeukige, transeptloze basiliek.

De brede middenbeuk wordt van de smallere zijbeuken gescheiden door Toscaanse zuilen met (sober versierde composiete) kapitelen, waarop scheibogen aanzetten. In de ruimte tussen die bogen en de architraven (de dragende lijst) komen rijke ornamenten (cartouches en grotesken) voor.

F 62: de middenbeuk

De kerk is overwelfd met kruisgewelven, wat afwijkt van de initiële bedoeling van de architect die een meer ingewikkelde (en duur) overwelfingsmodel had gepland.

Het kerkmeubilair

Het kerkmeubilair is rijk en bijzonder sierlijk. De meeste namen van de uitvoerders zijn bekend. Het zijn in hoofdzaak Antwerpse kunstenaars die vaak opdrachten voor de jezuiten uitvoeren. Wij vestigen de aandacht op het monumentale marmeren hoogaltaar dat door Jacob Cockx (en Pieter

164

F 63: Jozef Suvée, de Verrijzenis van Christus (1783)

Verbruggen?) is vervaardigd en bekostigd door Graaf Paul de Fontaine, de bouwheer van het gelijknamige godshuis in de Zwarteleertouwersstraat. Het schilderij, de Verrijzenis van Christus, dateert pas uit 1783 en is het werk van de Brugse neoclassicistische schilder Jozef Suvée. Het beeld van de H.- Walburga is er in het midden van de 19de eeuw geplaatst, na de naamsverandering van deze kerk. Het Onze-Lieve-Vrouwaltaar en het Sint-Rochusaltaar zijn eveneens in marmer en gehouwen door Pieter Verbruggen. De zijaltaren worden geflankeerd door barokke portaalingangen.

De originele witmarmeren communiebank is in 1695 gehouwen door de Antwerpse beeldhouwer Hendrik Verbruggen (zoon van Pieter?), met zijn monogram getekend en met een zeer rijk iconografisch verhaal over de Eucharistie versierd.

De eikenhouten preekstoel is het werk van Artus Quellinus de jonge, die het in 1667-1670 voltooid (zie ook nr. 19 van deze brochure). De iconografie is strikt vastgelegd door pater Willem Hesius. De vrouwenfiguur die de preekstoel draagt, stelt het geloof voor. In de kuip zelf zijn de evangelisten uitgebeeld. Het klankbord wordt door musicerende engelen gedragen en de

F 64: eikenhouten preekstoel

trappalen zijn hermenfiguren die de 'welsprekendheid' (met opgeheven arm), het 'gebed' (met wierookvat) en de 'studie' (met

boek en lamp) uitbeelden. Deze drie kwaliteiten zijn essentieel voor predikanten als de jezuïeten.

De biechtstoelen dateren uit 1802. Het doksaal en het ingangsportaal zouden in 1834 zijn uitgevoerd, naar een veel ouder model. Het orgel is in 1735 ontworpen door de Atrechtse orgelbouwer Cornelis Cacheux; de orgelkast zou dan ontworpen zijn door Hendrik Pulinx jr. Het orgel is afkomstig uit de gesloopte Sint-Walburgakerk en hier herplaatst in 1778 met de hulp van de Brugse orgelbouwer Dominicus Berger, die recht tegenover de kerk woonde. Veel van de 18de-eeuwse schilderijen in de kerk zijn oorspronkelijk afkomstig uit de (eveneens gesloopte) Predikherenkerk en krijgen hier een plaats na de Franse revolutie.

F 65: het orgel

Keizer Jozef II ontbindt de machtige jezuïetenorde in 1778 en de Franciscus-Xaveriuskerk wordt overgedragen aan de nabij gelegen Sint-Walburgaparochie. In de

Franse tijd fungeert de kerk als *Temple de la Loi*. In 1804 wordt de eredienst hersteld en krijgt de kerk eerst de naam van Sint-Donaaskerk, na de afbraak van de kathedraal op de Burg. Pas in 1854 wordt de huidige naam definitief toegekend.

De restauraties aan de kerk in 1967-1973 en in 1978-1980 zijn uitgevoerd naar plannen van architect Luc Dugardyn (1929-1994).

De Sint-Walburgakerk is de rijkste en meest zuivere barokke realisatie in Brugge. De ruimtelijk en zeer strikte opbouw zijn mede ondersteund door de grote lichtintensiteit in de kerk. Een bezoek zal meer dan de moeite lonen.

De Sint-Walburgakerk is beschermd als monument bij K.B. van 20 februari 1939.

Sint-Salvatorskerkhof, de Sint-Salvatorskathedraal

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 14.00u tot 18.00

Heel uitzonderlijk begeleiden Jan vanden Poele, Artus Quellinus de jonge en Jacob van Oost de bezoekers

Alle buslijnen, halte Sint-Salvator

De Sint-Salvatorskerk wordt de oudste kerk van Brugge genoemd met een bouwfase die kan opklimmen tot 850. De oudst bewaarde schriftelijke vermelding is terug te vinden in een bul van Paus Johannes XV in 988 en vanaf 1086 spreekt men over een parochiekerk. In de kroniek van Galbert van Brugge, die de moord op Karel de Goede in 1127 verhaalt, wordt vermeld dat de kerk zwaar gehavend uit de strijd komt en moet worden herbouwd.

De bouwgeschiedenis in het kort

Met de bouw van de imposante toren is in de 12de eeuw gestart. Dit blijkt uit restanten van een portaal die bij de jongste restauratie zijn teruggevonden (in de ruimte onder de toren zijn tekstpanelen die dit verduidelijken) en wordt gestaafd door de gebruikte bouwmaterialen, namelijk tufsteen en veldsteen.

Rond 1275 vangt men aan met de bouw van het koor in gotische stijl en wordt de toren afgewerkt. Rond 1300 zijn de

werkzaamheden aan het koor, de zijkoren en het transept reeds ver gevorderd. Politieke moeilijkheden in het begin van de 14de eeuw zorgen voor vertraging. Pas rond 1340 bouwt men verder.

Een aantekening in een 15de-eeuwse kroniek meldt dat op 28 mei 1358 de beuken en de toren zijn uitgebrand door de zorgeloosheid van loodgieters die vuur of verhit ijzer in de goten achterlieten toen ze een pint gingen drinken. Een nieuwe bouwcampagne dringt zich nadien op.

In opdracht van Wouter de Hondt wordt rond 1360 aan de zuidkant van de toren de Sint-Jakobskapel opgetrokken. Kort nadien bouwt men de driebeukige benedenkerk. De werken zijn wellicht in 1406 voltooid. Het transept is al een halve eeuw vroeger afgewerkt. Uit het einde van de 14de eeuw of het begin van de 15de eeuw dateren het zuidportaal van het transept en de omvorming van de twee imposante transeptvensters. De schoenmakers en de droogscheerders bouwen - eveneens in de 15de eeuw- een eigen kapel. De kooromgang en de kranskapellen zijn gebouwd in 1481-1510 en dit gelijktijdig met de Sint-Barbara-, Katharina- en de Blasiuskapellen. Het sacramentshuis wordt opgetrokken tussen 1554 en 1559.

In het begin van de 17de eeuw moeten de grote vensters in de transeptgevels worden hersteld en in de loop van die eeuw zijn verschillende werken uitgevoerd die het oorspronkelijke middeleeuwse uitzicht sterk hebben gewijzigd. De kerk krijgt een meer

170

'eigentijdse', barokke aankleding. In 1635 zijn de houten gewelven van het gotische schip vervangen door stenen kruisribgewelven. De kerkmeesters geven daarvoor de opdracht aan Michiel de Wachter, meester-metselaar van de kerk. Het gewelf moet worden uitgevoerd naar het model van de bestaande 14de-eeuwse gewelven in het transept. De gewelfvelden zijn in baksteen van Armentières en de ribben, moerbogen en sluitstenen van Brabantse kalkzandsteen. De gewelven van het koor dateren pas uit 1738-1739. Onderzoek wees toen uit dat het originele houten gewelf niet meer te herstellen was. Het nieuwe gewelf is gemaakt naar het model van dat in de benedenkerk. De ribben zijn opgebouwd met steen afkomstig van Ecaussinnes.

Net zoals andere kerken is Sint-Salvators op 5 september 1799 als nationaal goed verkocht. De kerkmeesters verwerven de kerk echter terug zonder ooit de koopsom te betalen. Op 8 februari 1801 wordt ze opnieuw voor de eredienst opengesteld.

Op 27 mei 1834 is het Brugse bisdom heropgericht en Sint-Salvators wordt kathedraal. Sint-Donaas is na de revolutietijd gesloopt.

In de loop van de 19de eeuw bepalen ingrijpende werken mee het huidig uitzicht van de kerk. De oude kerkvloer, die volgens de tijdgenoten door de vele grafzerken een verhakkeld beeld gaf, wordt in 1815-1843 vernieuwd met 2390 witte en blauwe marmeren vloertegels.

Een felle brand op 19 juli 1839 vernielt de boventoren van de kerk. Dakwerken liggen aan de basis van de ramp. De kerk, ook het interieur, is beschadigd. Restauratiewerken dringen zich op. In 1840 tekent de Engelse architect Robert Chantrell een ontwerp voor een nieuwe bovenbouw. Provinciaal architect Pierre Buyck (1805-1877) heeft tussen 1843 tot 1846 de leiding van de werken. De torenspits dateert uit 1872 en wordt ontworpen door architect Eugène Carpentier (1819-1886). Tussen 1845 en 1862 zijn alle kerkvensters hersteld en het natuurstenen maaswerk vernieuwd in 14de-eeuwse stijl.

In het laatste kwart van de 16de eeuw heeft het interieur van de (gotische kleurrijke) kerk een wit uitzicht gekregen, in de geest van de contrareformatie en dit gebaseerd op de kleur van natuursteen. Op het einde van de 19de eeuw krijgt de kerk opnieuw een kleurrijke stoffering. Heel wat fragmenten van gotische muurschilderingen komen toen aan het licht maar worden (jammer genoeg) niet gerespecteerd. De neogotische beschildering uit 1874-1876 is nog gedeeltelijk bewaard in het koor. In dezelfde periode verdwijnen maar liefst twintig barokaltaren uit de koorkapellen ten voordele van nieuwe altaren in neostijl. Enkel het hoogaltaar en het altaar in de Schoenmakerskapel zijn bewaard gebleven.

F 66: tekening van Robert Chantrell (SMB)

In 1912-1916 worden kapittelgebouwen, een museum en een kerkmeesterskamer opgetrokken. Het idee komt van priester-historicus Adolphe Duclos en werd in concrete plannen omgezet door de architecten Jozef Viérin (1872-1949) en Alphonse De Pauw (1867-1937). Het interessante museum, dat opgevat is als een kloosterpand met binnentuin, is sinds 2002 heropend als 'De Schatkamer van Sint-Salvator'. In de kerkmeesterskamer, de kapittelzaal en de sacristie zijn interessante neogotische beschilderingen, eikenhouten deuren en natuurstenen haarden bewaard. De

pandgangen zijn met houten overwelingen afgewerkt.

De 'Schatkamer' herbergt enkele topstukken van de Vlaamse schilderkunst zoals het 'Huidenvettersaltaar' van rond 1400, 'De Marteling van de heilige Hyppolytus' van Dirk Bouts en Hugo Vander Goes, 'De opdracht in de tempel' van Adriaan Isenbrandt, 'Maria en kind met Sint-Lucas en Sint-Elooi' van Lanceloot Blondeel en het 'Laatste Avondmaal' van Pieter Pourbus. Ook het houten beeldhouwwerk, het meubilair, het edelsmeedkunst en het textiel zijn merkwaardig. Een bezoek is een must voor iedere kunstliefhebber.

F 67: Jacob van Oost, De geboorte

Sinds ruim vijftien jaar staat de Sint-Salvatorskathedraal in de steigers. Na de restauratie van de toren tussen 1991 tot 1997, zijn de kooromgang en de buitengevels aan de beurt gekomen. Er wordt vol ongeduld gewacht op de restauratie van het interieur

die de bijzondere fraaiheid van deze kerk opnieuw zal benadrukken.

F 68: Jacob van Oost, nederdaling van de H. Geest

Jan van de Poele, de meester-metselaar die in het laatste kwart van de 15de eeuw de kranskapellen bouwt, zal de OMD-bezoeker vertellen over de bouwmaterialen die in de kerk zijn gebruikt (met hun 'vreemde' herkomst). De Brugse schilder Jacob van Oost (1603-1671) zal de aandacht vestigen op de invloeden die hij ondergaat van de Italiaanse schilderkunst en die mooi afleesbaar zijn in de werken van hem en zijn tijdsgenoten die te

ontdekken zijn in de kathedraal. De Antwerpse beeldhouwer Artus Quellinus de jonge (1625- 1700) heeft een Italiëreis ondernomen en krijgt hier van de kerkmeesters de opdracht om God de Vader te beeldhouwen als majestatische bekroning van het doksaal. De drie kunstenaars duiden bewust het jaarthema OMD 2006. Het is een andere manier om het bijzondere rijke erfgoed van de kathedraal van Brugge te ontdekken.

Beschrijving

De Sint-Salvatorskathedraal is een driebeukige, basilicale kruiskerk met een transept, een vierzijdige westtoren en een koor met kooromgang en vijf kranskapellen.

De kerk is ongeveer 100 meter lang. De toren is om en bij de 80 meter hoog. Het driebeukige schip is vier traveeën diep en sterk verticaal uitgewerkt. De Franse gotische bouwstijl vindt hier een mooie toepassing. De opstand is drieledig met een spitsbogenarcade op bundelpijlers, een triforium en spitsboogvensters.

Verschillende kapellen zijn in de loop der eeuwen aangebouwd: de Sint-Jakobskapel, de Droogscheerderskapel, de Schoenmakerskapel en de Sint-Blasiuskapel. Naast de kranskapellen zijn nog twee kapellen: de Heilige-Katharinakapel en de kapel van Jan de Deckere of de Livinuskapel, die vanaf 1486 door de schrijnwerkers als ambachtskapel is gebruikt. De timmerlieden gebruiken vanaf 1584 eveneens een van de kranskapellen, n.l. Sint-Barbarakapel, die later speciaal voor hen omgedoopt is tot de

Sint-Jozefskapel (eerste kranskapel aan de linkerkant van het koor). In het koor is dezelfde drieledige opbouw van het schip terug te vinden.

Het marmeren doksaal in barokstijl is in 1679-1687 ontworpen door Cornelis Verhoute en met een opvallende God de Vader afgewerkt door Artus Quellinus de Jonge. Dit doksaal is in 1935 verplaatst naar de westmuur en verliest daardoor zijn liturgische betekenis. Het orgel, dat vaak voor concerten wordt gebruikt, dateert uit

1717-1719 en is van de hand van de Ieperse orgelbouwer Jacob van den Eynde.

F 69: God de Vader

De imposante preekstoel is vervaardigd door Hendrik Pulinx jr. in 1777-1778. De H. Elooï, in witte marmer, de patroon van de edelsmeden, maar hier vooral van de kerk, is beeldhouwd door de Brusselse kunstenaar Laurent Tamine. Elooï wordt voorgesteld met een aambeeld, hamers en een geldbeugel. Hij houdt ook het grondplan van deze kerk in zijn hand. Het is wellicht de meest 'modieuze' preekstoel die in Brugge bewaard is. De 18de-eeuwse eikenhout biechtstoel, afkomstig uit de Sint-Donaaskathedraal, verdient zeker een vermelding evenals de neogotische biechtstoelen die in 1898 vervaardigd werden in het atelier van P. Dewispelaere. De marmeren grafmonumenten zijn indrukwekkend. Het grafmonument van bisschop Jean Carondolet, afkomstig uit de Sint-Donaaskathedraal, dateert uit de 16de eeuw. De praalgraven van Jean-Baptiste de Castillon en Hendrik van Susteren zijn 18de-eeuws en het werk van Hendrik Pulinx. De wandtapijten zijn van Brusselse makelij,

ontworpen door Jan van Orley en geweven door Jasper Van der Borcht. Het is uitzonderlijk dat zo'n ensemble bewaard is. Van allen zijn de geschilderde patronen te bewonderen.

Het hoogaltaar dateert uit 1636-1642 en is ontworpen door Jacob Cocx (zie ook nr. 18 van deze brochure) maar uitgevoerd door Michiel de Wachter en Hiëronymus Stalpaert. Het is in 1690 nogmaals aangepast door de beeldhouwers Jacob Berger en Jan van Gorp. Het schilderij 'De Verrijzenis van Christus' is van Jan Janssens.

De kleurrijke brandglasramen zijn gemaakt in Brugse ateliers en dateren uit 1867, 1870 en 1931. Ze zijn veelal gesigneerd door de glazeniers (H&J. Dobbelaere, J. Bethune, S. Coucke en zonen).

Het koorgestoelte dateert van omstreeks 1420 is het enige bewaarde in gotische stijl in West-Vlaanderen. Het is opgesteld aan weerszijden van het koor. In dit koorgestoelte konden priesters, clerici en kapelaans plaats nemen. In 1478 is dit eikenhouten gestoelte aangepast voor de orderidders van het 13de kapittel van het Gulden Vlies, die hier elk een plaatsje moesten hebben. Op het rugbeschoot zijn hun blazoenen aangebracht wat het verhaal nog verruimt. Het koorgestoelte is hersteld in 1815 en in 1833. Niet alleen stilistisch maar ook iconografisch is het bijzonder interessant. De zitbanken zijn door middel van 'tussenschotten' in afzonderlijke zitplaatsen verdeeld en iedere zitplaats heeft een opklapbare zitplank. Aan de

onderkant van de planken treft men de 'misericordia' of zittertjes aan. Op dit plankje kon de geestelijke steunen tijdens langdurige kerkdiensten en dit zonder dat de gelovigen het echt opmerkten. Het is typisch voor de 15de eeuw dat de misericordia op een uiterst gevarieerde manier zijn uitgewerkt. Zowel profeten, evangelisten als apostelen met hun attributen worden afgebeeld. Daarnaast herkent men populaire vrouwelijke heiligen zoals Barbara, Catharina en Magdalena. Ook bijbelse onderwerpen zijn weergegeven met de Annunciatie en het Offer van Abraham. Maar er zijn vaak illustraties van profane onderwerpen uitgewerkt zoals tafereeltjes uit het dagelijks leven, uitbeelding van de ambachten (waaronder een beeldsnijder), spreuken, monstertjes en drôleries.

De Sint-Salvatorskathedraal is beschermd als monument bij Koninklijk Besluit van 25 maart 1938.

Vlamingstraat 35, het huis Ter Beurse

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u

Alle buslijnen, halte Markt

De familie Van der Beurse is vanaf het begin van de 13de eeuw actief in Brugge. Gerard van der Beurse, wellicht kort na 1200 geboren, is een rijk koopman die winkel houdt in de hallen. Zijn zoon Jan blijft bekend uit onkiese procesdossiers. Hij wordt meermaals opgepakt voor slagen en verwondingen en straatgevechten. Robert van der Beurse (°ca. 1275) is hotelier en opent een herberg op het Beursplein, op de hoek met de Grauwwerkersstraat. De herberg de *Cleene Beurse* aan Grauwwerkersstraat 2-4 behoort tot het complex, evenals de herberg de *Oude Beurse* Vlamingstraat 37, die door de Venetianen tussen 1397 en 1507 gedeeltelijk als natiehuis wordt gebruikt. Het is Robert, die als hotelier ook optreedt als makelaar en dit beroep heel wat aanzien geeft. Hij staat buitenlandse kooplieden bij tijdens hun transacties en geeft gretig juridisch en commercieel advies. Als vertrouwensman treedt hij ook dikwijls zelf op als koopman en regelt de verkopen. De familie Van der Beurse behoort tot de sociale toplaag van de Brugse bevolking en hun naam blijft uiteraard voor altijd verbonden met het internationale geldgebeuren. Met zo'n voorgeschiedenis past het huis Ter Beurse uitstekend in jaarthema van OMD 2006 'Import-Export'

De bouwheer van het nu nog slechts gedeeltelijk bewaarde pand uit 1453, is Jacob van der Beurse (1400-1483). Hij is de laatste van vijf generaties hoteliers, die in Brugge een belangrijke rol speelt. Meerdere

leden van de familie hebben functies vervuld in de stadsmagistratuur als schepen of burgemeester. De familie voert daarnaast een 'intelligente' huwelijkspolitiek, zodat ze haar onroerend patrimonium goed kunnen uitbreiden.

Jacob van der Beurse is getrouwd met Catharina van Gheweedde en ze hebben een dochter: Josine. Jacob is schepen in 1431 en 1433, stadsthesaurier in 1436, tweede burgemeester in 1442 en eerste burgemeester in 1446. Hij is lid van zowel de Sint-Joris- als de Sint-Sebastiaansgilde. Als hoofdman van de kruisboogschutters van Sint-Joris neemt hij in 1436 deel aan het beleg van Calais (toen nog een Engelse stad) en zoals alle 'mannen van stand' toen wordt hij in die campagne vergezeld door een nar. Hij was begraven in de nu verdwenen Augustijnenkerk, in een zijkapel die hij speciaal achter het hoofdaltaar had laten bouwen.

Dochter Josine verkoopt op 1 maart 1483 de herberg *Ter Beurse* aan Jacob Gheerolf, grootgrondbezitter en lakenhandelaar. In het begin van de 16de eeuw is het pand eigendom van de rijke Spaanse handelaar Pedro de Salamanca en die schenkt het in 1529 aan zijn neef Alonso de Santagadea, die er toen reeds woont. In de loop van de 16de eeuw wordt het continu bewoond door Spanjaarden, nagenoeg de enige buitenlandse handelaars die toen nog in Brugge verblijven. In 1580 was het volgens het oud kadaster eigendom van Antonio de Saldaigne, die er reeds in 1569 woont. Zijn erfgenamen

verkopten de voormalige herberg in 1624 aan stadsgeneesheer Mathias Rhodius. Zijn kinderen verkopen het grote huis in 1647 aan Boudewijn vande Zande, die in 1650 ook eigenaar wordt van de *Cleene Beurse* aan de Grauwwerkersstraat.

In 1663 is Maximiliaan Sproncholf eigenaar. Hij is een succesvol handelaar in tabak maar ook in stoffen en lijnwaad, en bezit aandelen in tenminste vier schepen. Hij bewoont het huis samen met zijn vrouw Isabelle Carrée. Zoals vaak in de 17de eeuw is in het huis een (huis)brouwerij ingericht. Tussen 1673 en 1684 is het pand in het bezit van Mathias dela Porte en het wordt nadien geërfd door Louis D'huyvetter. Steeds via erfenis is het tot in 1750 eigendom gebleven van de familie Charles De Blauwe. Charles De Blauwe is stadsthesaurier (stadsontvanger zeg maar) en hij verhuurt het pand. Op het ogenblik van zijn overlijden in 1743 (bij het begin van de Oostenrijkse successieoorlog) wordt het gebruikt door Engelse militairen en nadien is zijn weduwe verplicht *veele en swaere reparatien uit te voeren* en van die gelegenheid maakt ze gebruik om *eenighe nieuwicheden* te maken (SAB, *Staten van Goed 2de reeks*, nr.11167). De afrekening van de werken is opgenomen in de boedelbeschrijving en zo weten wij dat heel wat bekende meester-metselaars en timmerlieden eraan gewerkt hebben (Eugenius Goddyn, Pieter Madere, Rochus Pieters). Kunstschilder Jan Garemiijn (1712-1799), vooral bekend om zijn anekdotische figuurstukken van klein formaat, wordt betaald voor *geschilderd thebben een*

schauwstuck schilderije gheappropriert in de schauwe van de salette van de huysen up de burse. Charles De Blauwe was 'een stinkend rijk' man. Zijn vrouw is bovendien ook de erfgename van de eveneens schatrijke François van Beversluys uit de Predikherenstraat 25 en heeft via die erfenis het familiefortuin De Blauwe nog extra gespijst. Stadsthesaurier De Blauwe heeft van het leven genoten. Hij houdt van Franse wijnen en van boeken en muziek en was de trotse bezitter van een 'bas viol' en een 'viole de gambe'. Hij en zijn vrouw Magdalene De Muynck bewonen het (geërfde) huis van François van Beversluys.

Magdalene De Muynck verkoopt Ter Beurse in 1750 aan tabakshandelaar Jan Jacques Magis, die tot dan Spiegelrei 16 huurde. Hij is sinds 1743 lid van de gilde van de makelaars. Magis is kerkmeester van Sint-Gillis en in 1755 maakt hij deel uit van een Brugse delegatie, die onder leiding van pensionaris O'Donnugue naar Brussel trekt op handelsmissie. In 1757 start hij met een tabaksfabriekje.

Magis en zijn vrouw blijven tot in 1763 eigenaars en dan komt het (samen met de *Cleene Beurse*) in bezit van Lambert de Ronquier. Koopman De Ronquier is in Rijsel geboren en woont sinds 1748 in Brugge en huwt hier met Barbe-Caroline Gaulet. Door zijn huwelijk wordt hij Brugs poorter en laat zich ook onmiddellijk als makelaar registreren. Hij verhuurt het huis *ter Beurse* en gebruikt zelf de *Cleene Beurse* voor zijn handelsactiviteiten. Ronquier is een

textielhandelaar en voert zowel afgewerkte producten in, als basisstoffen die nog aan fabrikanten moeten doorgegeven worden. Zijn zaken zijn internationaal, want uit bewaarde rekeningen blijkt dat hij partners heeft in Londen, Bordeaux, Parijs en Dijon. Later verhandelt hij ook wijn. In 1761 wordt hij voogd van de Bogardenschool en lid van de Sint-Jorisgilde. Hij is ook lid van de vrijmetselaarsloge *La Parfaite Egalité*. De Ronquier trouwt een tweede maal in 1765 met Jacoba de Haes, dochter van een geneesheer. Hij ondervindt heel wat problemen met zijn schoonmoeder uit zijn eerste huwelijk, Barbara Steens. Zij verkwist fortuinen en loopt vaak dronken door de Brugse straten. In 1775 zet hij een gerechtelijke procedure in om haar onder curatele te stellen. Het verslag vermeldt dat Barbara Steens *teecken en was gevende van imbecilliteyt ende crancksinnigheyt in den ouderdom van sevensseventig jaeren woonende in een huys alleene sonder domestique(...)sy dickmaels gewoon van buijtttenmaeten te drincken het gonne niet alleene en augmenteert het perijckel van brandt ende andere ongelucken, nemaer oock dikwils de oorsaecke is dat menigvuldige straetjongens achter haer loopen ende verscheijde sottigheden naer schreemen, dienende als een publicq schandael* (SAB, Staten van Goed 2de reeks,nr.16937).

Pas enkele maanden na de dood van Lambert de Ronquier in 1777 wordt de vrouw effectief onder voogdij geplaatst. De figuur van de Ronquier is belicht in de publicatie van Dries Van den Abeele *In Brugge onder de*

acacia (Brugge, 1987, p. 239-244). Eén van zijn drie dochters is mede-eigenares van het huis Spiegelrei 3 als echtgenote van Jacques Stassignon en mede-eigenares van het huis Ter Beurse.

Uit een beschrijving van huis Ter Beurse uit 1793 (als de dochters de Ronquier het in bezit hebben) weten wij dat het huis ook rijkelijk gestoffeerd was *met de respectieve behangsels, boiseringen, schilderijen, ende synne voordere toebehoorten.*

Op dat ogenblik is er zeker een Chinees geïnspireerd behangsel van Pieter Ledoulx (1730-1807) in het huis, toch volgens wat te lezen is in een handschrift, dat bewaard is op het Stadsarchief, en nu te bewonderen op de tentoonstelling 'Veelvuldige Chineesche gezichten', die naar aanleiding van OMD is samengesteld. In de postume uitgave van 1812, die met een biografie van Ledoulx zelf is aangevuld door Augustinus Boude, wordt van Ledoulx gemeld dat *eene van zijne bijzonderste begaafdheden is het schilderen en navolgen der tapijtwerken op zekere doeken, die hij met groeve draden dede weven, daarop schilderde, met waterverwe, veelvuldige Chineesche gezichten. Zijne vreemde kruiden, boomen, planten, doen de aanschouwer verwonderen, en zijne figuren maken veelmaals een groot uitwerksel, vol natuurlijke beweginge. Men kan zich niet genoeg uitdrukken over de uitvinding der Chineesche kledinghe, die met veel kunst gewapend is, en hij heeft zich aan dien optooi uitnemende wel verstaan. Zijne tekeningen zijn vol oordeel en verstandige schikkinge, immers zoodanig dat de aanschouwers en beste kenners bedrogen worden en dezelve aanzien voor tapijten.*

Op deze maniere heeft hij in Brugge, Aelst en andere steden veel behangsels uitvoerig geschilderd. Een der bijzonderste is in het huis van juffrouw de weduwe Stassignon, in de groote Vlamingstrate.

Het kan uitsluitend betrekking op een behangsel in dit huis, waarvan jammer genoeg geen spoor bewaard blijft.

Tijdens de Franse tijd is Ter Beurse bewoond door Jean Garnier en in de 19de eeuw zijn het meestal herbergiers en hoteliers die er wonen. In het begin van de 20ste eeuw is het de zetel van de 'Crédit Anversois'.

De architectuur

Het huidige uitzicht van het huis Ter Beurse is het resultaat van een harde reconstructie van 1947, naar een ontwerp van arch. Jos Priem, in opdracht van de Bank van Roeselare. Dit soort 'restauraties' is karakteristiek voor de naoorlogse zienswijze op monumentenzorg

en ook typerend voor het oeuvre van arch. Priem, die analoge (niet gerealiseerde) reconstructies voorstelt voor de Florentijnse loge en het huis de Zeven Torens.

De bijna 20 meter hoge schermgevel is herbouwd op basis van teruggevonden bouwsporen en met de hulp van iconografische bronnen. Vooral de gravure in *Flandria Illustrata* van A. Sanderus uit 1641 is richtinggevend. De toen 18de-eeuwse ogende classicistische pleistergevel, afgedekt met een driehoekig fronton wordt terug gevormd tot een bakstenen schermgevel. De tijd is gewoon vijfhonderd jaar teruggedraaid. Schermgevels (gevels die hoger zijn opgetrokken dan het daarachter liggende dak) geven door hun monumentaliteit een extra steuntje aan de status van de bewoner van het huis. Jacob Van der Beurse zal dat zeker gewenst hebben. De huidige gevelindeling is kenmerkend voor de Brugse architectuurstijl uit de tweede helft van de 15de eeuw. De vensters zijn gevat in doorlopende, fraai geprofileerde rondboognissen en met maaswerk in de vorm van gekoppelde spitsbogen en met open driepassen. De schermgevel zou oorspronkelijk in 1453 zijn gebouwd, zoals de gevelsteen op de linker muurdam vermeldt. Op dezelfde gevelsteen komen de letters 'S' 'y. h. v.' voor. Volgens stadsarchivaris Noël Geirnaert zouden deze afkortingen slaan op de heilspreek 'Salva Yhesu' (*Jezus red of Jezus behoed ons of dit huis*). Het hoefijzer als geluksteken maakt dit beeld compleet.

Het circuit dat de bezoeker kan afleggen, zal

afhangen van de toestand van het huis op dat ogenblik. Sinds vorig jaar zijn er nieuwe eigenaars. Hier komt binnenkort de Brugse Radio (VBRO). Enkele aanpassingswerken zijn in uitvoering.

F 70: de benedenverdieping

De (historiserende) stoffering van de benedenverdieping dateert uit 1947. Oorspronkelijke balksleutels met de wapenschilden van de familie Van der Beurse en een schouwfragment zijn reeds in 1871 en 1879 in het bezit gekomen van de '*Société Archéologique*' en zijn daardoor vandaag onderdeel van de collectie van het Bruggemuseum-Gruuthuse. De 20ste-eeuwse ingrepen hadden het interieur verminkt. Van een rijke 18de-eeuwse aankleding, die vermeld wordt in de boedelbeschrijving (zie hoger), wordt geen melding gemaakt, noch in de 19de eeuw, noch in 1947.

De toegang tot de kelder bevindt zich in het 19de-eeuws trappenhuis. Een draaitrap met natuurstenen treden leidt naar een eerste kelderruimte met tongewelf overkluisd onder de kleine dwarsvleugel. De kelder onder het

hoofdhuis ligt drie treden lager. Deze kelder was ingericht als brandkofferzaal en de oorspronkelijk gewelven zijn verdwenen en vervangen door troggewelven.

De trap naar de verdieping is een eenvoudige, maar sierlijke 19de-eeuwse houten draaitrap. Ook op de eerste verdieping blijft weinig of niets van dit oorspronkelijk zo belangrijke pand bewaard, op uitzondering van de authentieke eikenhouten zoldering met moeren en kinderbalken in de zaal aan de straatzijde.

Op de zolder (niet te bezoeken) echter is het eikenhouten 15de-eeuwse dakgebinte nog zeer gaaf bewaard. Het is opgebouwd uit een gevelspant en vier dubbele schaargebinten. De 38 keperparen zijn bovenaan verbonden met zogenaamde hanenbalken.

Het huis Ter Beurse is beschermd als monument bij K.B. van 16 december 1991.

Sint-Kruis, kasteelpark Rooigem

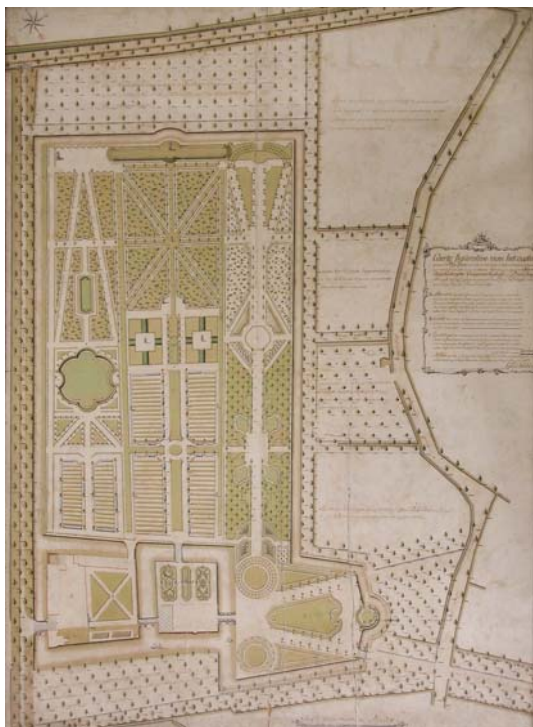
Uitsluitend open tijdens rondleiding op
zaterdag 9 september om 15.00u
en zondag 10 september om 11.00u, 14.00u, 16.00

Duur rondleiding: ca. 1uur

Lijn 6 (Malehoek), halte Doornhut, 12 minuten wandelen.

Reeds vroeg staat op deze plaats een omwald kasteeltje, dat in de 16de eeuw toebehoort aan Joos Cobrysse. De rijke familie Cobrysse kan het domein, waarop ze ondertussen ook een hoeve hebben gebouwd, in haar bezit houden tot in 1720. Op een kaart van 1685 staat het omwalde kasteel getekend en herkent men duidelijk een traptoren. Het kasteelgoed wordt in 1720 gekocht door de Brugse bisschop Hendrik J. Van Susteren, die de *zonnebisschop* wordt genoemd omwille van de pracht en praal waarmee hij zijn episcopaat omringt. Hij houdt er bijvoorbeeld van om in een schitterende koets door Brugge te rijden, prachtig gekleed in zijn pontificale gewaad. Ook zijn eetgewoontes zijn luxueus en verfijnd. Bovenal is hij een kunstmecenas. Op zijn kosten wordt het voormalige Hof van Pittem omgevormd tot bisschoppelijk paleis en hij schenkt verscheidene kunstwerken aan de Sint-Donaaskerk. Het buitengoed Rooigem aankopen en fraai ombouwen ligt duidelijk in de lijn van zijn levensvisie.

De *zonnebisschop* laat onmiddellijk het omwalde kasteeltje ombouwen tot een prestigieus buitenverblijf. Tussen 1722 en 1725 worden 200 olmen en 60 eiken geplant. Na zijn dood blijft Rooigem in het bezit van de Brugse bisschoppen. Zijn opvolger Jan-Baptist de Castillon voert geen grote werken

F 71: plan van I. Drubbele (1766)

uit. Mgr. Jan Robert Caïmo daarentegen, bisschop van 1753 tot 1775, levert een belangrijke bijdrage tot de verfraaiing van Rooigem. Caïmo was een telg van een adellijke Milanese familie en bovendien een aanhanger van de Verlichting. In 1762 krijgt hij toelating om de toegangsdreef aan te leggen gericht op de halletoren en de Sint-Donaaskerk, toen de kathedraal (de zgn. Bisschopsdreef): *tot het maecken van eene nieuwe dreve lopende ende getrocken in linea recta vanop den thooren van het casteel te roijegem tot op de gonne van den hallen thooren der Stadt brugge* (BAB, D 88). Een tijdgenoot, Pierre Beaucourt de Noortvelde,

beschrijft Rooigem als een van de aangenaamste luthoven in Vlaanderen, met mooie dreven en prachtige wandelingen. Die toestand is in 1766 op kaart vastgelegd door landmeter Ignatius Drubbele. De *Caerte figuratieve* geeft nauwkeurig de aanleg weer van de formele tuin. De Brugse beeldhouwer Pieter Pepers (1730-1785) krijgt opdracht om niet minder dan veertien beelden te vervaardigen voor deze formele tuin. Er werden ook tuinpaviljoenen opgetrokken. Twee beelden zijn ter plaatse bewaard: *Samson en de Leeuw* en *Pater Verbiest*. Ze zijn gebeeldhouwd in een zeer harde, vulkanische steen.

Brugge in de ban van China

De vier beelden van Chinese putti die allegorieën voorstellen van de Sterrenkunde, de Muziek, de Schilderkunst en de Bouwkunst, en nu te bewonderen zijn op de binnenkoer van het huis van de heren van Gruuthuse, waren oorspronkelijk opgesteld rond het beeld van missionaris Ferdinand Verbiest. Bisschop Caimo heeft ongetwijfeld interesse voor China, voor pater Verbiest en allicht ook voor chinoiserieën. Deze denkpiste zou nog verder onderzocht moeten worden.

Jezuïetenpater Verbiest, in Pittem is geboren, verwerft in de tweede helft van de 17de eeuw een vaste positie aan het keizerlijk hof in Peking, dankzij zijn kennis van de sterrenkunde, meetkunde en geografie, en leidt het Observatorium.

In de jaren zeventig en tachtig van de 18de eeuw is de tuin van Rooigem vaak door belangrijke officiële gasten bezocht en bewonderd. Een formele tuin wordt dan reeds ouderwets en door de vooruitstrevende landschapsarchitecten

afgezworen. Het tijdperk van de Engelse landschapstuin is angebroken.

In 1795 wordt het domein als nationaal goed verkocht aan Petronilla van Outryve, een progressieve weduwe en vurig aanhangster van het ideeëngoed van de Franse revolutie. Via haar zoon komt Rooigem in de 19de eeuw in het bezit van de Engelse zakenman Georges Chantrell. Ook hij is geïnteresseerd in de tuinbouwkunde. In 1835 komt het domein in handen van Marie-Jean Visart, burgemeester van Sint-Kruis. Zijn zoon Amedée Visart de Bocarmé zal vijftig jaar lang burgemeester van Brugge zijn. Pas in 2000 verkoopt de erfgenaam van deze familie, Didier de Pierpont, het domein.

Nog voor het midden van de 19de eeuw vormt de familie Visart de restanten van de 18de-eeuwse formele tuin om naar een landschapspark. De grachten rond het kasteel worden gedempt en in het park wordt een spiegelvijver aangelegd met errond een nieuw bomenassortiment. Die bomen, die ondertussen meer dan 150 jaar oud zijn, bepalen zeer sterk de sfeer in dit deel van Rooigem.

De huidige eigenaar heeft restauratieplannen. Aansluitend op de restauratie van de boerderij en het kasteel (nog volop aan de gang) zal het park gerenoveerd worden. De eerste werkzaamheden zijn gestart. Er wordt gezocht naar bevredigende en betaalbare tussenoplossingen met het behoud van de waardevolle botanische elementen en de integratie en herstel van elementen uit zowel de formele 18de-eeuwse parkaanleg als de 19de-eeuwse landschapstuin.

Nog Chinoiserieën

In het park is ook een totaal vervallen vroeg- 19de-eeuws 'Chinees' tuinpaviljoen te ontdekken dat zal worden gerestaureerd. Het half opengewerkte paviljoen op achthoekig grondplan heeft een dubbel, leien pagodedak. Dit dak steunt op groenmarmeren Toscaanse zuiltjes. Het dak had een lantaarnbekroning met filigraan schrijnwerk en was aan de binnen- en buitenzijde versierd met Chinese taferelen.

Rooigem is beschermd als monument bij M.B. van 14 januari 1994.

Sint-Andries, abdijkerk Zevenkerken en zgn. 'Moorse zaal' van de abdijschool

Zaterdag en zondag 9 en 10 september
rondleiding om 14u, 15u, 17u

Uitsluitend op reservatie op OMD-lijn
050/47.23.24. Inschrijving mogelijk vanaf 20
augustus tot 5 september bij Dienst voor
Monumentenzorg (Lieve Danneels)

Lijn 74 (Roeselare), halte Zevenkerken.

De abdijkerk Zevenkerken, vanaf 1901 gebouwd naar plannen van dom Ludger Rincklake, de monnik-architect uit Maria-Laach, is een van de meest sprekende voorbeelden binnen het jaarthema van OMD 2006 'Import-Export'. De geschiedenis van de Sint-Andriesabdij is bijzonder boeiend en internationaal getint. De zgn. 'Moorse zaal' van de abdijschool bezit bovendien een verrassend tikkeltje exotisme.

De gemeenschap van de Sint-Andriesabdij telt vandaag 36 broeders of monniken die leven volgens de regel van de H.Benedictus. Samen met zes andere abdijen en priorijen in Brugge proberen ze door hun liturgie en hun pastorale activiteiten tekenen van hoop te zijn voor de zinzoekende mens. De Sint-Andriesabdij is niet weg te denken in het Brugs kerkbeeld. De huidige abt is René Fobe.

De abdijschool Zevenkerken, gebouwd vanaf 1911 en tot 2000 regelmatig verbouwd en uitgebreid, telt 290 leerlingen waarvan een derde meisjes. Het lerarenkorps bestaat uit 45 leerkrachten en opvoeders waarvan twee monniken.

De stichting

Dé figuur in de ontstaansgeschiedenis van de Sint-Andriesabdij en de kerk van Zevenkerken is ontegensprekelijk dom Gérard van Caloen (1853-1912), die als Joseph van Caloen in 1853 aan de Dijver 11 in Brugge wordt geboren als zoon van Charles van Caloen en gravin Savina de Gourcy-Serainchamps. Joseph is geboeid door geschiedenis, archeologie en architectuur. De grote neogotische gangmaker architect Jean Bethune is immers vriend aan huis, want die zorgde voor de afwerking van het (neogotische) kasteel van de familie van Caloen in Loppem. Guido Gezelle is Joseph's leraar Nederlands.

De jonge van Caloen zou, ondanks een zwakke gezondheid, reeds vroeg zijn aangetrokken tot het monnikenleven. Een familielid en vriend, Felix de Hemptinne, een oud-zoeaaf, is monnik in de benedictijnenabdij van Beuron (Duitsland) en nodigt hem er uit. Joseph van Caloen is bekoord door het dynamisme van deze abdij. De abt van Beuron sticht kort daarop ook in België een nieuwe benedictijnenabdij in Maredsous, waarvan de bouw in 1872 wordt aangevat. Joseph van Caloen wordt er de eerste monnik. Hij kiest als naam Gérard, naar de heilige Gérard de Brogne, een benedictijns hervormer uit de streek van Maredsous. Hij wordt daar niet echt gelukkig en denkt aan een stichting van een apostolische abdij in zijn geboortestad. Na een eerste verblijf in Brazilië tussen 1895 en 1898 maakt hij concreet werk van een nieuwe stichting. Zijn moeder heeft hem voorlopig een klein landhuis aan de Hogeweg

ter beschikking gesteld om er een kostschool voor postulant-monniken voor Brazilië uit te bouwen. Twee monniken uit Maredsous, twee uit Beuron en een uit Brazilië vormen er de eerste gemeenschap. Een oom van Dom Gérard, senator Léon van Ockerhout schenkt in 1900 een deel van het domein Beisbroek, ooit bezit van de Sint-Andriesabdij die met de Franse revolutie is opgeheven, om er een nieuwe abdij op te richten. Verschillende andere families steunen het project. Dom Gérard neemt de monnik-architect Rutgerus Rincklake van de abdij van Maria-Laach (1851-1927) onder de arm. Deze maakt indrukwekkende plannen voor een kerk, een abdij en een school.

Voor Dom Gérard was de Sint-Andriesabdij in Europa een onmisbaar en noodzakelijk steunpunt om zijn missionair ideaal te kunnen verwezenlijken. Vanuit Zevenkerken zullen dan ook veel stichtingen ontstaan in Kongo, Brazilië, China, Polen en India.

De geschiedenis van de abdij is uitgebreid en buitengewoon boeiend neergeschreven door **Christian Papeians de Morchoven o.s.b.** in twee boekdelen die in 1998 en 2002 zijn verschenen bij de uitgeverij Lannoo in Tielt: *de Sint-Andriesabdij Zevenkerken*, dl. I *Met Dom Gérard van Caloen de geschiedenis in (1853-1912)* en dl. II *Met Dom Théodore Nève van uitdaging tot uitdaging (1912-1963)*. Beide boekdelen zijn te koop in de boekhandel van de abdij.

Voor de Open Monumentendagen beperken wij ons tot het architectuurhistorische verhaal.

De kerk van de abdij

Architect, Dom Rincklake kiest voor een traditioneel abdijplan met kloostervleugels rond een vierkant binnenhof. Aan de noordkant wordt de kerk gepland, aan de oostkant de kapittelzaal, aan de westkant de refter en aan de zuidkant de bibliotheek. Deze vier vleugels zijn oorspronkelijk maar één verdieping hoog. Dwars daarop worden nog eens zes vleugels gebouwd met cellen voor de monniken. De abdij wordt voor zestig monniken geconcipeerd. Als aannemer wordt Louis Verhaeghe uit Loppem aangeduid. Hij zal gedurende verschillende decennia betrokken zijn bij de realisatie van de abdij, de kerk en de school. Eerst wordt de abdij gebouwd. Voorlopig wordt de kapittelzaal als bidruimte gebruikt.

Wilhelm Rincklake (1851-1927)

De Duitse architect Rincklake treedt pas in 1897 in als monnik van de benedictijnenabdij van Maria-Laach en kiest voor de naam dom Ludger. Hij blijft zijn beroep verder uitoefenen, restaureert onder

meer de basiliek van Echternach en bouwt de benedictijnenabdij van Gerleve bij Münster. Dom Gérard nodigt hem uit om de nieuwe abdij in Sint-Andries te ontwerpen.

F 72: monnikenkoor

Dom Gérard beïnvloedt sterk het ontwerp voor de kerk en neemt de Stefanuskerk van Bologna als inspiratiebron. Het oorspronkelijke ontwerp voorziet een kerk die uit twee delen bestaat. De eigenlijke kerk wordt toegewijd aan de apostelen Petrus en Andreas en is voorzien van een diep monnikenkoor met daarnaast kapellen toegewijd aan Paulus en Johannes. Deze bakstenen kerk wordt door middel van een groot open pand gescheiden van het tweede deel van de kerk met een ruime Mariakapel

en de kapellen toegewijd aan de H. Laurentius, H. Sebastianus en het Heilig Kruis. De zeven kapellen worden in zeven verschillende bouwstijlen opgetrokken en zijn een duidelijke verwijzing naar de zeven Romeinse basilieken. Een bewijs van Dom Gérards gehechtheid aan Rome en de verklaring voor de naam van de kerk en de abdij: Zevenkerken. De buitenabsis van de kerk is geïnspireerd op de kerk van Sint-Johannes en -Paulus in Rome en de narthex of het voorportaal op de Sint-Ambrosiuskerk in Milaan. Het interieur toont interessante decoraties in de stijl van de school van Beuron.

F 73: Sint-Pauluskerk

De Duitse kunstenaar **Andreas Weiss** (1856-1938) heeft zijn opleiding gekregen in de beroemde schildersschool van de abdij van Beuron, gesticht door Dom Didier Lenz (architect en beeldhouwer Peter Lenz). Hij verzorgde de decoratie in de benedictijnenabdijen van Praag en Maredsous. Het is Dom Gérard die hem naar Sint-Andries uitnodigt. Eerst schildert hij een kopie van het Laatste Avondmaal van Leonardo da Vinci in de refter en verzorgt dan de decoratie in de kerk. Andreas Weiss is begraven op het kerkhof van de abdij.

F 74: Sint-Benedictuskapel

F 75: decoraties van de Sint-Benedictuskapel

De **School van Beuron** is in de tweede helft van de 19de eeuw gesticht door architect-beeldhouwer Peter Lenz met de bedoeling de christelijke kunst anders vorm te geven. Lenz is in 1868 in de benedictijnenabdij van Beuron uitgenodigd om een kapel voor abt Maurus te bouwen. Hij wordt er ook monnik. Lenz heeft een duidelijke visie op christelijke kunst en wil een poging tot artistieke vernieuwing in de religieuze schilderkunst ondernemen. Zijn tekenschool in de abdij neemt de werkwijze van Fra Angelico tot voorbeeld en geeft de religieuze schilderkunst haar eenvoud en monumentaliteit terug. Het werk van de zgn. School van Beuron wordt gekenmerkt door overzichtelijke composities langs horizontale en verticale lijnen, een accent op de lijn en een zeer sober kleurgebruik. Iconografisch zijn ze niet zo vernieuwend maar wel in de strakke symmetrie van hun composities en de ordening ervan in horizontale en verticale lijsten. Opvallend is ook de afbeelding van engelen: niet speels en sierlijk maar statige wezens zonder uitdrukking. De engelen met opgeheven vleugels zijn meestal gekleed in een lange albe en dragen vaak een stola gekruist over de borst.

Deze kunstschool is ook duidelijk beïnvloed door de Nazarenen en de Prerafaëlieten die reeds in de eerste helft van de 19de eeuw op een succesvolle manier vernieuwing brachten in de religieuze kunst.

Door familie en vrienden wordt geld ingezameld voor de verwezenlijking van de ambitieuze bouwplannen. De nieuwe abdij kan op 8 september 1902 ingehuldigd worden. De eerste steen voor de kerk wordt op 3 oktober 1907 gelegd en op 14 augustus 1910 kan ze ingewijd worden. De afwerking van de kerk zal nog meerdere decennia duren.

F 76: Heilig Hartkapel

De kroniekschrijver van de abdij pent naar aanleiding van de plechtige inwijding volgende woorden neer: *zeker hier valt niets te bespeuren van de grandioze allure eigen aan zovele monumenten - gedichten in steen - waarmee de godsvrucht en de kunst de Belgische bodem hebben bezaaid. Wat men in ons land echter nog niet kende, was een puur meridionale verschijning, een getrouwe -zij het bescheiden - reproductie van een antieke, Romeinse basiliek.*

Alles in de bouw draagt bij tot dezelfde, tegelijk weelderige en strenge uitdrukking van ene christelijk tijdperk dat sinds lang verdwenen is: de structuur en de kenmerkende eigenschappen van het dakwerk, de soberheid van de lijnen, de harmonieuze zuiverheid van rondbogen, de overvloed aan mozaïeken die nu eens als fijne rode, zwarte en gouden linten over het marmer lopen en zich dan slingeren rond de brede, ronde platen van het plaveisel (Papeians, dl. I, p. 175).

Na de Eerste Wereldoorlog worden uitbreidingsplannen opgemaakt op initiatief van de zeer dynamische abt Dom Théodore Nève, die zorgt voor een grote stabiliteit in de nog prille abdij. De abdijgebouwen worden met een verdieping verhoogd om meer plaats te bieden voor monniken en leerlingen. In 1914 telt de abdij 70 monniken, waarvan 30 van Duitse nationaliteit en acht in Kongo aan het werk zijn. In 1925 is dat 111 (met 23 in Kongo), in 1930 161 (met 26 in Kongo) en in 1940 bijvoorbeeld 220 (met 49 monniken in Kongo, 13 in China en 15 in Polen). De 'capaciteit' van de abdij en de abdijschool wordt uitgebreid tot 120 monniken en evenveel leerlingen. Ook de kerk moet aan die nieuwe noden aangepast worden en het aantal koorstoelen moet verdubbeld worden. De oorspronkelijke plattegrond wordt aangepast.

De Brugse architect Jozef Viérin (1872-1949) krijgt in 1927 de opdracht om naar een aanvaardbare architecturale oplossing te zoeken om de toen reeds bestaande kerk te laten samengaan met de Mariakapel. Hij supprimeert het open pand en verbindt de twee delen met een nieuwe viering in de vorm van een achthoekige toren. Hij ontmantelt de

bestaande westgevel van de kerk en herbouwt die aan de noordkant. De zeven verschillende kapellen blijven wel duidelijk zichtbaar als herinnering aan de zeven Romeinse basilieken. De nieuwe viering met het betonnen gewelf wordt gedragen door stevige zuilen. Door deze twee bouwfases geeft de kerk ongetwijfeld een eerder hybride indruk met kapellen in alle hoeken en een zeer grote viering op een ongebruikelijke plaats. Maar het is net dit hybridisch karakter dat het geheel zo boeiend maakt.

Een bezoek aan het interieur van de kerk is verrijkend en verrassend. Met de gepaste begeleiding zal ook het architecturale en decoratieve verhaal duidelijk worden. De vorm van de basiliek en de kapellen, de decoratieve muurschilderijen in de stijl van de school van Beuron, de glasramen naar ontwerpen van Frank Brangwyn, Anto Carte en Joseph Casier, het beeldhouwwerk, het meubilair en de bevloering verdienen onze aandacht. Alleen al voor de getuigen van de schildersschool van Beuron is deze kerk in België uniek (in Maredsous zijn deze schilderijen verdwenen). De glasramen van Anto Carte in de narthex illustreren het internationale karakter van de Sint-Andriesabdij en stellen de 'benedictijnse missie in China', 'Paus Gregorius de Grote zendt in de zesde eeuw monniken als missionarissen naar Engeland' en de benedictijnse missie in Afrika' voor.

F 77: Mariakapel

Anto Carte (1886-1956)

De veelzijdige kunstenaar Anto Carte is in Bergen geboren als zoon van een meubelmaker. Hij volgt een opleiding als decorateur, maar is daarnaast een talentvol schilder. Hij wordt in 1932 professor aan de Academie voor Schone Kunsten in Brussel en geeft er les in frescotechniek, glasramen, tapijtwerk, theaterkostuums, etc.

Anto Carte is een groot tekenaar. Dank zij zijn vriendschap met Emile Verhaeren leert hij de Vlaamse kunstenaars Valeer de Saedeleer en Gustaaf Van de Woestijne kennen met wie hij samen in 1923 in Parijs exposeert. Zijn werk is duidelijk door het expressionisme en symbolisme van deze Vlaamse kunstenaars beïnvloed. Hij ontwerpt heel wat kartons voor wandtapijten en glasramen. Werken van hem vind je in de musea in Europa, maar ook in Amerika en Mexico. Voor de abdij van Orval ontwerpt hij muurschilderingen en hier voor Zevenkerken glasramen.

De abdijschool

De abdijschool wordt vanaf 1911 opgetrokken en wordt op 8 september 1912 ingehuldigd. Toen zijn de gebouwen van de abdij er zoals Rinclake ze heeft ontworpen. Voor het eerste jaar zijn er vijf leerlingen in de nieuwe school ingeschreven.

De abdijschool is er dank zij de inzet van Dom Nève gekomen. Als hij als jonge prior in 1906 arriveert, is de oprichting van een abdijschool naar het voorbeeld van Maredsous zijn prioriteit. De stichting ervan verloopt niet zonder moeilijkheden: noch Maredsous, noch de bisschop van Brugge juichen om uiteenlopende redenen dit project toe. Paus Pius X moet persoonlijk tussenkomen bij de Brugse bisschop Waffelaert om het initiatief definitief

208

ingang te doen vinden. Hij schrijft op 8 september 1910 aan de bisschop: *Het geld dat het college zal opbrengen, zal volstaan om niet alleen monniken, maar ook novicen die zich zullen voorbereiden voor de missies van Brazilië en Kongo te onderhouden. De toelating zal u laten delen, Eerbiedwaardige Broeder, in de verdiensten van de bekering van zovele zielen die onze Heer Jezus Christus nog niet kennen. Ik koester dan ook het blijde vertrouwen dat u zich erover zult verheugen om hen van harte die toelating te gunnen* (Papeians, dl. I, p. 180-181). Vanaf dat ogenblik worden onverwijld middelen gezocht om de school te bouwen.

De abdijschool is vanaf het begin heel succesvol en begint aan een lange en voor Brugge toch unieke geschiedenis. De monniken baseren hun educatief systeem op wat zij als benedictijn essentieel vinden: een familiale sfeer, gebaseerd op eerlijkheid, vertrouwen, hartelijke betrekkingen en geloof in God. Hun leerlingen pogen ze op te voeden tot overtuigde gelovigen en christelijke humanisten.

Op de Open Monumentendag wordt het oudste gedeelte van de school bezocht, de zgn. Moorse zaal, die een grote rol speelt in de circulatie van het gebouw. De grote, hoge rechthoekige ruimte is afgedekt met een houten gewelf en trek balken die rusten op natuurstenen consoles. De muren in gele bakstenen zijn opgesierd met geglazuurde tegels en een kleurrijke plint. Ook de bevloering bestaat uit kleurrijke tegels die in

F 78: de Moorse zaal

ruitmotief zijn geplaatst. De houten loopbruggen die voor circulatie zorgen met de verschillende vleugels op de verdieping zijn opvallend. Merkwaardig zijn ook de verschillende vormen van de muuropeningen. Al deze elementen zorgen voor de huidige (niet officiële) benaming van deze ruimte.

Dom Pierre-Célestin Lou Tseng Tsiang, minister en monnik van de Sint-Andriesabdij (1871-1949)

Pater Vincent Lebbe is de bezieler van de grote belangstelling van de Sint-Andriesabdij en Dom Nève voor China. In 1913 komt pater Lebbe na een lang verblijf in China op bezoek in Zevenkerken: *een Chinees missionaris in klederdracht uit dat land*

heeft zijn sensationele opwachting gemaakt tijdens de pauze en het avondgebed. Het is pater Lebbe (...) een dapper en geestdriftig missionaris, is na een lange ballingschap teruggekeerd naar Europa...Hij vertelt de meest boeiende details over die verre streken van zijn apostolaat (Kr., I, 13 augustus 1913). Vanaf dat ogenblik is Dom Nève blijvend geboeid door China en het missioneringswerk in dat land. Meerdere Chinese postulanten komen zich ook in de Sint-Andriesabdij als novice aanbieden.

In 1927 komt onverwacht een zeer ongewone postulant naar de abdij. De kandidaat is niemand minder dan de voormalige eerste minister en minister van Buitenlandse Zaken van China, René Lou Tseng Tsiang. Dit is zonder meer opzienbarend en benadrukt het internationale karakter van de abdij en haar houding ten opzichte van China. Lou komt uit een welstellende familie uit Shanghai en is protestants opgevoed. Hij volgt een tolkenopleiding en werkt veertien jaar lang in Sint-Petersburg bij de Chinese legatie. Het is daar dat hij in de diplomatieke wereld wordt geïntroduceerd en ook het Westen bestudeert. Net op dat ogenblik gaat de Mantsjoe-dynastie ten onder aan corruptie en onbekwaamheid. Lou wordt nog voor zijn vertrek naar Den Haag in 1906 uitgenodigd bij de Russische tsaar Nicolaas II, wat uitzonderlijk was en zijn belang benadrukt. Het is ook in Sint-Petersburg dat hij zijn Belgische vrouw Berthe Bovy leert kennen, een dochter van een Belgische officier. René Lou is dan 28 en zijn vrouw 44. Lou bekeert zich tot het katholicisme en het koppel trouwt in Sint-Petersburg in de katholieke Sint-Catherinakerk. Het wordt een zeer gelukkig huwelijk. In Den Haag wordt hij eerst tot 'gezantsadviseur' van de nieuwe legatie benoemd en later tot gevolmachtigd minister. Net als vele andere Chinese intellectuelen is hij overtuigd dat iets moet veranderen in zijn land en dat China moet moderniseren. Als (visuele) daad van protest snijdt hij zijn typische vlecht af! Lou woont vier jaar in Den Haag en moet als vertegenwoordiger van China de Tweede Internationale Vredesconferentie bijwonen. In 1912 is hij op het ogenblik van de Chinese Nationale Revolutie, geleid door Soen Jat-sen, terug in Peking. Lou wordt minister van Buitenlandse Zaken in deze nieuwe regering. Hij verblijft korte tijd met vakantie in België met zijn vrouw en wordt op dat

ogenblik ook ontvangen door de koning. In 1915 ondertekent hij een vernederend verdrag met Japan dat hem tot vandaag kwalijk wordt genomen, het zgn. "21 Eisen" verdrag, nodig om het voortbestaan van China te verzekeren. In 1919 leidt hij de Chinese delegatie op de vredesbesprekingen van Versailles en dan lijkt zijn politieke loopbaan ten einde. Hij krijgt wel nog een aanstelling als Chinees gezant in Zwitserland. Zijn zieke vrouw overlijdt in Locarno in 1926 en Lou overweegt kort nadien om zijn leven verder te zetten als kloosterling. Hij kiest de Sint-Andriesabdij van Zevenkerken en wordt er als postulant aanvaard op 56-jarige leeftijd. Deze aanwezigheid in de Brugse abdij blijft niet onopgemerkt en iedere verdere stap van Lou wordt door de pers gevolgd. In 1935 wordt hij priester gewijd en dit wordt feestelijk gevierd. Boeiende foto's van de Chinese versieringen in de kerk en de talrijke internationale gasten, waaronder verschillende Chinezen, zijn bewaard gebleven. In de Gentse Sint-Pietersabdij is een schilderij te vinden van Joseph Damien dat op zeer precieze, detaillistische wijze de intronisatie van Lou als abt van deze abdij uitbeeldt. Dom Lou is immers in 1946 door de pauselijke nuntius tot (genomineerde) abt gewijd en dit van een abdij die niet meer functioneert. Hij is abt-zonder-abdij. Dit schilderij is een uniek document van deze unieke gebeurtenis.

Het boeiende verhaal van Dom Lou en ook zijn mogelijke invloed op de avonturen van Kuifje in 'De Blauwe Lotus' van Hergé (nog een verhaal) worden wellicht tijdens OMD verduidelijkt. Lou sterft in 1949 in de Sint-Franciscus-Xaveriuskliniek in Brugge en is op het kerkhof van de abdij begraven.

Het bezoek aan Zevenkerken zal eindigen op het sfeervolle kerkhof, dat zich links van de kerk situeert en dat het rijke verhaal van de abdij en haar bewoners op een bijzondere manier illustreert

F 79: grafplaat van Dom Lou

F 80: het sfeervolle kerkhof

Zevenkerken is niet beschermd als monument.

Sint-Pieters, Oude Oostendse Steenweg 91-93, de Zandwegemolen

Open op

zaterdag 9 september van 14.00u tot 18.00u

en zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u

*Lijn 23 (Blauwe Toren), halte Brugge Kapelletje, 3
minuten wandelen*

Waar zijn ooit de eerste molens gebouwd? Of hoe Hollands is deze molen? Verschillende landen aan de Noordzee beweren dat bij hen ooit de vroegste windmolen is gebouwd. Ondertussen staat vast dat de windmolen een Vlaams exportproduct is. Daarom staat de Zandwegemolen terecht op het programma van OMD 2006.

De windmolen zou immers in de middeleeuwen in het voormalige graafschap Vlaanderen tot ontwikkeling zijn gekomen. Watermolens en rosmolens zijn toen reeds langer in gebruik. De bevolkingsexplosie in de Vlaamse steden, die sterk tot ontwikkeling komen, doen innovaties zoeken om graan sneller en efficiënter te malen. Het is immers het basismateriaal in het voedingsproces toen. Een windmolen met een verticaal gevlucht lijkt de oplossing. De oudste bronvermelding van zo'n windmolen bij ons dateert uit 1183. 13de-eeuwse documenten vermelden veel vaker windmolens. Het 'winderige' Noordzeeklimaat leent zich ook prima tot dit type van molen. Abdijen en adellijke families spelen een pioniersrol bij het bouwen van molens. Door dit initiatief versterken ze nog

hun machtsposities. Ook de molenterminologie is een uitgelezen Vlaamse zaak. In het Zuid-Nederlands is de woordenschat voor de talrijke molenonderdelen bijzonder groot. Windmolens zouden (steeds volgens documenten) zijn verspreid in Zuid-Engeland omstreeks 1200, in Nederland in 1240, in Duitsland in 1297 en in Frankrijk op het einde van de 13de eeuw.

In Brugge zijn zeker in de 13de eeuw windmolens aanwezig. Dit is ook het ogenblik waarop ze overal in Vlaanderen als

'paddenstoelen' uit de grond rijzen. Tot in het midden van de 19de eeuw zou er steeds één molen per 500 of 1.000 inwoners zijn geweest. Door de ontwikkeling van de stoommachines in de tweede helft van de 19de eeuw worden de natuurlijke energiebronnen (zoals de wind) systematisch vervangen. Vele molens verdwijnen vanaf dat ogenblik. In W.O. I worden nog eens talrijke molens vernield omdat ze te vaak door de tegenstrevers als observatiepost of voor het doorseinen van berichten worden gebruikt.

De Zandwegemolen

De Zandwegemolen in Sint-Pieters is in 1860 gebouwd en stond er -tussen 1944 en 2003- erg zielig bij met een wiekenloze romp.

Graanhandelaar Louis Matthys vraagt eind 1859 de bouwtoelating om een *windmolen voor graan te malen en olie te stampen, met ook een bijkomende aandrijving met een stoommachine* op te richten aan de Zandweg (de vroegere naam voor de Oude Oostendse Steenweg). Op 7 februari 1860 krijgt hij een bouwtoelating voor de hoge stenen stellingmolen. De familie Matthys kan de molen tot in 1914-1916 in bezit houden. De molen komt dan in handen van Constant Van Hove, die Jules Caen als vaste molenaar in dienst neemt. Via erfenis komt hij later in handen van diens vrouw Marie-Louise De Brabander. Jules Caen laat de molen in 1932 en 1939 grondig herstellen. Op 7 september 1944 verliest de molen bij een hevig onweer het volledige 'gevlucht' en de molenkap en de gaanderij zijn toen zwaar beschadigd. Er wordt verder gemalen met de hulp van een

dieselmotor tot in de jaren 1960. Gerard Stevens kan op 3 oktober 1969 de molen en de bijhorende gebouwen aankopen en verbouwt deze tot een horecazaak. Sinds 27 april 1995 zijn de molen en de recent verbouwde horecazaak eigendom van de familie Marc Commeyne, die op OMD de bezoekers zal begeleiden.

De Zandwegemolen is een bakstenen stellingmolen met een conische kuip die op twee plaatsen een versnijding vertoont, ter hoogte van de graanzolder en de meelzolder. De molen is 26 meter hoog, heeft een gevlucht van 26,40 meter en is daarmee de hoogste molen van België en ook de windmolen met het grootste gevlucht.

F 81: maalstenen om de olie te pletten

De halfzolder bevindt zich op 3,60 meter boven het huidige vloerniveau en daarboven bevinden zich nog eens zes andere zolders: de graanzolder, de meelzolder, de steenzolder, de hijszolder, de luizolder en de kapzolder. Vanop de meelzolder kan men op de karakteristieke gaanderij, vanwaar men de molen kan kruien en de molenzeilen opleggen. De molenkuip zelf is 21,70 meter hoog. De diameter is onderaan ongeveer tien meter en bovenaan 5,44 meter. De dikte van de muur vermindert van 75 tot 42 centimeter. Op elke zolder ontdekt de bezoeker andere

kenmerkende elementen van deze bijzondere molen. Het wordt een boeiende en verrassende ontdekkingstocht waarop de verschillende molentermen duidelijk zullen toegelicht worden.

F 82: de steenzolder

De huidige eigenaar heeft met een zeer groot engagement de molen recent gerestaureerd. Elke stap is van nabij gevolgd en begeleid. Het is molenbouwer Roland Wieme uit Petegem-Deinze die voor de afwerking van het binnenwerk zorgde, dat volledig moest vernieuwd worden.

F 83: staaltje van vakmansch van de molenbouwer

Het aantal asomwentelingen bedraagt sinds de plechtige heropening van de molen op 30 april 2005 om en bij de 700.000. Dat is zeer veel. In 2005 bezochten 1702 mensen de gerestaureerde molen. Benieuwd hoeveel dat er worden in 2006.

De Zandwegemolen is beschermd als monument bij M.B van 27 oktober 1982.

Koolkerke, Gemeneweidestraat, Fort van Beieren

Open op zondag 10 september van 10.00u tot 18.00u

Rondleiding om 11u, 14u, 16u
 Duur rondleiding 45 minuten
 Afspraakplaats: de cafetaria

Lijn 4 (Koolkerke), halte Fort van Beieren

Het bezoek aan het Fort van Beieren op OMD kan ook deel uitmaken van een fietstocht die start in Damme, met als thema de Staats-Spaanse Linies. In het kader van het Europees Interreg IIIa-project, dat tot doel heeft de forten en versterkingswerken in het grensoverschrijdende krekengebied te herwaarderen, zet OMD zowel in Oost- als West-Vlaanderen en in Zeeland de forten extra in de kijker. In Damme krijgen de stadswallen speciale aandacht. Dit is een initiatief van het Provinciebestuur West-Vlaanderen. Voor details verwijzen we naar de Vlaamse Monumentenmagazine.

Vanaf halverwege de 16de eeuw tot in het begin van de 18de eeuw zijn de Zuidelijke Nederlanden bijna continu het toneel van oorlogsgeweld. Fransen, Nederlanders, Spanjaarden en Engelsen vechten hier op het 'slagveld van Europa' hun geschillen uit in een lange reeks oorlogen: de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), de Devolutieoorlog (1667-1668), de Frans-Hollandse Oorlog (1672-1678), de Negenjarige Oorlog (1688-1697) en de Spaanse Successieoorlog (1701-1713/1715). De Spaanse Successieoorlog is een opeenvolging van belegeringen en de vier grote

veldslagen -twee ervan zijn op Zuid-Nederlandse bodem uitgevochten- hebben geen enkele beslissende invloed op de oorlog gehad.

De inzet van de strijd

Op 1 november 1700 overlijdt de zwakke en ziekelijke Karel II, de laatste Spaanse Habsburger en vanaf 1665 heerser van het uitgestrekte Spaanse rijk, waartoe de Zuidelijke Nederlanden, verschillende Italiaanse landsgebieden, de vele kolonies in Zuid- en Midden-Amerika en ook de Filippijnen behoren. De ambitieuze Franse koning Lodewijk XIV heeft reeds lang zijn oog op de Spaanse gebieden laten vallen en door zijn huwelijk met een zuster van Karel II maakt hij via zijn kinderen aanspraak op de Spaanse erfenis. Maar ook de Duitse keizer Leopold I, eveneens met een zuster van de Spaanse koning getrouwd, ziet één van zijn zonen als opvolger.

In een kort voor zijn overlijden opgesteld testament laat Karel II het Spaanse rijk na aan de 17-jarige Filips van Anjou, de tweede kleinzoon van Lodewijk XIV, doch wel met de voorwaarde dat deze nieuwe Spaanse vorst moet verzaken aan de Franse troon. Indien dit niet het geval zou zijn, mag de jongste zoon van de Duitse keizer, de 15-jarige aartshertog Karel, de Spaanse troon bestijgen.

De Zonnekoning lijkt aanvankelijk de wens van de overleden monarch te (willen) respecteren maar bekrachtigt nog geen maand later de aanspraken van zijn kleinzoon op de Franse troon. In februari 1701 trekken

de Franse troepen de zuidelijke of Spaanse Nederlanden binnen. Zonder bloedvergieten worden de barrière garnizoenen aan de Franse grens overrompeld en de Nederlandse troepen naar huis gestuurd. De republiek der Verenigde Nederlanden, Engeland en de Duitse keizer kunnen een dergelijke aantasting van het Europees evenwicht (en een verraad) niet dulden en vormen samen met enkele andere staten, waaronder Denemarken, Savoie en Portugal een Grote Alliantie tegen Frankrijk en Spanje die op de steun kunnen rekenen van de Zuidelijke Nederlanden en enkele kleine Duitse staten als Keulen en Beieren.

De geallieerden willen de jonge aartshertog van Oostenrijk op de troon van Spanje brengen en de Zuidelijke Nederlanden heroveren om het als barrière gebied tussen de grootmachten in te richten. Onze streken worden opnieuw het slagveld van Europa.

Op 20 februari 1701 verschijnen de eerste Franse troepen in Brugge. Dezelfde dag

krijgen ze versterking van Spaanse soldaten. Ze willen Brugge uitbouwen als een belangrijke garnizoensstad waar jaarlijks 5000 à 6000 soldaten kunnen kazerneren. De Fransen stellen erg snel vast dat zowel de Brugse fortificaties als de forten in de grensstreek met de republiek der Verenigde Nederlanden dringend moeten worden hersteld: het Sint-Donaasfort in Lapscheure, het Isabellafort in Sint-Anna-ter-Muiden, het Fort Lapin aan de Handelskom en de Cantelmolinie (een verschaning bestaande uit een wal en een gracht die liep van het Sint-Donaasfort tot het Isabellafort).

De Franse vestingbouwkundige Vauban komt persoonlijk de Brugse stadsversterkingen onderzoeken en tekent in 1702 plannen om deze grondig te verbeteren. Het interessant ontwerp, dat in het Legerarchief van Vincennes wordt bewaard, is nooit verwezenlijkt wegens te duur. Er worden wel herstellingswerken uitgevoerd, nieuwe palissades opgericht en enkele stenen wachthuizen gebouwd. Het vervallen Fort Lapin neemt men opnieuw in gebruik. Tevens wordt het gebied tussen de Gentse en Damse vaart onder water gezet.

Nog vóór de officiële oorlogsverklaring van 15 mei 1702 is het Sint-Donaasfort in Lapscheure door de Nederlanders ingenomen.

Om een bijkomende verdedigingsplaats te creëren wordt een bestaand Frans legerkampement grenzend aan de dorpskom van Koolkerke, waar toen reeds vijf bataljons logeren, omgebouwd tot een nieuw fort dat de naam Fort van Beieren kreeg, naar de toenmalige landvoogd Maximiliaan Emmanuel van Beieren.

Met 800 pioniers, soldaten van de genietroepen, wordt het legerkampement vanaf 1703 omgebouwd tot een stervormig fort. Het nieuwe fort bestond uit een hoofdwal van enkele meters hoog, steil opgeworpen en wellicht met graszoden bedekt, omgeven door een gracht. Vier bastions (uitspringende gedeeltes) en zeker een ravelijn (hoekig bolwerk dat diende tot dekking van een stuk wal) moesten de verdediging verzekeren. Het ravelijn is nu gekend onder de naam 'Eiland' en herkenbaar in het landschap. Het geheel was nogmaals omringd door een buitengracht.

Rondom het Fort van Beieren worden nog drie kleine voorposten aangelegd. Eén ervan, het Fort Michem, is in de winter nog duidelijk herkenbaar in het landschap. Bij het begin van de zijweg van de Brugse Steenweg, die de naam Michem kreeg, is het fort als een kleine verhoging omgeven, door grachten merkbaar.

In het Fort van Beieren zijn geen gebouwen opgetrokken. De soldaten bivakkeren er in houten barakken en tenten. Of het fort was

afgesloten met een poort en een ophaalbrug, kan wellicht enkel nog door archeologisch onderzoek achterhaald worden.

Fort van Beieren heeft als verdedigingspost nooit zijn efficiëntie kunnen of moeten bewijzen, want het is nooit belegerd, maar het blijft wel in gebruik tot na de Oostenrijkse successieoorlog (1740-1748).

De geschiedenis van het kasteel in het kort

De geschiedenis van het kasteel, dat aan de zuidwestkant van het fort stond, is niet grondig onderzocht. Op de schaars bewaard gebleven foto's is een witgepleisterd, klein maar fraai gebouw herkenbaar dat twee bouwlagen hoog is en afgedekt met een mansardedak. Het 18de-eeuws ogend kasteel is omringd door verschillende bijgebouwen in dezelfde stijl. Het oorspronkelijk gebouw wordt wel eens in 1609 gedateerd.

In 1784 wordt het als buitenverblijf gebruikt door de vrijgevochten Petronilla van Outryve (1748-1814), de weduwe van Philippe de Stappens de Harnes. Deze *douairière* de Stappens is een aanhangster van de Franse revolutie en op dit buitengoed organiseert ze geheime politieke bijeenkomsten voor de Jacobijnen; een club Fransgezinde republikeinen die, trouw aan de revolutie, volstreekte democratie en gelijkheid nastreven. In het begin van de 19de eeuw komt het kasteel in het bezit van Joannes Surmont en Marie de Knock uit Oostkamp en in 1825 wordt het eigendom van Albert De Zutter (1757-1836), mersnier en lijnwaadhandelaar die sinds 1815 in Nieuwe Gentweg 100 woont (zie brochure Open Monumentendagen 1996, nr. 14). De zeer vermogende De Zutter is een gepassioneerd liefhebber van planten en bomen. Hij verkoopt het buitengoed voor een zacht prijsje aan zijn geliefde kleinzoon Louis Albert Breydel (het verhaal van diens mysterieuze dood is in de brochure van de Open Monumentendagen van 1999 uitvoerig toegelicht).

Vanaf 1862 bewonen Louis Jacques Breydel en zijn

vrouw Hélène De Meyer (de dochter van de bekende dokter Isaac De Meyer) het *fort de Bavière* en dit zeker tot in 1894. Nadien wordt het samen met het eigenlijke fort verkocht aan de familie Van Severen-de Knuyt de Vosmar. Die familie krijgt in 1904 de toelating om een nieuw hek als toegang tot de kasteelweg te plaatsen. Het zijn de initialen van Van Severen-de Knuyt die nog te zien zijn aan de vervallen blauwstenen ingang.

Het kasteel zou wegens zijn ruïneuze toestand gesloopt zijn in 1956. Naar verluidt hebben de Duitsers er tijdens W.O. II lelijk huis gehouden. Nu is nog slechts een gedeelte van het toegangshek, een ijskelder naast de vijver en een ommuurde moestuin bewaard.

Na de sloop van het kasteel is het fort een tijdlang als stortplaats gebruikt. Een gedeelte van de omwalling veranderde in een vuilnisbelt en dit tot in 1970. In 1976 wordt deze merkwaardige site gelukkig beschermd.

In april 1998 koopt de Provincie West-Vlaanderen het Fort van Beieren en de onmiddellijk aanpalende gronden, ruim 26 hectaren natuurgebied, aan de erfgenamen van baron Ernest Van Caloen, de laatste privé-eigenaar.

Het natuurgebied vandaag

Het grotendeels beboste fort en delen van het voormalige kasteeldomein kunnen bezocht worden. Het is de afwisseling van bos, open ruimten (die verwijzen naar de oorspronkelijke functie), wateroppervlakten (de walgracht en de vijver) en de hoge bermen die de site bijzonder aantrekkelijk maken. In het bos staan vooral oude marilandicapopulieren, zomereiken, essen en beuken. Verder zijn naargelang het seizoen zevenblad, kleeftkruid, grote brandnetel, keverorchissen, daslook, heksenkruid en nagelkruid lager bij de grond te ontdekken. Ter hoogte van de noordelijke walgracht herkennen natuurliefhebbers zwarte elzen, berken en wilgen waartussen pinksterbloemen, pluimzegge, wolfsfoot en gele lis groeien. Daarenboven is vastgesteld dat enkele opmerkelijke broedvogelsoorten hier hun nest maken, zoals de wielewaal, de groene specht, de bergeend, de spotvogel, de sperwer en de torenvalk.

Gekruid met de geschiedenis van de plek en haar bewoners wordt een bezoek aan dit stuk groen erfgoed onvergetelijk. Het is sinds 1999 gedeeltelijk toegankelijk gemaakt als natuur -en wandelgebied.

Het Fort van Beieren is beschermd als landschap bij K.B. van 16 juni 1976.

Belangrijke info

1. Infopunten

Alle informatie over de Open Monumentendagen in Brugge is verkrijgbaar:

- vóór 9 september:
op de Dienst voor Monumentenzorg,
Oostmeers 17, 8000 Brugge
tel. 050/47.23.82
e-mail: Brigitte.Beernaert@brugge.be
- op 9 en 10 september:
aan de speciale balie in 'In&Uit Brugge',
Concertgebouw, 't Zand 34, 8000 Brugge
tel. 050/44.47.09
open van 10.00u tot 18.00u

2. Themawandelingen

Vreemd Gebouwd

(W1 op plan)

Themawandeling uitsluitend met inschrijvingen van
20 augustus tot 8 september tijdens de
kantooruren op de OMD-lijn 050/47.23.24

Deze themawandeling vestigt uw aandacht op
gebouwen en decoratie-elementen die een
vreemde stijlinvloed vertonen.

Zaterdag 9 september om 15.00u en op
zondag 10 september om 11.00u en om 15.00u

Afspraak op de binnenkoer van het huis van de heren van Gruuthuse, Dijver 17 en einde aan het Sint-Maartensplein (duur wandeling: ca. 2u30)

F 84: chinese putto, symbool van de architectuur

Deze lange wandeling brengt u langs drukke en minder drukke straten en pleinen en laat u nieuwe aspecten van de geschiedenis van het architecturaal erfgoed kennen of (her)ontdekken.

Er zijn pareltjes bij van de renaissancearchitectuur, van de barok, en zoveel meer. De gidsen brengen u dit aspect van 'Import-Export' op een boeiende en verrassende manier. Niet te missen.

Vreemde Eenden in de Bijt

(W2 op plan)

Themawandeling uitsluitend met inschrijvingen van
20 augustus tot 8 september tijdens de
kantooruren op de OMD-lijn 050/47.23.24

Deze themawandeling vestigt uw aandacht op
de huizen waar in de 15de en 16de eeuw
'buitenlanders' woonden.

Zaterdag 9/09 om 15.00u en op zondag
10/09 om 11.00u en om 15.00u

Afspraak op de Markt vóór Breidel en De
Coninck en einde op de Burg (duur
wandeling: ca. 2u15)

Op deze leuke wandeling leert u alles over
het leven, het werk en het huis van onder
meer Domyn Vaerheil, Thibault Barradot,
Ambrosius Benson, Girolamo Frescobaldi,
Margaretha Valdaura, Juan del Castillo,
Jacob Cnoop, Antonio de Najera, Willem
Benson, Herman van Houtvelde, Pieter
Pourbus en zoveel anderen.

Het internationale karakter van Brugge was
legendarisch. Deze wandeling is een zeer
boeiende en ontspannende invulling van het
jaartheme van OMD 2006 'Import-Export'

F 85: woonhuis van Jacob Chooop

3. Lezing

'Geen Grenzen kennen' door Marc Ryckaert

(L op plan)

Eminent Bruggekenner, historicus Marc Ryckaert, medewerker van de Dienst Cultuur van de Provincie West-Vlaanderen, geeft naar aanleiding van OMD 2006 een lezing met als thema 'Geen Grenzen kennen'

Afspraak op zondag 10 september om 11.00u en om 16.00u in de Gentpoort (duur lezing: ca. 45 minuten)

In verscheidene huisgevels zijn grensstenen-
een Brugse b of een leeuw-aangebracht die

de grenzen afbakenen van de twaalf enclaves van het Proostse en het Kanunnikse die tot in 1795 binnen de stadsomwalling verspreid lagen maar er staan ook nog verrassend veel 'grenspalen' of restanten ervan her en der in de stad.

Wat betekenen die palen en waren er effectief grenzen binnen en buiten het oude Brugge? Wat zijn dan de Paallanden? De Zestendelen? Was er ook verschil in rechtspraak binnen die gebieden?

Dit complexe onderwerp wordt op een bijzonder boeiende manier gebracht en dit op een plaats waar zeer goed de grens van de stad wordt gevoeld! Een absolute aanrader.

4. Tentoonstellingen

'Veelvuldige Chineesche Gezichten'. Brugge in de ban van China in de 18de en 19de eeuw.

De tentoonstelling en de bijhorende publicatie zijn een initiatief van de Erfgoedcel Brugge en de Brugse Erfgoedpartners (Stadsarchief, Stedelijke Musea, Openbare Bibliotheek Biekorf, O.C.M.W.-Archief, Dienst voor Monumentenzorg en Raakvlak). Het is een traditie op OMD een initiatief van 'integrale erfgoed' vorm te geven en dit dank zij de steun van Erfgoedcel Brugge. Het zgn. Chinacomité is versterkt met Jan Parmentier, Annelies Dobbelaere en Daan Wybaillie.

De coördinatie van de tentoonstelling en de publicatie gebeurde door het Brugse Stadsarchief.

De tentoonstelling behandelt drie thema's: de handel met het oosten (de route en de reis, de handel, de opslag van goederen, de Brugse handelaars), het 'Oosters Album' samen met de figuur van de verzamelaar Jozef van Huerne en restanten van de populaire Chinese levensstijl in Brugse huizen.

F 86: Oosters Album (SMB, Steinmetzkabinet)

De tentoonstelling is te bezoeken in het Stadsarchief, Burg 11A, van 8 september tot 21 oktober 2006

Op het Randje van de Stad

De tentoonstelling is een initiatief van het Bruggemuseum-Gentpoort en schetst de geschiedenis van de stadspoorten en de vesten

De tentoonstelling is te bezoeken in de Gentpoort op OMD en ook nog tot 15 oktober 2006 op dinsdag en zaterdag.

Handel en Wandel. Romeinse invloed in onze gewesten.

De tentoonstelling is een initiatief van Raakvlak in samenwerking verschillende andere gemeentes. Het bindend element tussen de gemeenten vormt de Romeinse weg en toont Romeins materiaal dat weinig of niet is bekend bij het publiek.

De tentoonstelling is te bezoeken tijdens het OMD-weekend in de pakhuizen, Komvest 45, 8000 Brugge.

Sint-Joos, een onverwachte geschiedenis

De tentoonstelling is een initiatief van het OCMW-Brugge, Archief en Kunstpatrimonium in samenwerking met de orthodoxe kerkgemeenschap en schetst kort de geschiedenis van deze historische site en de toekomstplannen.

De tentoonstelling is te bezoeken op OMD in de voormalige Kapel van Sint-Joos, Ezelstraat 85.

5. Jazz en OMD

Naar goede gewoonte kunt u tijdens het OMD-weekend ook genieten van een jazzconcert. Een initiatief van de Dienst Cultuur.

Plaats: binnenkoer van de school de 'Ganzenveer', Bilkske (zijstraat Langestraat).

Zaterdag 9 september,
Tussen 18.30 en 24.30u

6. Monumentenmaandag of Moma

Romeinse Handel en Wandel een initiatief van onder meer Raakvlak.

Aansluitend bij het hoofdproject - een samenwerkingsverband van 10 gemeenten dat, met als ruggegraat het Romeinse wegennet, de Romeinse invloed in onze gewesten wil tonen - is een bordspel ontworpen, dat tijdens de week na OMD, in de verschillende gemeenten, onder de klassen van de derde graad van het basisonderwijs kan circuleren. Dit spel heeft het Romeinse wegennet als basis en richt zich op de import van producten en de Romeinse invloed op het alledaagse leven in deze streken.

We willen leerlingen van de derde graad uit het basisonderwijs laten kennismaken met het dagelijkse leven tijdens de Romeinse tijd. Het is vooral de bedoeling om ze te laten inzien dat de romanisering - en dus ook de import van de

Romeinse levenswijze - in onze gebieden vrij beperkt was. Al te vaak wordt immers verondersteld dat het stereotype beeld uit het oude Rome ook bij ons gangbaar was. Wij willen laten zien hoe "Romeins" de lokale bevolking was.

Het bordspel kan gereserveerd worden tot 8 september 2006 op 050/44. 87. 29 (of per e-mail Katelijne.vertongen@brugge.be of Bruggemuseum@brugge.be . Bij het spel hoort een lesmap. Romeinse Handel en Wandel richt zich tot de derde graad van basisonderwijs.

Bibliografie

B. BEERNAERT, *Stad Brugge. Monumenten van vervoer(ing)*, brochure Open Monumentendag, 11 september 1994

B. BEERNAERT, *Stad Brugge. Via Europa, reisverhalen in steen*, brochure Open Monumentendag 11 en 12 september 1999

B. BEERNAERT, *Stad Brugge. Monument en Metaal*, brochure Open Monumentendag 8 en 9 september 2001

B. BEERNAERT, *Stad Brugge. Monument en Steen*, brochure Open Monumentendag 13 en 14 september 2003

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 18 na, *Stad Brugge. Oudste kern*, Turnhout, 2000

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 18nb, *Stad Brugge. Middeleeuwse stadsuitbreiding Noord*, Turnhout, 2004

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 18 nb, *Stad Brugge. Middeleeuwse stadsuitbreiding Zuid*, Turnhout, 2004

H. DE BRUYNE, *De godshuizen te Brugge*, Zellik, 1994

L. DEVLIEGHER, *De Sint-Salvatorskathedraal te Brugge. Inventaris*, Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen, dl.

8, Tielt-Amsterdam, 1979

L. DEVLIEGHER, *De Sint-Salvatorskathedraal te Brugge. Geschiedenis en architectuur*, Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen, dl. 7, Tielt-Bussum, 1981

J. ESTHER, *Monumentenbeschrijving en bouwgeschiedenis*, in tentoonstellingcatalogus: *Sint-Janshospitaal 1188/1976*, Brugge, 1976, dl. I, p. 304-310

J. ESTHER & M. MEULEMEESTER, Kleurrijk eerherstel van een 19de-eeuwse restauratie. De Burgerlijke Griffie op de Burg, in: M&L, maart-april 1997, jg. 16/2, p. 36-54.

H. LOBELLE, Het Sint-Joosgodshuis: schenkingen vermeld in een 15de-eeuws register, in: *Liber Amicorum André Vanhoutryve*, Brugge, 1990, p. 123-134

J.L. MEULEMEESTER, Een barokke parel in het 'middeleeuwse' Brugge. Enkele kunsthistorische beschouwingen, in: *De Gidsenkring*; 19de jaargang, 1981, nr. 5, p. 2-46

Ch. PAPEIANS DE MORCHOVEN o.s.b., *De Sint-Andriesabdij Zevenkerken. I. Met dom Gérard van Caloen de geschiedenis in 1853-1912*, Tielt, 1998

Ch. PAPEIANS DE MORCHOVEN o.s.b., *De Sint-Andries abdij Zevenkerken. II. Met Dom Théodore Nève van uitdaging tot uitdaging 1912-1963*, Tielt, 2002

M. RYCKAERT, *Historische Stedenatlas van België*. Brugge, Brussel, 1991

Sint-Walburga, een Brugse kerk vol
geschiedenis, Brugge, Jong Kristen Onthaal
voor Toerisme, 1982

D. VAN EENHOOGHE, Middeleeuwse Brugse
huizen: het Heylig graf, het Pijndershuisje,
de Grote Tol en het Wezelkin aan het Jan
Van Eyckplein, in: M&L, jan.-feb.2006,jg.
25/1, p. 29-42

Inhoud

Inleiding.....	3
Beenhouwersstraat 24, het huis Van Severen	8
Burg 3, de gouverneursresidentie.....	21
Burg 11b, de Civiele Griffie	31
Ezelstraat 28, de karmelieten.....	38
Ezelstraat 85, Sint-Joos, nu de Orthodoxe Parochie HH. Konstantijn & Helena	48
Gentpoortstraat, de Gentpoort.....	58
Hoefijzerlaan 21, het voormalige huis Perlau (nu Golden Treehotel).....	63
Hoogstraat 18-20, hotel Oud Huis De Peellaert....	71
Jan Van Eyckplein 1, het Tolhuis	80
Keersstraat 1, de Protestantse kerk	86
Komvest 34, De Veste (het voormalige Institut Chirurgical Saint-Joseph of Sint-Jozefskliniek)	93
Komvest 43, het kantoorgebouw van Genencor ...	106
Komvest 45, de pakhuizen en het Erfgoed.....	116
Koningin Astridpark, een stadspark met vreemde planten en een vreemde kiosk.....	123
Mariastraat achter nr. 38, het toerismehuis Sint- Jan	131
Peperstraat 1, de Jeruzalemkapel	140
Riddersstraat 12, het huis Bernard De Deurwaerder.....	150
Sint-Maartensplein 1, de Sint-Walburgakerk.....	159
Sint-Salvatorskerkhof, de Sint- Salvatorskathedraal	169
Vlamingstraat 35, het huis Ter Beurse	181
Sint-Kruis, kasteelpark Rooigem	191
Sint-Andries, abdijkerk Zevenkerken en zgn. 'Moorse zaal' van de abdijschool	196
Sint-Pieters, Oude Oostendse Steenweg 91-93, de Zandwegemolen.....	214
Koolkerke, Gemeneweidestraat, Fort van Beieren	221

Belangrijke info.....	229
1. Infopunten	229
2. Themawandelingen.....	229
3. Lezing.....	233
4. Tentoonstellingen	235
5. Jazz en OMD	238
6. Monumentenmaandag of Moma	238
 Bibliografie.....	 240
Inhoud	243
Colofon.....	245

Colofon

Deze brochure is een realisatie van de Brugse Dienst voor Monumentenzorg en stadsvernieuwing(DMS).

Teksten en coördinatie

Brigitte Beernaert, kunsthistoricus

Lay-out

Lieve Danneels, administratief medewerkster

Foto's

Jan Termont, Cel Fotografie Stad Brugge

Stadsplan

*Johan Mahieu, Brugge
en bijgewerkt door Thomas Wets (DMS)*

Drukkerij

Drukkerij Moeyaert, Zedelgem

Werkgroep OMD 2006

Brigitte Beernaert (DMS), Anne Bontinck (In&Uit Brugge), Patrick Cardinael (Groendienst), Jan D'hondt (Stadsarchief), Hilde De Bruyne (OCMW), Bieke Hillewaert (Intergemeentelijke Archeologische Dienst), Mariette Jacobs (Provinciebestuur West-Vlaanderen), Bernard Schotte (DMS), Katrien Steelandt en Inna Verrept (Erfgoedcel Brugge), Marcella Vandebroek (Stadsarchief), Ludo Vandamme (Historisch Fonds Openbare Bibliotheek Biekorf Brugge)

Verantwoordelijke uitgever

Johan Coens, stadssecretaris

D/2006/0546/3